

Høgskulen på Vestlandet

MARA590 - Masteroppgave

MARA590-O-2023-VÅR-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	24-04-2023 09:00 CEST	Termin:	2023 VÅR
Sluttdato:	15-05-2023 14:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteroppgave		
Flowkode:	203 MARA590 1 O 2023 VÅR		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	220
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	25541
----------------------	-------

Egenerklæring *: Ja
Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert
oppgavetittelen på
norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	4
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Diskurser om barn i fosterhjem

En kritisk diskursanalyse av NOU 2018:18 – Trygge
rammer for fosterhjem

Maren Floen Aarhus

Kandidatnummer 220

Master i familieterapi og relasjonelt arbeid

Høgskolen på Vestlandet

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

15. mai 2023

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om diskurser knyttet til barn i fosterhjem. Hensikten med studien var å finne ut hvilke diskurser om fosterbarn som preget Fosterhjemsutvalgets rapport *Trygge rammer for fosterhjem* (NOU 2018:18) og hvordan disse diskursene kan påvirke praksis.

Ved hjelp av kritisk diskursanalyse ble fire ulike diskurser identifisert: (1) barnet som sårbart, (2) barnet som familiemedlem, (3) barnet som arbeidsoppgave og (4) barnet som rettighetsinnehaver. Den kritiske diskursanalysen med påfølgende drøfting illustrerer hvordan diskursene både kan komme barnet til gode og hvordan diskursene kan være til hinder for barnet. NOU 2018:18 – trygge rammer for fosterhjem vurderes til å være en tekst som skriver seg inn i en barneorientert ideologi. Barn i fosterhjem skal sees, høres og forstås.

Abstract

This master's thesis is about discourses related to children in foster care. The purpose of the study was to find out how discourses about foster children is played out in the report NOU 2018:18 – *Safe framework for foster homes* and how these discourses might influence practice.

Using critical discourse analysis, four different discourses were identified: (1) the child as vulnerable (2) the child as a family member, (3) the child as a work task and (4) the child as a rights holder. The critical discourse analysis and the discussion illustrates how the discourses can both benefit the child and how the discourses can hinder the child. NOU 2018:18 – *safe framework for foster homes* is a text that inscribes itself in a child-oriented ideology. Children in foster care should be seen, heard, and understood.

Forord

Så satt jeg plutselig her med en helt ferdig masteroppgave. Det har vært en lang skrivevinter. Jeg har fått gnagsår i hjernen etter å ha lest meg opp på ulike måter å gjøre diskursanalyser på og jeg har mang en gang irritert meg over vanskelig ord som ikke en gang skriveprogrammet klarer å stave. Men først og fremst så er jeg veldig glad og stolt.

Tusen takk til min veileder professor Lennart Lorås. Du har gitt meg raske og konstruktive tilbakemeldinger kontinuerlig gjennom skrivningen. Du har også vært helt rå på å gi ros og positiv feedback, det har holdt meg oppe i mange seige stunder.

Tusen takk til mine medstudenter. Jeg blir varm i hjertet av å tenke på hvor mange flotte folk det finnes i samfunnets viktigste jobber.

Tusen takk til kollegaene mine i barneverntjenesten. Dere har inspirert og engasjert meg til å skrive om dette temaet.

Tusen takk til familien min for støtte og oppmuntring. Tusen takk til min ektemann Ole-Jan, nok en gang har du støttet meg gjennom enda et studie. Tusen takk til verdens beste sønner, Ludvig og Linus.

Bergen, 22. april 2023

Maren Floen Aarhus

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	6
1.1 Problemstilling og hensikt	6
1.2 Avgrensninger	7
1.3 Oppbygging av oppgaven	7
2. Kontekst og tidligere forskning	8
2.1 Fosterhjemsomsorgen i Norge.....	8
2.1.1 Ulike typer fosterhjem	10
2.2 Fosterbarn i Norge	11
2.3 Tidligere forskning	12
2.3.1 Forskning på barn i fosterhjem	12
2.3.2 Barn i fosterhjem og psykisk helse.....	12
2.3.3 Tilknytning hos barn i fosterhjem	15
2.3.4 Forholdet mellom barn i fosterhjem og fosterforeldre	16
3. Teori	18
3.1 Familiesystemteori	18
3.1.1 Fosterfamilien og det sosiokulturelle systemet.....	19
3.1.2 Tilhørighet i familien	20
3.2 Tilknytning og fosterbarn	22
3.2.1 Tilknytningsmønstre.....	23
3.3 Traumebevisst omsorg.....	25
4. Metode	28
4.1 Kvalitativ forskning	28
4.2 Diskursanalyse.....	29
4.2.1 Diskurs – en definisjon	29
4.2.2 Diskursanalyse – teori og metode.....	29
4.3 Kritisk diskursanalyse.....	31
4.3.1 Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse	32
4.3.2 Maktens plass i kritisk diskursanalyse	33
4.3.3 Genre, stil og diskursordener.....	34
4.4 Vitenskapsteoretisk grunnlag for kritisk diskursanalyse	35
4.4.1 Kritisk realisme	36
4.5 Analyse – metodisk fremgangsmåte	37
4.5.1 Valg av materiale.....	38
4.5.2 Faircloughs tredimensjonale modell.....	39
4.6 Mulige svakheter ved studien	44
5. Funn	46

5.1 Diskursen om barnet som sårbart.....	46
5.2 Diskursen om barnet som familiemedlem.....	50
5.3 Diskursen om barnet som arbeidsoppgave	55
5.4 Diskursen om barnet som rettighetsinnehaver	58
5.5 Intertekstualitet og interdiskursivitet	60
5.5.1 Interdiskursivitet	61
5.5.2 Intertekstualitet	62
5.6 Avsluttende tanker om ideologi i teksten	63
6. Avsluttende drøfting	64
6.1 Diskursenes sosiale og ideologiske konsekvenser.....	65
6.1.1 Barnet som sårbart	65
6.1.2 Barnet som familiemedlem.....	67
6.1.3 Barnet som arbeidsoppgave	68
6.1.4 Barnet som rettighetsinnehaver	69
6.2 Maktforhold i fosterhjemomsorgen – bidrar diskursene til forsterkning eller er virkeligheten fremstilt på en slik måte at maktposisjonene blir utfordret?.....	70
6.3 Ikke-diskursive sosiale og kulturelle strukturer	71
7. Avslutning.....	73
7.1 Implikasjoner for videre forskning.....	74
7.2 Avsluttende kommentarer	74
Litteraturliste.....	75

1. Innledning

Denne oppgaven handler om diskurser knyttet til barn i fosterhjem. Fosterhjemsarbeid og arbeid med fosterbarn er et kompleks felt i stadig forandring. Beslutningene og vurderingene som tas i dette feltet er av stor betydning (Bunkholdt, 2022, s. 36). Diskurser er med på å bestemme hva som kan bli sagt og hvordan det kan snakkes om et fenomen (Jørgensen & Phillips, 1999). Dermed vil diskurser i fosterhjemsfeltet i stor grad påvirke hvilke vurderinger som gjøres. Diskurser om fosterbarn vil påvirke hvordan både fagfolk og andre aktører rundt barna oppfatter barn i fosterhjem. Brukerorganisasjonen Forandringsfabrikken (2021) understreker at barn i fosterhjem er opptatt av å bli oppfattet som «normale barn». Dette er barn som ønsker å bli forstått i lys av sine erfaringer og sin historie. Barn i fosterhjem ønsker ikke å bli sett på som en oppgave som skal løses. Øfsti (2010, s. 19) hevder at diskurser er med på å skape problemer for og imellom mennesker. Jeg mener derfor at det gir mening å tale om diskurser om fosterbarn.

I denne oppgaven bruker jeg kritisk diskursanalyse og Faircloughs tredimensjonale modell for å undersøke diskurser om fosterbarn i rapporten NOU 2018:18 – *Trygge rammer for fosterhjem*.

1.1 Problemstilling og hensikt

Problemstillingen i denne oppgaven er som følger: «Hvilke diskurser om fosterbarn snakkes frem i NOU 2018:18 – Trygge rammer for fosterhjem?»

Underspørsmålene til problemstillingen er i tråd med kritisk diskursanalyse (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 98):

- 1) Hva er diskursenes sosiale og ideologiske konsekvenser for barn i fosterhjem?
- 2) Bidrar diskursene til å forsterke noen ulike maktforhold i fosterhjemsomsorgen eller er virkeligheten fremstilt på en slik måte at maktposisjonene blir utfordret?
- 3) Finnes det noen ikke-diskursive sosiale og kulturelle strukturer som skaper rammen for sosial struktur?

Hensikten med å undersøke diskurser om fosterbarn handler om at diskurser kan fremstå som et bilde av virkeligheten. Øfsti (2010, s. 19) hevder at denne virkeligheten egentlig er konstruksjoner som vi mennesker har lært å ta for gitt. Det kan derfor bli vanskelig å slippe til alternative tanker. Jeg vurderer at i arbeidet med fosterbarn står både fagfolk og fosterfamilier foran en rekke dilemmaer, ikke problemer med klare løsninger. Ifølge Bunkholdt (2022, s. 36) må det vises fleksibilitet når det letes etter løsninger på de ulike dilemmaene. Jeg vurderer at bevissthet rundt diskurser om fosterbarn er et viktig bidrag inn i arbeid med fosterbarn.

1.2 Avgrensninger

Når jeg undersøker diskurser om fosterbarn, dreier det seg om diskurser om fosterbarn i «fosterhjemsfeltet». Fosterhjemsfeltet inneholder mange aktører, for eksempel ulike fagfolk, fosterfamilier og fosterbarnet selv. Denne oppgaven beskriver ikke hvordan diskurser om fosterbarn utspiller seg i samfunnet for øvrig. NOU 2018:18 - Trygge rammer for fosterhjem tar for seg ordinære fosterhjem. Derfor blir det riktig å påpeke at det er diskurser rundt barn i ordinære fosterhjem som er identifisert. Fosterhjemsfeltet er et felt i bevegelse og innenfor rammen av en oppgave som denne lar det seg vanskelig gjøre å tegne opp alle linjene i feltet. Viktige temaer som det biologiske prinsipp (NOU 2012:5) er for eksempel ikke utgreid om. På grunn av oppgavens beskjedne omfang har jeg imidlertid valgt å ikke presentere dette. Jeg anerkjenner likevel at dette også er relevant.

1.3 Oppbygging av oppgaven

Etter innledningen presenterer jeg del 2. Del 2 er oppgavens kontekstdel. Her greier jeg ut om fosterhjemsomsorgen i Norge og jeg presenterer forskning på feltet. Del 3 er oppgavens teoridel. Her presenteres familiesystemteori, tilknytningsteori og traumebevisst omsorg. Del 4 er oppgavens methodedel. Her vil jeg greie ut om kvalitativ metode og diskursanalyse som både metode og teori. Spesielt vil jeg presentere kritisk diskursanalyse. Kritisk realisme presenteres her som oppgavens vitenskapsteoretiske fundament. Jeg redegjør også for hvordan analysen ble gjennomført. Del 5 er funndelen. Her presenteres funnene som ble identifisert ved hjelp av analysen. Siden dette er en diskursanalyse så vil funnkapittelet i noen grad bære preg av drøfting. I del 6 viser jeg den avsluttende drøftingen. Her blir identifiserte funn drøftet i lys av både kontekstdelen og teoridelen i oppgaven. Del 7 er oppgavens avsluttende del. Her oppsummeres oppgaven og jeg kommer med forslag til videre forskning.

2. Kontekst og tidligere forskning

Denne delen utgjør oppgavens kontekstkapittel. Når jeg siden skal vise til diskurser om fosterbarn er det viktig å presentere konteksten rundt temaet. Her vil jeg derfor greie ut om hvordan fosterhjemsomsorgen i Norge fungerer. Jeg vil også si noe om barn i fosterhjem og jeg viser til nyere forskning på fosterhjemsfeltet.

2.1 Fosterhjemsomsorgen i Norge

Når et barn ikke lengre kan bo hjemme sammen med foreldrene sine så er fosterhjem det mest brukte tiltaket. Norsk barnevern foretrekker i dag fosterhjemsplasseringer fremfor plassering i institusjon. Barn som tidligere ville blitt plassert på institusjon vil i større grad bli plassert i fosterhjem. Dette innebærer at barna som plasseres i fosterhjem har mer sammensatte behov enn det som var tilfelle tidligere (Meld. St.17 (2016-2017)). Ifølge Jørgensen og Skundberg (2017, s. 403) har svært skadde barn de siste årene blitt plassert i fosterhjem. Tett og støttende oppfølging av fosterfamiliene er derfor viktig.

Fosterhjemsomsorgen i Norge er et komplekst felt som styres av ulike lover, forskrifter og retningslinjer. Sundt (2017, s. 48) nevner for eksempel:

- Grunnloven § 104: Her er barnets beste og retten til å bli hørt grunnlovsfestet. Myndighetene skal legge forholdene til rette for barns utvikling, herunder økonomiske, sosiale og helsemessig trygghet (Sundt, 2017, s. 48).
- Barnevernsloven: Ny barnevernlov tredde i kraft 01.01.23. Loven inneholder blant annet bestemmelser knyttet til flytting av barn i fosterhjem. For eksempel er det nå lovfestet at barneverntjenesten skal anmode Barne-, -ungdoms -og familieetaten (Bufetat) om en tverrfaglig helsekartlegging. Videre gir loven bestemmelser knyttet til samvær mellom foreldre og barn og loven setter krav til at fosterforeldre skal ha «særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem» (Sundt, 2017, s. 49)
- Forvaltningsloven: denne loven regulerer saksbehandlingen i barnevernet. Viktige moment her som har direkte påvirkning for fosterhjemmene er eksempelvis barnevernets veiledningsplikt og fosterforeldrenes taushetsplikt. Forvaltningsloven

slår også fast hvem som er parter i saken. Som hovedregel er det foreldre med foreldreansvar og barn over 15 år som er parter i en barnevernssak. I spørsmål om samvær vil også foreldre uten foreldreansvar være part. Fosterforeldre kan få partsrettigheter dersom det gjelder flytting av barnet fra fosterhjemmet (Sundt, 2017, s. 51).

- FN Barnekonvensjon: en av de sentrale menneskerettighetskonvensjonene som skal ivareta barns behov for spesiell beskyttelse. Også her slås det fast at *barnets beste* skal hensyntas ved alle handlinger som berører barn (Sundt, 2017, s. 52).
- Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK): Denne konvensjonen har innvirkning på norsk lov, og dermed barnevernloven. EMK gir enkeltpersoner anledning til å stevne sitt land og prøve sin sak for menneskerettighetsdomstolen. Norge har ved flere anledninger blitt dømt i menneskerettighetsdomstolen (EMD). Dette gjelder særlig på brudd på den enkeltes rett på familieliv og uhensiktsmessig offentlig inngripen (Sundt, 2017, s. 52).
- Forarbeidene til barnevernsloven: innebærer ofte utvalgsutredninger, gjerne i serien Norges Offentlige Utredninger (NOU) (Sundt, 2017, s. 53). Datamaterialet i denne studien, NOU 2018:18 *Trygge rammer for fosterhjem*, er et eksempel på en slik NOU. Videre er relevante proposisjoner til Stortinget og ulike stortingsmeldinger, som for eksempel Meld.St. 17 (2015-2016) *Trygghet og omsorg. Fosterhjem til barns beste* også med på å påvirke barnevernsfeltet (Sundt, 2017, s. 53).
- Ulike veiledere og håndbøker utgitt av Barne-, ungdom- og familiedirektoratet (Bufdir) med hensikt å systematisere arbeid med fosterhjem og gjøre det mer likt mellom kommunene. Veilederen *Tilsyn med barn i fosterhjem* og *Veileder for rekruttering i slekt og nettverk* er eksempler slike veiledere (Sundt, 2017, s. 56).

Alt det overnevnte er eksempler på hva som styrer og former fosterhjemsomsorgen i Norge og gir et innblikk i feltets kompleksitet.

2.1.1 Ulike typer fosterhjem

I Lov om barnevern (barnevernsloven) §9-1 blir fosterhjem definert slik «*med fosterhjem menes private hjem som ivaretar omsorgen for barn på grunnlag av vedtak etter denne loven*».

Barnevernsloven (2022) beskriver ulike vedtak som gir barn rett til fosterhjemsplassing. Etter § 5-1 *vedtak om omsorgsovertakelse* beskriver loven at barneverns- og helsenemnda kan fatte vedtak om omsorgsovertakelse dersom mindre inngripende tiltak ikke skaper tilfredsstillende forhold for barnet. Dette er et såkalt tvangsvedtak, et vedtak som fattes uten foreldrenes samtykke. Lovens kapittel 3 omhandler hjelpetiltak og § 3-2 gir barneverntjenestene anledning til å tilby fosterhjem som et frivillig hjelpetiltak til barn og foreldre. Barn kan derfor etter dette vedtaket plasseres i fosterhjem med foreldrenes samtykke. I lovens kapittel 4 som omhandler akutttiltak gis det anledning til at barneverntjenesten kan fatte akuttvedtak dersom barnet står i fare for å bli vesentlig skadelidende dersom ikke vedtaket gjennomføres straks. Etter § 6-3, en paragraf som omhandler atferdstiltak, kan barn bli plassert i fosterhjem med særlige forutsetninger.

Som det fremgår av loven så finnes det derfor ulike typer fosterhjem. Ifølge Barne- unge- og familiedirektoratet (Bufdir) så er det fleste fosterhjem «ordinære, kommunale». Det vil si at fosterhjemmene har inngått en formell avtale med kommunens barneverntjeneste og utfører daglig omsorg for barn på vegne av barneverntjenesten eller foreldrene hvis det er snakk om en frivillig plassering som beskrevet ovenfor. Noen fosterhjem er såkalt *forsterket*. Ifølge Bunkholdt (2022, s. 37) er dette fosterhjem hvor det er avtalt spesielle tiltak på grunn av store utfordringer knyttet til barnet eller barnets situasjon. Eksempler på slike tiltak kan være bruk av institusjonspersonale som samarbeidspartnere, veileder med spesialistkompetanse på spesifikke problemer, eller forhøyet arbeidsgodtgjørelse.

Barn og unge med store problemer kan ha behov for et såkalt tobasehjem. Det vil si at et barn veksler på å bo i to ulike fosterhjem eller veksler på å bo et fosterhjem og på en institusjon. Noen fosterhjem er også det vi kaller for behandlingsfosterhjem. Dette er ment for barn og unge med store og komplekse vansker. Fosterforeldrene i et slikt behandlingsfosterhjem er ikke bare personlig egnet, men har også gjerne fagkompetanse og ekstra ressurser og erfaring

som gjør dem egnet. Rundt slike behandlingsfosterhjem står et helt team bestående av individualterapeut og ferdighetstrener for barnet/ungdommen, familierapeut for fosterfamilien og en fosterhjemskonsulent som koordinerer tiltakene rundt barnet/ungdommen (Bunkholdt, 2022, s. 38).

Bunkholdt (2022, s. 38) påpeker at de fleste definisjoner beskriver fosterhjem som offentlig drevet. Likevel finnes det private, både kommersielle og ideelle, aktører som formidler fosterhjem. Det er i dag mangel på fosterhjem og både stat og kommune ser seg nødt til å kjøpe tjenester fra det private markedet. En viktig forskjell på private og offentlige fosterhjem er økonomi. Det offentlige ser seg nødt til å ta i bruk private kommersielle og ideelle tjenester fordi det er mange på fosterhjem. Både kommersielle og ideelle firma som formidler fosterhjem ligger generelt på et høyere prisnivå. Videre beskriver Bunkholdt (2022, s. 39-40) det hun kaller mellomformer for fosterhjem. Dette er omsorgsmiljøer som står i spennet mellom institusjon og fosterfamilie. Det påpekes at alle slike omsorgsmiljø har ordene «familie» eller «hjem» knyttet til seg.

2.2 Fosterbarn i Norge

Sundt (2017, s. 31) påpeker at det er viktig å se fosterbarn som enkeltindivider. Disse barna har unike historier, interesser og ressurser. Barn har ulike behov. Noen bor derfor i fosterhjem i en kort periode, andre bor i fosterhjem hele oppveksten. Noen barn har hyppig samvær og kontakt med familien sin, andre svært begrenset kontakt. Ifølge Backe-Hansen et al. (2013) er fosterbarn omtalt som en gruppe både i internasjonal forskning og i forskning fra Norge. Forskningen er i stor grad problembasert og tar for seg fosterbarnets vansker som et resultat av omsorgssvikt eller det å være under offentlig omsorg.

Ifølge Statistisk sentralbyrå var det i år 2021 i underkant av 8000 barn som bodde i fosterhjem. Dette tallet inkluderer både barn som barneverntjenesten har overtatt omsorgen for ved tvangsvedtak og for barn som bor i fosterhjem som et frivillig hjelpetiltak.

I det følgende vil jeg vise til forskning på fosterbarn og dermed kunne si noe om hva forskningen forteller oss om fosterbarns behov.

2.3 Tidligere forskning

Når jeg har søkt etter relevant forskning har jeg gjort søk i databaser som Cambell library, Psych info, Idunn, IN SUM og Google scholar. Jeg har brukt søkeord som «fosterbarn», «barn i fosterhjem» «fosterchildren», «children placed in fostercare», «children in alternate care» gjerne i kombinasjon med «Norway». Ulvik (2009) advarer mot at forskning fra land til land generaliseres. Fosterhjemsomsorgen er arrangert på mange ulike måter. Jeg har derfor konsentrert meg om forskning fra norske forhold.

2.3.1 Forskning på barn i fosterhjem

Lehmann og Kayed (2018) peker på at i Norge er fosterhjems plassering er det foretrukne alternativet når barn ikke kan bo i foreldrehjemmet. De peker også på at alderen for plassering er relativt høy sammenlignet med andre land, f.eks. USA. At alder for plassering er høy handler om at barnevernet i Norge i utgangspunktet har fokus på frivillige tiltak i hjemmet med mål om å støtte og forbedre foreldreferdigheter (Lehmann & Kayed, 2018). Med andre ord er det i de fleste tilfeller prøvd en del andre tiltak før barnevernet beslutter å gjøre vedtak om fosterhjems plassering. I gjennomsnitt har familiene hatt tiltak fra barneverntjenesten i 3 år før barnet plasseres i fosterhjem (Lehmann & Kayed, 2018). Lehmann og Kayed (2018) hevder at denne praksisen vil i noen tilfeller føre til at barn lever lengre enn nødvendig under kritikkverdige forhold i foreldrehjemmet. Videre viser de til at de mest vanlige formene for omsorgssvikt handler om alvorlig neglekt, foreldres rusmisbruk, psykiske lidelser hos foreldre og voldseksponering (Lehmann & Kayed, 2018).

2.3.2 Barn i fosterhjem og psykisk helse

Flere studier (Lassemo et al., 2022; Lehman & Kayed, 2018; Nilsen et al., 2018; Lehmann et al., 2013; Sarfi et al., 2022) viser at barn i fosterhjem har høy forekomst av psykiske lidelser. For eksempel så kvalifiserer over halvparten av barna i studien til Lehman og Kayed (2018) til en eller flere diagnoser. De vanligste vanskene er emosjonelle og atferdsmessige vansker. I tillegg er det vanlig med tilknytningsforstyrrelser og ADHD. Komorbiditetraten er høy – det vil si at mange barn har flere av disse vanskene eller diagnosene (Lehman et al., 2013; Lehman & Kayed, 2018; Lassemo et al., 2022). Det er bekymring rundt den høye forekomsten av både internaliserende og eksternaliserende problemer, utbredelsen av ADHD,

depresjon, tilknytningsforstyrrelser, samt emosjonelle forstyrrelser og posttraumatisk stress (Lassemo et al., 2022, s. 24). Lassemo et al. (2022, s. 24) hevder at den høyere forekomsten av psykiske vansker sammenlignet med øvrig barnebefolkning handler om barnas opplevelse av traumatiske og uønskede livshendelser. Det handler ikke om at de bor i fosterhjem (Lassemo et al., 2022, s. 24).

I en undersøkelse foretatt av Nilsen et al. (2021) ble det undersøkt symptomer på psykisk uhelse og bruken av psykiske helsetjenester. Tre grupper ble sammenlignet: ungdom fra den generelle befolkningen, ungdom med tiltak i hjemmet fra barneverntjenesten og ungdom som bodde i fosterhjem. Studien konkluderte med at de to sistnevnte gruppene scorer signifikant høyere på symptomer for psykisk lidelse og at de benytter seg av psykiske helsetjenester i større grad. Ungdom med tiltak i hjemmet kommer dårligere ut enn begge de andre gruppene. Undersøkelsen viste derfor at det å bo i fosterhjem kan gi en viss beskyttelse. Når det gjelder bruken av helsetjenester viser også andre studier (Larsen et al., 2018; Sarfi et al., 2022) at barn i fosterhjem jevnt over hadde høy tjenestebruk i ulike helsetjenester (f.eks. BUP, PPT eller sykehusbaserte habiliteringstjenester). Undersøkelsene viste også at en del barn i fosterhjem, som scorer høyt på psykiske lidelser, *ikke* har kontakt med psykiske helsetjenester. Nilsen et al. (2021) skriver at det er viktig at beslutningstakere og tjenesteleverandører må være klar over både de nåværende og de fremtidige utfordringene og behovene ungdom i fosterhjem har når det kommer til psykisk helse.

Lehman et al. (2013) foreslår en mer barneorientert barnevernspolitikk i Norge. Det pekes på at eksponering for vold, alvorlig omsorgssvikt og antall tidligere plasseringer i fosterhjem ser ut til å øke risikoen for psykiske lidelser. På bakgrunn av dette skriver Lehman et al. (2013) videre om viktigheten av å gjøre en grundig psykisk helsevurdering når man flytter i fosterhjem. Lehman et al. (2020) undersøkte forekomsten av potensielt traumatiske hendelser (PTE) og det å være utsatt for flere typer vold fra andre mennesker, såkalt interpersonlig vold. Utvalget bestod av ungdom mellom 11 og 17 år som var plassert i fosterhjem. Resultatene viste at mange av ungdommene hadde erfaringer med potensielt traumatiserende hendelser. Å ha erfaringer med traumatiske hendelser er assosiert med både post traumatisk stress syndrom (PTSD) og tilknytningsforstyrrelse som omhandler følelsesregulering. Over halvparten av utvalget scoret på eller høyere på klinisk cut-off på PTSD. Det vil si at der er sannsynlig at de kvalifiserer for en PTSD diagnose. Lehman et al. (2020) peker på resultatene og skriver at

dette reiser nye spørsmål om mekanismene, betydningen og tidsforekomsten når barn utvikler tilknytningsforstyrrelser.

Lassemo et al. (2022) viser til at flere studier slår fast at ungdom som hadde vært eksponert for rus både før og etter fødsel hadde høy forekomst av psykiske forstyrrelser og det var også høy forekomst av risikoatferd (for eksempel egen rusbruk eller tidlig seksuell debut) og dårligere kognitiv funksjon. Dette gjaldt også de ungdommene som tidlig hadde blitt plassert i permanente fosterhjem. Barn og unge som hadde vært eksponert for rus, men som ikke var plassert i fosterhjem, hadde imidlertid bedre psykisk helsestatus enn de barna som var plassert i fosterhjem. Nygaard et al. (2017) står bak en av studiene og forskerne konkludere med at ungdom som har vært eksponert for rus før og etter fødsel er sårbare barn og unge. Denne sårbarheten er større jo mer rus det har vært og jo mer bytte av omsorgspersoner det har vært. Nygaard et al (2017) påpeker i den anledning at det er viktig at beslutningstakere, helsevesen, skole og barnevern er bevisst denne sårbarheten.

Flere studier (Lassemo et al., 2022; Nilsen et al., 2021, Lehmann et al., 2013; Lehman et al. 2020; Larsen et al., 2018; Greger et al. 2015; Moussavi et al., 2022) har vist at barn i fosterhjem har høy forekomst av internaliserende vansker, som for eksempel angst og depresjon. Moussavi et al. (2022) undersøkte om ulike typer mishandling hadde ga ulike former for internaliserende vansker. Moussavi et al. (2022) fant en klar sammenheng mellom opplevelsen av mishandling og et bredt spekter av internaliserende vansker. Dette var spesielt tydelig hos ungdom som rapporterte om seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Moussavi et. al (2022) konkluderer med at det er viktig at barneverntjenesten har kunnskap om internaliserende vansker og hvordan dette henger sammen med ulike typer omsorgssvikt. Dette er viktig for å både forstå disse ungdommenes behov, men også for å kunne henvise til riktig hjelpeinstans. På den måten kan barnevernet bedre sikre ungdommen riktig helsehjelp.

Forskning på psykisk helse hos fosterbarn indikerer at mange barn i fosterhjem har et udekket behov for psykisk helsehjelp (Lassemo et al., 2022, s. 60). Lassemo et al. (2022, s. 60) påpeker at dette er en utfordring som av ulike årsaker er sammensatt. Det kan dreie seg om forhold både på systemnivå, tjenestenivå og individnivå. Lassemo et al. (2022, s. 60) etterlyser i sin rapport tiltak som sikrer barn i fosterhjem, som har behov for det, tidlig får tilgang til hensiktsmessig psykisk helsehjelp. Ifølge Lassemo et al. (2022) har barn med psykiske belastninger behov for langsiktig psykisk helsehjelp og traumebevisst omsorg er

avgjørende. Også Greger et. al (2015) understreker fosterbarns behov for traumebevisst omsorg.

I fosterhjemsundersøkelsen fra 2022 opplever nærmere 80% av fosterforeldrene at barnet de har daglig omsorg for har et betydelig større omsorgsbehov sammenlignet med andre barn på samme alder. I tillegg oppgir 68 % av fosterforeldrene at de vurderer at barnet har behov for særlig tilrettelegging og tilpassede hjelpetiltak (Norsk Fosterhjemsforening, 2022).

2.3.3 Tilknytning hos barn i fosterhjem

Innenfor arbeid med fosterhjem legges det stor vekt på tilknytningsteori.

Omsorgsbetingelsene barn får, altså kvaliteten på omsorgen, er sterkt bestemmende for utvikling (Bunkholdt, 2022, s. 52) Det blir derfor relevant å si noe om hva forskningen sier om tilknytning hos barn i fosterhjem.

Jacobsen et al. (2014a, 2014b) gjennomførte to studier som omhandlet fosterbarn og tilknytning. I den ene studien ble barn i fosterhjem ved 2 års-alder sammenlignet med barn som ikke bodde i fosterhjem på samme alder. Studien viste ingen signifikant forskjell i trygg tilknytning mellom (foster)foreldre og barn. Dette er også bekreftet i andre studier (Cohen & Farnia, 2011; Ponciano, 2010; Smyke et al. 2010; Stovall-McClough & Dozier, 2004). Den andre studien (Jacobsen et al., 2014b) viste at trygg tilknytning henger sammen med foreldrestil. Jacobsen et al. (2014b) påpeker at resultatene fra deres studie viser viktigheten av å sikre omsorgsfulle fosterforeldre til barn som har behov for å bo i fosterhjem. For å legge til rette for trygg tilknytning og muligheten for at barnet får utviklet gode indre arbeidsmodeller bør barnet plasseres hos fosterforeldre med autonom foreldrestil. I følge Schofield og Beek (2018, s.49) er autonom foreldrestil forbundet med å være sensitiv og gi barnet respons på sine signaler. Barn med autonome foreldre lærer at problemer kan løses.

Ellingsen et al. (2011) gjennomførte en studie de undersøkte ungdommers oppfatning av hva en familie er og representerer. Utvalget bestod av 22 ungdommer. Ellingsen et al. (2011) delte ungdommene inn i tre grupper: a) de som så på både sin biologiske familie og fosterfamilien som «familie», b) de som anså sin biologiske familie som «familie», og ikke fosterfamilien og til slutt c) de som kun anså fosterfamilien som «familie». Gruppe a viste seg

å være størst. Fosterhjems plasseringen viste seg å være vellykket for de fleste av ungdommene i denne gruppen. Opplevelsen av å at både biologiske familie og fosterfamilie er familie er også intensjonen til norsk barnevern. Det konkluderes med at stabilitet over tid er en suksessfaktor for å havne i gruppe a og at sterk familiebinding til fosterfamilien kan være resiliensfremmende (Ellingsen et al., 2011).

I en annen studie (Christiansen et al., 2013) som undersøkte familietilknytning og opplevelsen av trygghet hos ungdommer i fosterhjem fant forskerne ut at hverdagsliv i en fosterfamilie kan være utfordrende. Likevel klarer svært mange fosterforeldre å sørge for god utvikling hos fosterbarnet. Også i denne studien rapporterte de fleste respondentene (43 fosterbarn) at de følte en tilknytning til fosterfamilien og de fleste svarte at de mest sannsynlig ville bo i fosterhjemmet etter fylte 18 år. Christiansen et al. (2013) peker på at det ser ut til å være best for barn i fosterhjem at det legges en langsiktig plan for dem i fosterhjemmet. Det ligger derfor et potensial i å planlegge at oppholdet skal vare lenge. Ifølge Christiansen et al. (2013) blir ikke dette perspektivet alltid godt nok tatt hensyn til av barnevernet og det er en utbredt «vent og se» holdning om hva slags kontakt barna skal ha med sine fosterforeldre etter utflytting.

2.3.4 Forholdet mellom barn i fosterhjem og fosterforeldre

Jacobsen (2017, s. 28) påpeker at det er viktig å sikre at barn under offentlig omsorg får en kvalitativ bedre omsorg enn det de fikk hos sine foreldre. Forskning på forholdet mellom fosterforeldre og barn i fosterhjem synes derfor å være relevant å si noe om i dette prosjektet.

I studien til Jacobsen et al. (2018) var målet å undersøke emosjonell involvering fra fosterforeldre og hvordan slik emosjonell involvering påvirker fosterbarnets fungering. Jacobsen et al. (2018) definerer emosjonell involvering som viljen til å akseptere og forplikte seg følelsesmessig til fosterbarnet, samt forstå hvilken innflytelse de har på fosterbarnets utvikling. Fosterforeldrenes grad av emosjonell involvering ble målt når barnet var 2 år og 3 år. Resultatene viste at fosterforeldrene hadde en relativt høy grad av emosjonell involvering. Forskerne hevder også at det er sammenheng mellom høy grad av emosjonell involvering hos fosterforelder og god fungering hos barnet. Dermed tyder studiens funn på at fosterforeldres grad av emosjonelle involvering er av stor betydning for barnets utvikling.

Bergsund et al. (2020) gjorde en kvantitativ undersøkelse på stress hos fosterforeldre i rollen som nettopp fosterforeldre. Lassemo et al. (2022) kaller dette stresset for omsorgsstress. Bergsund et al. (2020) sammenlignet omsorgsstress hos fosterforeldre og foreldre med egne barn. Informantene i studien fylte ut skjema da barnet var 2 år, 3 år og 8 år. Fosterforeldrene scorete høyere enn foreldrene på omsorgsstress ved alle målepunkt. Omsorgsstresset viste seg også å øke i takt med barnets alder. Bergsund et al. (2020) knytter resultatene til at fosterbarn har høyere grad av atferdsproblemer enn andre barn. Videre foreslår Bergsund et al. (2020) at fosterforeldrene bør få hjelp til å manøvrere seg i systemene rundt barnet, som for eksempel skole og helsevesen. I tillegg bør fosterforeldre få hjelp til stressmestring, slik at de kan klare å stå i det å være fosterfamilie.

Paulsen et al. (2020) fant i sin undersøkelse at ungdom med barnevernserfaring selv opplever at de er i behov for støtte i overgangen til voksenalder. Ungdommer som har en god relasjon til fosterforeldre, opplever at de har god støtte i dem. Paulsen et al. (2020, s. 113) fremhever viktigheten av en god relasjon mellom fosterbarn og fosterforeldre. Viktigheten av kontinuitet i plasseringen understrekes. Paulsen et al. (2020, s. 111) viser nemlig også til at mange ungdommer med som har bodd i fosterhjem føler seg ensomme i overgangen til voksenalder. De mangler både praktisk og emosjonell støtte. Det fremheves at det er en utfordring at ungdom og unge voksne er i mangel på støttende relasjoner og voksne de kan stole på og søke råd hos (Paulsen et al. 2020, s. 111)

3. Teori

For å best kunne belyse temaet for denne studien er det relevant å presentere familiesystemteori, tilknytningsteori og traumebevisst omsorg. Disse teoretiske perspektivene har både relevans til temaet «fosterhjemsomsorg» (Sundt, 2017; Bunkholdt, 2022; Lassemo, 2022), men også til hverandre. Det gir mening å se på tilknytningsteori i fordi tilknytningsteori som teoretisk rammeverk kan gi forståelse til arbeidet med bedre psykisk og fysisk helse hos fosterbarn (Smith et al. 2019, s.10); Schofield & Beek, 2018). Familiesystemteori gjør seg gjeldene fordi selve ideen om fosterhjem er bygget på ideen om «familien» (NOU 2018:18, s. 9). Familiesystemteori er også relevant fordi tilknytningsteori kommer til kort når det gjelder kompleksiteten som oppstår i relasjoner (Priest, 2021, s. 110). Priest (2021, s.110) minner om at relasjoner er dynamiske og forandrer seg over tid. Jeg vil hevde at et slik perspektiv på relasjoner er relevant når det er tale om fosterbarn og fosterfamilier, nettopp fordi alle fosterhjems plasseringer ifølge Barnevernsloven § 5 (2022) i utgangspunktet er midlertidige. Traumebevisst omsorg gjør seg gjeldene som en forståelsesramme for hvordan barn i fosterhjem kan møtes på en god og utviklingsfremmende måte (Nordanger & Braarud, 2017). Når jeg greier ut om disse ulike teoretiske perspektivene så har jeg i stor grad fokus på dem i lys av barn i fosterhjem og fosterfamilier.

3.1 Familiesystemteori

Ifølge Priest (2021) er det spesielt fem systemer som kan gi oss en forståelse av hvordan et familiesystem er sammensatt. Det første kalles for det *genetiske systemet*. Gener vil påvirke familiesystemet fordi evolusjon og genetiske prosesser påvirker hvordan hjernen vår, følelsene våre og kroppene våre utvikler seg (Priest, 2021, s. 15). Det er nettopp disse komponentene som utgjør det andre systemet; *det individuelle systemet*. Dette systemet påvirker hvordan vi forstår og reagerer på andre mennesker i omgivelsene våre (Priest, 2021, s.19). *Tilknytningssystemet* utgjør det tredje systemet og omhandler hvordan to mennesker tilknyttes hverandre (Priest, 2021, s. 31). Siden mange familier utgjør mer enn to personer, må vi også snakke om *triangleringssystemet*. Både tilknytnings- og triangleringssystemet er mønstre og prosesser som strukturerer familiesystemet (Priest, 2021, s. 37). Det siste systemet som skaper et familiesystem er det *sosiokulturelle systemet*. Innenfor dette systemet finnes de store linjene som påvirker familiesystemet; politiske føringer, ideologiske strukturer i

samfunnet, økonomisk og kulturell kapital (Priest, 2021, s. 48). For fosterfamilier vil også barnevernets føringer og ideologier i sterk grad påvirke familiesystemet.

3.1.1 Fosterfamilien og det sosiokulturelle systemet

Ifølge Priest (2021, s. 48) stopper diskusjonen rundt familiesystemteori ofte før det sosiokulturelle systemet kobles på. Familiesystemteori sier ofte ikke så mye om de bredere strukturene som er med på å forme og påvirke et familiesystem. Jeg vil hevde at når det kommer til fosterfamilier så gjør dette systemet seg svært gjeldene og noe som er relevant å greie ut om. Priest (2021, s. 48) viser videre til at et familiesystem er både et autonomt system og et adaptivt (tilpasningsdyktig) system. Det sosiokulturelle systemet vil alltid ha påvirkning på familien og har potensiale til å endre både autonome prosesser og tilpasnings prosesser (Priest, 2021, s. 49). Det sosiokulturelle systemet påvirker også på hvordan menneskene i en familie forholder seg til hverandre og andre mennesker utenfor familien. Hvordan en mor skal være eller når et barn bør flytte hjemmefra et høyst kulturelt betinget, ikke bare biologisk (Dallos & Vetere, 2009, s. 34). I et sosiokulturelt system finner vi det Hundeide (2003, s. 30) betegner som «den skjulte barneoppdragelse». Det handler om at det sosiokulturelle systemet vi er en del av gir oss føringer på hvordan barn skal oppdras.

I et sosiokulturelt system vil det være elementer av makt, privilegier og undertrykkelse (Priest, 2021, s. 49). Makt kan for eksempel utspille seg ved at det skapes narrativer rundt hva som er verdifullt eller ikke (Priest, 2021, s. 50). Dette kan knyttes til fosterhjemsomsorgen. En kan i den anledning stille seg spørsmålet: Er det et verdifullt samfunnsoppdrag å være fosterfamilie? Priest (2021) advarer også mot marginaliseringsprosesser som foregår i samfunnet. Slike prosesser kan føre til at hele grupper av mennesker står utenfor samfunnet. Gruppene kan bli stående på utsiden uten reel mulighet til å delta i samfunnet på lik linje med grupper som ikke er marginaliserte (s. 51). Også dette kan knyttes det fosterhjemsomsorg. Tilrettelegging av fosterhjemsomsorgen påvirker flere grupper, kanskje først og fremst barna. Jeg vil hevde at fosterbarn er en gruppe som kan bli eller er marginaliserte i vårt samfunn. Smith og Landor (2018) hevder at familiens sosiale posisjon i samfunnet påvirker hvilke ressurser og mestringsstrategier familien har til rådighet. Den sosiale statusen vil også kunne påvirke hvordan familien responderer på stress. Smith og Landor (2018) påpeker at det dominante narrative om «familien» i USA er typisk et heteronormativt, gift ektepar med felles barn. Familier som faller utenfor denne kulturelt bestemte normen vil kunne oppleve

mer stress enn de familiene som er innenfor normen (Smith & Landor, 2018). Aarseth (2011) hevder at vi i Norge har et ganske så bredt syn på hva en normal familie er. Likevel mener jeg at det Smith og Landor (2018) påpeker er relevant for fosterfamilien som system, fordi innretningen av fosterhjemsomsorgen vil ha noe å si for fosterfamiliens sosiale status. De Flon (2019, s. 16) påpeker at listen over eksterne faktorer som påvirker et familiesystem er langt og egentlig uendelig. I Norge har vi en familiebasert kultur (Finnvold et al., 2020) og det påvirker barn i fosterhjem. Tilhørighet er en faktor som blir bekreftet både i og utenfor familien.

3.1.2 Tilhørighet i familien

Det å ha tilhørighet i en familie er forbundet med god følelsesmessig og psykososial utvikling. Barn blir innført i en familiekultur fra fødselen av (Schofield & Beek, 2018, s. 247).

Tilhørighet i en familie er noe som blir en integrert del av barnets personlighet. Tilhørigheten blir bekreftet både fra innsiden og fra utsiden av familien. Schofield og Beek (2018, s. 248) hevder at i et familiebasert samfunn vil barn uten nære familiebånd føle seg på utsiden. Dette kan ha store konsekvenser både sosialt og psykologisk for de barna det gjelder.

Alle barn som flytter inn et fosterhjem har med seg et unikt sett av opplevelser og forventninger til hva en familie er. De fleste av barna har med seg både gode opplevelser og vonde og skremmende opplevelser (Schofield & Beek, 2018, s. 248). En del barn opplever å måtte flytte mellom flere fosterhjem (NOU 2023:7, s. 79). Vi kan derfor anta at barn i fosterhjem ikke bare tar med seg opplevelser og forventninger fra sin biologiske familie, men også fra andre fosterhjem de har bodd i. Schofield og Beek (2018, s. 248) hevder at for alle barn i fosterhjem er utfordringene med å tilpasse seg en ny familie *enorme*. For eksempel vil barna, avhengig av alder og forståelse, i ulik grad ha tapsopplevelser. Dette kan handle om tap av kjæledyr, klassekamerater, naboer, rommet sitt, etc. Det vil for de fleste være en grad av usikkerhet – «hvor lenge skal jeg bo her?», «Vil fosterfamilien like meg?» Noen vil gjerne ha en viss grad av angst knyttet til det å flytte inn i en ny familie. «Er jeg trygg her?». Schofield og Beek (2018, s. 248) minner om at en enkel oppgave som å stå opp og spise frokost i en ukjent familie kan oppleves som en svært vanskelig oppgave for et barn. Det stresset barnet blir utsatt for når det skal venne seg til en ny en ny hverdag i en ny familie må ikke undervurderes.

Schofield og Beek (2018, s. 249) understreker at en fosterfamilies primære oppgave er å sørge for et familieliv som er emosjonelt varmt, fysisk trygt, aksepterende og støttende ovenfor alle medlemmene i familien. På hvilken måte dette gjøres best vil være forskjellig og avhengig av fosterfamiliens kulturelle, religiøse, og sosiale bakgrunn. Schofield og Beek (2018, s. 249) peker videre på det som er felles for alle fosterfamilier: familien må ha kapasitet til å innlemme et nytt barn. Dette er gjerne barn med en annen bakgrunn enn det de selv har. I følge Brodzinsky (2005) må fosterfamilien ha kapasitet til å være aksepterende overfor fosterbarnet og barnets opprinnelsesfamilie. Schofield og Beek (2018, s. 249) påpeker at fosterforeldrene må ta hensyn til alle familiemedlemmers behov hvis de skal skape et miljø som oppleves som trygt og inkluderende for fosterbarnet.

Familiesystemet i en fosterfamilie må tåle at grensene har en viss grad av gjennomtrengelighet og at grensene er fleksible. Det må være en aksept for at fosterbarnet går inn og ut av systemet noen ganger. Det å være ute av eller inne i systemet kan være av fysisk eller emosjonell art, eventuelt begge deler samtidig (Schofield & Beek, 2018, s. 249). Det er viktig at familien er i stand til å godta at ikke-biologiske slektninger kan bli fullverdige familiemedlemmer (Schofield & Beek, 2018, s. 249). Holdning hos fosterforeldre synes derfor å være viktig. En sterk holdning om at «blod er tykkere enn vann» ville for eksempel være en potensielt negativ holdning hos fosterforeldre som forsøker å integrere barnet i familien. Schofield og Beek (2018, s. 249-50) beskriver at fosterfamilier som fungerer som lukkede systemer har store begrensninger. Slike familier kan gjerne ha en stolt og sterk identitet som familie, men de lukkede grensene kan by på problemer. For det første kan det bli vanskelig for et fosterbarn å bli innlemmet. For det andre kan det by på problemer at fosterbarnet både må og ønsker å forholde seg til sin biologiske familie og/eller andre familier som barnet har i sitt nettverk. Schofield og Beek (2018, s. 250) hevder at fosterforeldre bør med letthet kunne akseptere at fosterbarnet er en del av ens egen familie samtidig som barnet også tilhører sin opprinnelsesfamilie. Dette krever at fosterforeldre reflekterer over egne holdninger til familiesystemet, samtidig som de reflekterer over hvordan en familie ser ut fra fosterbarnets synspunkt. Ved å kombinere disse to synspunktene kan fosterforeldrene skape en trygg base for barnets trivsel og utvikling. Her sees en klar kobling til tilknytningsteori.

3.2 Tilknytning og fosterbarn

Tilknytningsteori står som en sentral teori i fosterhjemsarbeid (Bunkholdt, 2022, s. 51). Tilknytningsteorien bygger på arbeidene til den britiske psykologen og psykiateren John Bowlby (1973; 1980; 1997) og den amerikanske psykologen Mary Ainsworth (Ainsworth et al., 1978). I arbeidet med fosterbarn blir det lagt stor vekt på å hjelpe fosterbarnet til en trygg tilknytningsrelasjon til fosterforeldrene (Jacobsen, 2017, s. 131). Mange fosterbarn strever med tilknytningsvansker, men kan også utvikle og opprettholde trygge tilknytningsrelasjoner (Goemans et al., 2016). Kvalitative endringer i barns omsorgsmiljø vil gi positive endringer i barnets utvikling (Bowlby, 1997). Jacobsen (2017, s. 131) påpeker at dette gir optimisme i arbeidet med fosterbarn. Tilknytningsteori inngår i transaksjonsmodellen. Det betyr at utvikling skjer i samspill mellom barnet og omsorgspersonene. Barn og omsorgspersonene påvirker hverandre gjensidig (Jacobsen, 2017, s. 131). Barnets iboende styrker og svakheter, altså genetiske forutsetninger vil også påvirke samspillet med omsorgspersonen – og dermed også barnets utvikling (Bunkholdt, 2022, s. 51). Braarud (2012) hevder at kvaliteten på omsorgen barnet får er sterk bestemmende for utvikling, men på grunn av disse iboende elementene er det varierende hva barnet klarer å hente ut av omsorgsmiljøet. Et barn kan ikke ansees som et blankt ark. Det vil alltid være individuelle forskjeller. Genetiske faktorer, som for eksempel temperament, vil påvirke barnets forhold til andre. Det kan også antas at forhold under svangerskapet vil påvirke barnet. Å bli utsatt for rusmisbruk eller alvorlig stress i svangerskapet kan påvirke barnet negativt (Schofield & Beek, 2018, s. 30). Bunkholdt (2022, s. 52) påpeker at transaksjonsmodellen innebærer at barnet påvirker sine omgivelser på forskjellige måter og får forskjellige svar fra sine omsorgspersoner. Slik bidrar barnet til egen utvikling. Schofield og Beek (2018, s. 31) viser til at både barn og omsorgspersoner påvirkes av det sosiokulturelle systemet når de påvirker hverandre.

Ifølge Ainsworth (1973) kan tilknytning defineres som et varig emosjonelt bånd mellom et barn og en omsorgsperson. Dette båndet varer over tid og på tvers av fysisk avstand. Både Brandtzæg et al. (2019, s. 17) og Schofield og Beek (2018, s. 30) hevder at det er viktig å merke seg at det er barnet som danner tilknytning til sine omsorgspersoner.

Omsorgspersonene danner emosjonelle bånd til barnet. Ifølge Brandtzæg et al. (2019, s. 17)

vil en tilknytningsperson fungere som en trygg havn når barnet er utsatt for stress eller trusler og gi støtte for selvregulering når barnet befinner seg i vanskelige situasjoner. En tilknytningsperson vil også representere en sikker base når barnet står overfor dagligdagse utfordringer. Brandtzæg et al. (2019, s. 17) hevder at venner, og senere i livet også partnere, kan ha funksjon som trygg havn og sikker base, men at det er av en annen art. Den grunnleggende motivasjonen og de emosjonelle prosessene som er i en tilknytning mellom barn og omsorgsperson er annerledes.

Barn har behov utover det å få mat og beskyttelse. Barn har et essensielt behov for emosjonell varme, trøst, selvfølelse og utvikling av selvstendighet. Ikke minst har barn et behov for å føle at verden er et positivt sted. Tilknytningsteori utkrystalliserer disse faktum (Powell et al., 2015, s. 37). Ifølge Powell et al. (2015, s. 37) så bekrefter tilknytningsteorien at det ikke er ett problem eller ett øyeblikk som legges til grunn for psykiske problemer i voksen alder. Det handler i mye større grad om omsorgspersonenes mentale tilstand i 10 000 dagligdagse hendelser. Det blir derfor viktig å ha fokus på omsorgspersonens mentale tilstand og ikke bare ha fokus på at den voksne skal endre atferd. Endring i atferd endrer ikke nødvendigvis omsorgspersonens underliggende relasjonsstrategi (Powell et al., 2015, s.39).

3.2.1 Tilknytningsmønstre

Tilknytningsmønstre kan defineres som tanke- og atferdstrategier som barn utvikler for å føle seg trygge. For barnet dreier det seg også om å maksimere sine muligheter for omsorg og beskyttelse fra sine omsorgsgivere (Schofield & Beek, 2014, s. 9). Tilknytningsatferd har altså en biologisk funksjon (Smith et al., 2019, s. 21). Tilknytningsmønstre utvikles ulike som svar på ulike former for omsorgsutøvelse (Schofield & Beek, 2014, s. 9). Schofield og Beek (2018, s. 9) er tydelige på at det er grunnleggende å forstå hvordan tilknytningsmønstre fungerer for å fremme en suksessfull plassering i fosterhjem.

I tilknytningsteorien opereres det med fire mønstre for tilknytning. En trygg og tre utrygge (Smith et al., 2019; Brandtzæg et. al, 2019; Powell et. al., 2015). Et trygt tilknytningsmønster er kjennetegnet av barnet blir møtt med sensitivitet. At omsorgsgiverne er tilgjengelig, fleksible og imøtekommende. Barnet føler seg akseptert, sett og forstått. Et barn med et trygt tilknytningsmønster vil vokse opp med en god selvfølelse og en følelse av mestringsevne (Schofield & Beek, 2018, s. 37). De tre utrygge mønstrene heter (1) utrygg unnvikende

tilknytningsmønster, (2) utrygg ambivalent tilknytningsmønster og (3) desorganisert/desorientert tilknytningsmønster (Smith et al., 2019). Smith et al. (2019, s. 18) påpeker at barn med utrygge tilknytningsmønstre generelt er usikre på voksne. Disse barna bruker mye av sin kognitive kapasitet til å vurdere de voksne rundt seg. Dette resulterer i at de i mindre grad enn andre (trygge) barn engasjerer seg i å utforske omgivelsene sine eller går inn i lystbetonte og positive samhandlinger med voksne. Utrygg unnvikende kjennetegnes ved at barnet har tilpasset omsorgsattferden sin på en slik måte at barnet demper eget tilknytningsbehov. Disse barna kan fremstå som samarbeidsvillige, emosjonelt uavhengige og selvstendige (Smith et al., 2019, s. 19). For barn som er utrygg ambivalent er det liten sammenheng mellom det barnet gjør og hva som er omsorgspersonens reaksjon. Barnet kan ikke stole på at omsorgspersonen dekker behovene barnet har (Schofield & Beek, 2018, s. 37). Barn som er utrygg ambivalent kan provosere voksne, de kan fort vise irritasjon eller ta lett til tårene. Barnets strategi handler om å påkalle den voksnes oppmerksomhet. Det ligger en fortvilelse i det å påkalle oppmerksomhet som barnet ikke er sikker på å få. Når barnet får oppmerksomhet kan ikke barnet være sikker på at den voksne engasjerer seg i fortsettelsen. Det vil derfor være typisk at barnet motsetter seg regulering og trøst (Smith et al., 2019, s. 19). Ved desorganisert/desorientert tilknytning har ikke barnet en klar strategi for tilknytningsmønsteret sitt (Schofield & Beek, 2018, s. 38). Ifølge Smith et al. (2019) er det en klar sammenheng mellom desorganisert tilknytning og fysiske og/eller seksuelle overgrep, emosjonell og fysisk omsorgssvikt. Ungdommer med dette tilknytningsmønsteret har en betydelig økt forekomst av tvangslidelser, depressive tilstander, tvangslidelser, opposisjonelle atferdsforstyrrelser og posttraumatisk stressforstyrrelser (s. 20). Schofield og Beek (2018, s. 39) advarer mot å bruke begrepene «sterk» eller «svak» om tilknytning. Barn i fosterhjem kan for eksempel ha en «sterk tilknytning» til sine biologiske foreldre, men denne tilknytningen kan fortsatt være utrygg.

Utrygge tilknytningsmønstre kan føre til tilknytningsforstyrrelser. Dette er en medisinsk diagnose (Schofield & Beek, 2018, s. 40; Smith et al., 2019, s. 20). Ifølge Sandven et al. (2020) har hvert femte fosterbarn en tilknytningsforstyrrelse. Schofield og Beek (2018) beskriver fem dimensjoner som er spesielt viktig for å fremme trygg tilknytning for barn i fosterhjem (s. 35). Disse fem dimensjonene er følgende: 1) å være tilgjengelig for barnet, 2) Å svare barnet sensitivt, 3) Å akseptere barnet, 4) Å samarbeide med barnet, 5) Å fremme medlemskap i familien (Havik et al., 2014; Schofield & Beek 2018, s. 36).

Schofield og Beek (2018, s. 41) hevder at en fosterfamilie kan forstås som en slags terapeutisk behandling for barn med tilknytningsvansker. Jeg vil i det følgende presentere traumebevisst omsorg som en forståelsesramme for ivaretaging av barn i fosterhjem.

3.3 Traumebevisst omsorg

Traumebevisst omsorg gjør seg gjeldene i fosterhjemsomsorgen fordi mange barn i fosterhjem har med seg vonde erfaringer som er svært belastende og som kan defineres som traumer (Backe-Hansen et al., 2019, s. 93). Det å ivareta barn som er utsatt for traumer forutsetter en særskilt og fokusert innsats fra fosterforeldrene. Det kan vi kalle for traumebevisst omsorg (Johansson, 2017). Traumebevisst omsorg er et utbredt perspektiv i møte med barn i barnevernet (Lorentzen, 2021), og derfor også barn i fosterhjem. Ifølge Bræin et al. (2017) er det behov for et traumesensitivt barnevern og at barn i fosterhjem får traumebevisst omsorg. Traumebevisst omsorg handler om å i praksis anvende teoretisk kunnskap om barn og traumer i møte med barna.

Jørgensen og Steinkopf (2017) hevder at traumebevisst omsorg er en forståelsesramme. Denne forståelsesrammen tar høyde for barn og unges livsbetingelser og legger spesielt vekt på hendelser i tidlig barndom. Forståelsesrammen kommer også med konkrete redskaper som er til hjelp for fosterforeldre i møte med barn som har traumer og sterke smerteuttrykk. Jørgensen og Steinkopf (2017) understreker at traumebevisst omsorg handler om betydningen av å forstå det enkelte barn. Voksne må ha forståelse for hva som foregår på innsiden. Voksne trenger å forstå at barn kan ha skremmende hukommelsesbilder og/eller vanskelige emosjoner. Med dette kan risikoatferd gjøre seg gjeldene. For eksempel gjennom alvorlige sinneutbrudd eller selvskading. Ifølge Frederico et al. (2010) er traumebevisst omsorg en svært effektiv tilnærming ovenfor barn med traumerelaterte vansker. Fosterforeldre får med denne tilnærmingen en god forståelse for hva barnets atferd betyr og møter barnet med anerkjennelse og respekt.

Traumebevisst omsorg tar utgangspunkt i utviklingstraumer (Jørgensen & Steinkopf, 2017). Utviklingstraumer handler om at «to onder opptrer samtidig». Det kan være barn som er utsatt for kronisk traumatisk stress, som for eksempel gjentagende vold fra omsorgsperson. Og som samtidig ikke har reguleringsstøtte i form av påkoblede omsorgspersoner (Nordanger &

Braarud, 2017, s. 73). Ved slike traumer kan barnets utvikling påvirkes og skades (Jørgensen & Steinkopf, 2017). Når utviklingen påvirkes på denne måten, kan barnet få vansker med regulering. Det kan handle om å regulere egne følelser og vansker i forhold til andre mennesker. Barn med utviklingstraumer kan også ha vansker med å forstå seg selv og egne reaksjoner (Nordanger & Braarud, 2017, s. 77).

Barth (2009) tegner opp tre grunnpilarer i traumebevisst omsorg: (1) Trygghet, (2) relasjon og (3) følelsesregulering. Trygghet handler om at fosterforeldre må skape trygghet for barnet. Det understrekes at dette handler om opplevd og emosjonell trygghet, ikke kun fysisk trygghet. Relasjon har tett forbindelse med trygghet. Ifølge Jørgensen og Steinkopf (2017) sliter mange barn med traumer å stole på voksne. Fosterforeldre må derfor opptre sensitivt og anerkjennende i møte med barnet. Hart og Schwartz (2009) påpeker at det kan være nødvendig å dempe sine egne speilnevroner. Det vil for eksempel si at omsorgspersonen bør ikke møte et sint barn med eget sinne. Jørgensen og Steinkopf (2017) påpeker at følelsesregulering ikke er en medfødt evne, dette er noe som må læres. Mange barn i fosterhjem har en svekket utvikling av følelsesregulering. Dette blir derfor en primæroppgave for fosterforeldrene å hjelpe barnet å sette ord på følelser, for eksempel: «klart du ble redd når det store hunden bjeffet så høyt». Slik kan barnet lære at følelser er naturlige og ikke farlige i seg selv. Ifølge Jørgensen og Steinkopf (2017) må fosterforeldre opptre trøstende og beroligende. Det handler om både stemmeleie og kroppsspråk.

Lorentzen (2020) kritiserer traumebevisst omsorg som et snevert perspektiv i møte med barn som har opplevd traumer. Lorentzen (2020) skriver om institusjonspersonale og påpeker at det kan oppstå spenninger mellom omsorgsrollen og terapeutrollen. Jeg antar at dette kan gjelde også for fosterforeldre. Lorentzen (2020) hevder videre at i traumebevisst omsorgs perspektivet så kan barn bli fremstilt som en oppgave som skal løses. Lorentzen (2020) påpeker at barn først og fremst er barn. Også dette kan knyttes til fosterhjemsomsorgen.

Johansson (2017, s. 124) hevder at det er mye effektiv behandling i god omsorg. Innenfor traumetenkningen er det slik at det som skades i relasjon også skal heles i relasjon. Derfor kan det antas at trygge, stabile omsorgspersoner (altså fosterforeldre) kan tilby effektiv reparasjon og hjelp til traumeutsatte barn (Johansson, 2017, s. 124; Schofield & Beek, s. 41). Johansson (2017, s. 125) påpeker at fosterforeldre ikke skal stå alene i en slik behandlingsoppgave. Barnevern, psykiske helsetjenester og barnehage/skole skal bistå fosterforeldrene. Det

understrekes likevel at i mange tilfeller så vil ikke barnet tåle flere voksenpersoner. Derfor anbefaler Johansson (2017, s. 125) at det er fosterforeldrene som bør få veiledning til å hjelpe barnet, fremfor at barnet går i terapi. Johansson (2017, s. 125) understreker videre at fosterforeldre trenger støtte for å klare å stå i det å leve tett sammen med barn som ikke tåler eller klarer å forholde seg adekvat til omsorgen som blir gitt.

4. Metode

I denne delen av oppgaven vil jeg først greie kort ut om kvalitativ forskning. Jeg vil så presentere diskursanalyse – med særlig vekt på kritisk diskursanalyse. Siden diskursanalyse består av både metode og teori (Jørgensen & Phillips, 1999) så er selve diskursteorien også presentert i metodedelen. Metodisk fremgangsmåte for analysen vil også redegjøres for. Siden presenteres det vitenskapsteoretiske grunnlaget, før jeg til slutt gjør noen refleksjoner rund prosjektets validitet og reliabilitet, samt ulemper ved diskursanalytisk metode.

4.1 Kvalitativ forskning

Malterud (2017, s. 32) hevder at selve problemstillingen er avgjørende for valg av metodisk tilnærming. Hva slags spørsmål er det som skal belyses? Jeg ønsker å kunne si noe om hvilke ulike perspektiver som finnes på barn i fosterhjem i ett bestemt dokument, nemlig NOU 2018:18 *Trygge rammer for fosterhjem*. Ringdal (2001) skriver at kvalitativ forskningsstrategi baserer seg på tekstdata, fremfor talldata slik en kvantitativ forskningsstrategi vil gjøre. Kvalitativ forskning er basert på få enheter og forskeren kan begrunne sine metodiske valg både pragmatisk og med et vitenskapsteoretisk standpunkt (s. 22). Kvalitativ metode synes derfor å være relevant for dette prosjektet fordi jeg tar for meg tekst som datamateriale og fordi jeg tar utgangspunkt i ett enkelt dokument.

Kvalitativ forskning er opptatt av *mening*. En kvalitativ forsker vil være opptatt av hvordan mennesker konstruerer verden og hvilke meninger de legger til grunn for sine opplevelser (Merriam, 2009). Kvalitativ forskning har visse kjennetegn; Forskingen skjer i en naturlig setting. Den foregår altså ikke på et laboratorium, men heller i et klasserom eller i en barneverntjeneste. Forskeren er i seg selv er det viktigste redskapet. Datainnsamling gjøres gjennom intervjuer, feltforskning eller dokumentanalyse (Cresswell & Poth, 2018, s. 43-45).

Jeg har valgt dokumentanalyse som metode for denne studien. Selve datamaterialet er NOU 2018:18 *Trygge rammer for fosterhjem*. Dette dokumentet vil bli analysert ved hjelp av diskursanalyse.

4.2 Diskursanalyse

Diskursanalyse er egnet til å både til å tolke innhold og å undersøke vekselvirkningen mellom tekst og samfunnet omkring (Bratberg, 2021, s. 32). Det finnes flere tilganger til diskursanalyse. Jørgensen og Phillips (1999, s. 31) tegner opp et kontinuum med hverdagsdiskurs og diskurspsykologi på den ene siden og en abstrakt diskurs på den andre siden. Midt imellom disse finnes kritisk diskursanalyse. Jørgensen og Phillips (1999) påpeker at det ikke egentlig ligger noen kvalitative forskjeller mellom de ulike tilgangene, men at det dreier seg meg om gradforskjeller. Dette prosjektet vil i stor grad lene seg mot kritisk diskursanalyse.

4.2.1 Diskurs – en definisjon

Ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s. 9) handler begrepet diskurs om at språket vårt er strukturert inn i forskjellige mønstre. For eksempel så er ikke vi mennesker nøytrale når vi forstår noe. De måtene vi velger å presentere et tema på er ikke nøytralt, vi er alltid påvirket av ulike diskurser. Et relevant eksempel på dette i barnevernsammenheng kan være utsagnet «blod er tykkere enn vann». Ifølge Øfsti (2010) spiller et slikt utsagn på oppfatninger om at biologisk tilhørighet er sterkere enn sosial og psykologisk tilhørighet. Utsagnet bærer med seg en implisitt kunnskap om på hvilken måte man skal snakke om tilhørighet på (s. 18). Mennesker spiller en aktiv rolle i å både skape og forandre diskurser. En diskurs er en bestemt måte å snakke om og forstå verden på, eller et utsnitt av verden på (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 9). Et slikt utsnitt kan for eksempel være fosterhjemsomsorgen. I fosterhjemsomsorgen er det fagfolk som både skaper, opprettholder og forandrer diskurser om fosterbarn. Denne studien tar utgangspunkt i hvordan ulike representasjoner av fosterbarn snakkes frem i NOU 2018:18 *Trygge rammer for fosterbarn*. Derfor handler det om diskurser knyttet til barn i fosterhjem.

4.2.2 Diskursanalyse – teori og metode

Diskursanalyse dreier seg om å undersøke menneskeskapt tekst eller handlinger og studere hvordan disse er sosialt konstituert gjennom praksiser og konvensjoner som er etablert i en slik grad at det vil oppfattes naturlig (Hitching & Veum, 2011, s. 11). Et eksempel på dette kan være «barnehjenediskursen» (Lorentzen, 2021). Lorentzen (2021, s. 33-35) hevder at

ideen om at tidlig livserfaring har en grunnleggende betydning for hjernens endelige struktur og funksjon er en diskurs. Ifølge Lorentzen (2021, s. 11) er det fagfolk som først og fremst er opptatt av beskyttelse av barn, som i svært stor grad mener at det er en relevans mellom hjerneforskning og barnevernsfaglig praksis. Lorentzen (2021, s. 11) mener på sin side at denne sammenkoblingen trenger en kritisk drøfting. Fosterhjemsomsorgen i Norge baserer seg i stor grad på traumebevisst omsorg (Bræin et al., 2017) – fosterhjemsomsorgen kan altså være influert av barnehjenediskursen i så stor grad at koblingen mellom hjerneforskning og barnevernfaglig arbeid oppfattes som en naturlig kobling. Det gjøres på sett og vis i denne studien, da jeg har valgt å presentere traumebevisst omsorg i teoridelen.

Det må understrekes at diskursanalyse ikke er én metode, men flere forskjellige (for eksempel kritisk diskursanalyse, multimodal diskursanalyse, diskurspsykologi og etnografisk diskursanalyse). Disse metodene er tverrfaglige og kan anvendes på mange sosiale områder. Diskursanalyse blir for eksempel anvendt innenfor forskning på sosialt arbeid, pedagogisk arbeid eller innenfor lingvistiske studier (Hitching & Veum, 2011, s. 12; Jørgensen & Phillips 1999, s. 9). De forskjellige metodene kjemper også til en viss grad om å definere hva diskurs og diskursanalyse egentlig er (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 9). Begrepet diskursanalyse kan fremstå som overveldende fordi det brukes på ulike måter i en rekke forskjellige sammenhenger (Hitching & Veum, 2011, s. 13). Hitching og Veum (2011, s. 13) skriver at de ikke ønsker å fastslå hva diskursanalyse er eller ikke er, men heller vise leseren hva diskursanalyse *kan* være. Alle valgmulighetene og mangelen på helhet kan gjør at diskursanalyse oppfattes som utfordrende. Jeg vurderer at det sier en del om begrepets og metodens kompleksitet.

Det som likevel er felles for de ulike typer av diskursanalyse er at metode og teori er sammenkoblet. Det vil si at diskursanalyse kommer i en slags «pakke» som tilbyr både teori og metode. Jørgensen og Phillips (1999, s. 12) hevder at det ikke bare er lov, men at det også kan være verdifullt å sette sammen sin egen «pakke» der man kombinerer flere perspektiver. Det understrekes likevel at den teoretiske rammen skal henge sammen. Min pakke, min teoretiske ramme, består ikke kun av diskursteorier, som kanskje er vanlig i andre diskursanalytiske prosjekter. Jeg har valgt å også ta inn teoretiske perspektiver om familiesystemteori og tilknytningsteori, samt kort beskrivelse av traumebevisst omsorg. Dette fordi jeg vurderer at funnene kan belyses bredere med dette og fordi jeg ønsker at studien skal ha en klart tilknytning til et barne- og relasjonsteoretisk ståsted.

Denne studien lener seg i stor grad på kritisk diskursanalyse. Grue (2011a, s. 113) påpeker at diskursanalyse snarere er et rammeverk enn en klart definert skole. Fleksibiliteten i diskursanalyse er derfor ikke kun knyttet til forhold mellom de ulike typene, men også innenfor de ulike retningene. Ifølge Grue (2011a, s. 113) så vil kritisk diskursteori bidra til å forklare hvordan språk og samfunn påvirker hverandre gjensidig. Kritisk diskursanalyse vil bidra til å undersøke om språket opprettholder eller forandrer eventuelle skjevheter i politiske, økonomiske og sosiale maktforhold. Slik kommer det tydelig frem at diskursanalyse er en pakke bestående av både teori og metode slik Jørgensen og Phillips (1999) hevder.

Jeg skal med kritisk blikk undersøke hvordan ulike diskurser om fosterbarn snakkes frem i NOU 2018:18 og forsøke å si noe om implikasjoner for praksis. Hvordan kan for eksempel disse diskursene påvirke fagfolk og hvilken oppfølging de gir fosterbarna? Ifølge Bratberg (2021) handler kritisk forskning om å bygge bevissthet rundt «usynlige» strukturer. Det eksisterer visse ideer og forestillinger om hvordan ting skal være. Disse forestillingene vil legitimere en viss innretning av samfunnet og ideene og forestillingene opprettholdes gjennom ulike kulturelle og økonomiske mekanismer (s. 28). Dermed handler prosjektet om å kunne si noe om hvordan diskurser påvirker ulike maktforhold. Grue (2011b, s. 118) skriver at det innenfor kritisk diskursanalyse er et anerkjent mål om å vise hvordan maktforholdene i samfunnet ser ut. Bakgrunnen for dette målet er prinsippet om at samfunn og språk påvirker hverandre gjensidig. Etter min vurdering vil for eksempel offentlige styringsdokumenter som NOU 2018:18 i stor grad legge føringer for praksis. Derfor er det knyttet makt til slike dokumenter. I det følgende forklarer jeg hvordan jeg forstår kritisk diskursanalyse.

4.3 Kritisk diskursanalyse

Språk i bruk, for eksempel skrevne tekster, kan dekke eller skjule problematiske samfunnsforhold. Det er nettopp dette kritisk diskursanalyse som metode har som ambisjon å beskrive, kritisere og forklare (Grue, 2011a, s. 112). Kritisk diskursanalyse blir derfor en form for samfunnsrettet språkforskning (Grue, 2011b, s. 118). Skrede (2017) påpeker at kritisk diskursanalyse aldri har vært eller forsøkt å være en enkel teori eller metode. Kritisk diskursanalyse handler om å analysere hvordan ideologiske forhold reproduseres gjennom språk (s. 21-22). Språk i bruk formidler sjelden eller aldri en nøytral virkelighetsbeskrivelse.

Dette er en grunnantakelse i kritisk diskursanalyse. I stedet for en nøytral virkelighetsbeskrivelse vil tekster, som NOU 2018:18, alltid kommunisere et bestemt perspektiv. Innenfor et slik bestemt perspektiv vil det fremkomme oppfatninger om hvordan verden ser ut og hvordan den bør se ut. Det tegnes altså frem en ideologi. En kritisk diskursanalyse tar sikte på å synliggjøre de ideologiske premissene som ligger i språkbruken. Dette gjøres i et forsøk på å vise hvordan noe som av mange oppfatter som naturlig, i virkeligheten er kulturelt, historisk og politisk betinget (Grue, 2011a, s. 112). Dette er felles for ulike retninger innen kritisk diskursanalyse (Skrede, 2017, s. 21).

Et annet fellestrekk ved ulike kritisk diskursanalytiske perspektiver er at forskeren sjelden fremkaller data selv, for eksempel ved å gjennomføre forskningsintervjuer. I stedet vil en forsker innenfor kritisk diskursanalyse foretrekke naturlig forekommende data, som for eksempel skriftlige kilder (Skrede, 2017, s.21). NOU 2018:18 - *Trygge rammer for fosterhjem* som er gjenstand for analyse i denne studien er derfor et eksempel på en skriftlig kilde som synes å være egnet for kritisk diskursanalyse.

Som metodisk tilnærming til analysen vil Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse (Fairclough, 1992, s. 73; Fairclough, 2003) være til inspirasjon i denne studien. Dette vil jeg redegjøre for i kommende avsnitt. Siden vil jeg greie ut om Faircloughs metode i et analytisk perspektiv og hvordan jeg har tilpasset analysen til dette prosjektet.

4.3.1 Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse

Jeg valgte Faircloughs metode i denne studien da jeg opplevde andre kritiske diskursanalytiske retninger å være for brede (Jørgensen og Phillips, 1999, s.72) innenfor rammen av en masteroppgave. Faircloughs metode favner også to viktige elementer: å beskrive både «samfunnet», i dette tilfelle fosterhjemsfeltet, så objektivt som mulig og gi rom for at forskningen er motivert av sosiale problemer og potensiell maktmisbruk (Grue, 2011b, s. 118). Fairclough er i tillegg opptatt av politiske problemstillinger, ikke bare akademiske (Skrede, 2017, s. 39). Jeg vurderer at alt det overnevnte passer dette prosjektet godt.

Barnevernsfeltet og fosterhjemsomsorgen vil alltid være politisk influert. For eksempel er fosterhjemsarbeid de siste årene påvirket av at Norge ved flere anledninger er dømt i den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) (Bunkholdt, 2022, s. 16).

Forvaltningsbarnevernet, altså barnevernet som gjør vedtak etter barnevernsloven, er dessuten

offentlig forvaltning. Det betyr at det er stat og kommune som er ansvarlig for barnevernet. Øverste organ blir derfor politikerne. Det må derfor i all rimelighet kunne sies at feltet ikke bare vil påvirkes av empirisk kunnskap, men også av politikk.

Fairclough utviklet sin versjon av kritisk diskursanalyse i søken etter en måte å avdekke forholdet mellom språk, makt og ideologi (Skrede, 2017, s. 25). Faircloughs kritiske diskursanalyse er relativt ny, men det å kritisk analysere tekster er ikke nytt. Fairclough peker selv på den russiske filosofen Mikhail Bakhtin og den greske filosofen Aristoteles som eksempler på kritisk omgang med tekst gjennom tidene. Fairclough omtales som en metodeutvikler og han har engasjert seg i debatter om hvordan forskning på språk og maktrelasjoner kan forbedres (Skrede, 2017, s.25; Fairclough 2009, s.183). Som en av få diskursanalytikere har Fairclough vært opptatt av kritisk realisme som vitenskapsteori og sett på forholdet mellom kritisk diskursanalyse og kritisk realisme (Skrede, 2017, s.26).

4.3.2 Maktens plass i kritisk diskursanalyse

Kritisk diskursanalyse er problemorientert sammenlignet med mer generelle diskursanalyser (Skrede 2017, s. 27). Fairclough (2010, s. 28) hevder at en tekst kan være av ideologisk art dersom teksten bidrar til å konstituere, reprodusere og transformere sosiale maktrelasjoner. Det kan altså med rimelighet antas at Fairclough ville oppfattet NOU 2018:18 – Trygge rammer for fosterhjem som tekst som er pakket med ideologisk innhold.

Skrede (2017, s. 28) hevder at kritisk diskursanalyse ikke kun refererer til makt som noe negativt og undertrykkende, men at det også pekes på usynlige maktstrukturer som vi finner i samfunnet. For eksempel kan en avis ta i bruk grep eller personer som gir en viss tyngde til det de skriver og dermed påvirker de leserne sine på en annen måte. En høyesterettsdommer som uttaler seg negativt om barnevernet vil for eksempel ha en helt annen tyngde enn en forelder med egen barnevernssak. Flyvbjerg (1991, s. 109) peker på den franske filosofen Foucault når han hevder at makt først og fremst er noe *produktivt*. Altså ikke noe som bare «er», men som brukes til et formål. Fairclough (2015, s. 26) påpeker likevel at det som er kritisk diskursanalyses hovedanliggende er å kritisk analysere makt som utøves på en slik måte at det kan ha uheldige følger for visse grupper. En slik gruppe kan for eksempel være fosterbarn. Det gir derfor mening å utføre en kritisk diskursanalyse av NOU 2018:18 Trygge rammer for fosterhjem.

Fairclough er på linje med Foucault når han hevder at det er viktig å se på makt som foregår i det skjulte, at makten primært er lokalisert i det implisitte og usagte (Fairclough, 2010, s. 27; Flyvbjerg, 1991, s. 109). Dette er igjen på linje med det Lukes (2005, s. 27) hevder er den mest effektive formen for makt: Det å få andre til å ønske det samme som deg selv. Tanker og ønsker kan kontrolleres gjennom en annens skjulte maktbruk. Skrede (2017, s. 29) viser til at sistnevnte form for makt er den formen kritisk diskursanalyse primært er opptatt av å analysere. Visse ideologier fremstår som naturlig gitte og som den beste ideologien. Et eksempel på dette kan være synet på kjernefamilien. Lenge hadde vi i vårt norske samfunn en idé om en mannlig hovedforsørger og en hjemmeværende kvinne, med felles barn. I dag er det mer naturlig at begge arbeider fulltid og at familien kan bestå av barn fra ulike partnere (Aarseth, 2011; Finnvold et al., 2020). Dette er to ulike ideologier om familien, som samfunnet har hatt et naturlig forhold til i ulike tidsperioder. Skrede (2017, s. 29) hevder at i maktens beste forsøk vil ideologien fremstå som det eneste alternativ. Språklige virkemidler i tekst kan redusere eller ta bort alternativer. Disse virkemidlene vil være skjulte, men mulige å identifisere gjennom tekstanalytiske grep. Ifølge Grue (2011b, s. 121) tar tekstforfatteres ulike valg om språkets innhold og sammensetning, altså syntaktiske og semantiske valg når ting som blir sagt på en måte, kunne blitt sagt på en annen måte.

4.3.3 Genre, stil og diskursordener

Overskriften peker på tre begreper som er relevant å forklare. Et illustrerende eksempel på en genre er datamaterialet brukt i denne studien: NOU 2018:18 - *Trygge rammer for fosterhjem*. Dette er et offentlig styringsdokument. Språket er formelt og det er satt opp på en måte som ligner andre NOU-er, spesielt innen samme fagfelt. Ifølge Skrede (2017, s. 34) vil en enkel definisjon på en genre være at en tekst inneholder noen karakteristikk som er typisk for en slik tekst. Som leser kjenner man derfor igjen noen strukturerende elementer i teksten. Vi kan da definere teksten som en genre.

Diskurser er som tidligere nevnt representasjoner av verden (Jørgensen & Phillips, 1999). Forholdet mellom *genre* og *diskurs* handler om at diskursers innhold vil være påvirket av hvilken genre diskursene forholder seg til. Genren kan være formell, uformell, politisk, humoristisk, etc. (Skrede, 2017, s. 35). En NOU vil være en formell og faglig genre.

Stiler i denne sammenhengen handler om semiotiske måter å være på. Fairclough er opptatt av hvordan ulike stiler, og dermed identiteter, konstrueres språklig (Skrede, 2017, s. 36-37). Når stiler, diskurser og genrer kobles sammen vil det typisk dannes *diskursordener*. I ett nettverk av sosiale praksiser der visse ting velges ut, mens andre ting ekskluderes dannes en diskursorden (Skrede, 2017, s. 38). Fosterhjemsomsorgen er et eksempel på en diskursorden. Innenfor denne ordenen vil et visst språk gi seg til kjenne, for eksempel fagspråket. Hvilke beskrivelser fagmenneskene gir av klientene og hvilke perspektiver som kommer til uttrykk og skriftlige formuleringer man gjør seg vil være sentrale deler av diskursordenen. Ifølge Skrede (2017, s. 38) vil diskursordener typisk være rimelig stabile over tid, han understreker likevel at de ikke er lukkede rigide systemer. Fosterhjemsomsorgen er et eksempel på et felt som påvirkes av for eksempel politiske og juridiske strømninger. Politikk vil påvirke fosterhjemsomsorgen da politikken til en viss grad styrer økonomiske tilganger. Faglige synspunkter kan også forandre seg som følge av juridiske strømninger. Ifølge Kvalnes (2021) så har norsk barnevern har måtte gjøre endringer i synet på samvær etter at Norge ved flere anledninger har blitt dømt i den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD). Den gjeldende diskursordenen blir til enhver tid utfordret.

4.4 Vitenskapsteoretisk grunnlag for kritisk diskursanalyse

Thornquist (2018, s. 11) hevder at begrepet vitenskapsteori er et vidt begrep og en relativt ung disiplin. I vårt samfunn tillegges forskning stor vekt og det etterspørres forskningsresultater på stadig flere områder. På grunn av dette er det god grunn til å rette kritisk søkelys på hvordan vitenskap, samfunnsutvikling og politikk påvirker hverandre gjensidig. Her kan vitenskapsteori være til nytte. Ifølge Skrede (2017, s. 72) er vitenskapsteori refleksjoner over hvordan vi kan og bør gå frem for å frembringe vitenskapelig innsikt på ulike områder.

Ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s.72) består Faircloughs kritiske diskursanalyse av et sett med vitenskapsteoretiske premisser, teoretiske metoder, metodologiske retningslinjer og spesifikke analyseteknikker. Jeg skal i det følgende gjøre rede for det vitenskapsteoretiske premisset som kritisk diskursanalyse hviler på, kritisk realisme.

4.4.1 Kritisk realisme

Dette er en masterstudie i familierapi- og relasjonelt arbeid. Innenfor dette feltet er den sosialkonstruksjonistiske forståelsen dominerende (Tilden et al., 2022, s.325). Når det gjelder barnevernsarbeid og fosterhjemsomsorg så vurderer jeg at den sosialkonstruksjonistiske forståelsen har sin begrensning. Tilden et al. (2022, s. 325) hevder at tilnærmingen om at språket er virkelighetsskapende er utilstrekkelig. For eksempel har hvert femte fosterbarn en alvorlig tilknytningsskade (Sandven et al., 2020). Vi kan godt si at en tilknytningsskade er noe som er sosialt konstruert, men diagnosen og vanskene som kommer med den er likevel reelle for de barna det gjelder. Jeg vurderer at prosjektet er i behov for et vitenskapsteoretisk ståsted som både kan erkjenne noe som reelt (for eksempel tilknytningsskader, relasjonstraumer, skolefaglige vansker, etc.) og samtidig inkludere en forståelse om at verden er sosial konstruert. Ifølge Tilden et.al (2022) er kritisk realisme et vitenskapsteoretisk ståsted som favner begge disse perspektivene.

Kritisk realisme har også mye å tilføre kritisk diskursanalyse (Skrede, 2017, s.79). Kritisk realisme er tydelig plassert innenfor kritisk teori. Som forsker har man da et kritisk blikk på det sosiale fenomenet som blir studert og diskutert (Kjørstad & Solem, 2018, s. 13). Ståstedet er dermed også knyttet til de forskningsmetodiske valgene som er tatt i denne studien. Ifølge Bratberg (2021, s. 69) er diskursanalyse tuftet på et fortolkende vitenskapsperspektiv. Innenfor et slikt vitenskapssyn finner man en utbredt skepsis mot årsaksforklaringer. Analysen skal ikke ta for seg årsak og konsekvens, men heller ta sikte på å forstå menneskers livsverden. Bratberg (2021, s. 69-70) argumenterer for at forskeren også kan stille seg mer pragmatisk rettet og mener at diskursanalyse åpenbart har et potensial for å kunne si noe årsaksforhold. Det er nettopp det jeg tar sikte på i dette prosjektet. Derfor synes det relevant å forbinde kritisk diskursanalyse med kritisk realisme, fremfor å ta for meg mer fortolkende vitenskapssyn, som for eksempel hermeneutikk. Skrede (2017, s. 81) stiller retoriske spørsmål om alle beslutninger som tas eller handlinger som utføres er likegyldige. For hvis de ikke er det, hvordan kan vi skille mellom gode og dårlige beslutninger? Alle diskurser er ikke like fornuftige, hevder Skrede (2017, s. 81). Innenfor kritisk diskursanalyse blir noen oppfatninger regnet som bedre og mer aktverdige enn andre (Skrede, 2017, s. 84). Også her synes kritisk diskursanalyse å være knyttet til kritisk realisme. I følge Sayer (2018) er sosialt arbeid, og dermed fosterhjemsarbeid, et normativt felt. Det innebærer at vurderinger som blir gjort er basert på både teoretisk, empirisk og kulturell kunnskap. Sosialarbeidere ser

ut til å både gjøre verdimeslige og faktabaserte vurderinger. For eksempel så er ikke familieperspektivet i fosterhjemsarbeid basert utelukkende på forskning. Det er også basert på familiens status i norsk kultur. Sayer (2018, s. 35) argumenterer dermed med at kritisk realisme er opptatt av at kunnskapen vi har om for eksempel familier, ikke må reduseres til kun det vi vet om familier.

Kritisk realisme og Faircloughs kritiske diskursanalyse er begge enige i at diskurser har kausale effekter. Kausalitetsforståelsen som legges til grunn i denne sammenheng er at diskurser potensielt kan skape en endring, ikke at det er nødvendige forbindelser mellom årsak og virkning (Skrede, 2017, s. 82-83). Det er ikke slik at X alltid vil føre til Y. Et barn utsatt for omsorgssvikt vil for eksempel ikke i alle tilfeller være traumatisert.

Kritisk diskursanalyse er ikke en deskriptiv beskrivelse av ideologi. Kritisk diskursanalyse er en påkøbt, engasjerende og subjektiv øvelse. Metoden er kritisk engasjert i ulike samfunnsspørsmål (Skrede 2017, s. 83). Et eksempel på et slikt samfunnsspørsmål er nettopp det å stille spørsmål ved fosterbarns status i samfunnet. I følge Bhaskar (2010, s. 1) utgjør kritisk realisme en hellig treenighet: epistemologisk relativisme, vurderingsmessig rasjonalisme og ontologisk realisme. Bhaskar (2012, s. 214) påpeker at mennesker har grunner til å foretrekke visse oppfatninger fremfor andre. Det er ikke bare en vane at man velger å gå ut av en bygning i første etasje fremfor andre etasje. Dette kan også illustreres ved eksempelet jeg brukte ovenfor her. Når fagfolk i fosterhjemsomsorgen antar at et barn er traumatisert etter omsorgssvikt så er dette basert på både erfaring og forskningsbasert kunnskap.

4.5 Analyse – metodisk fremgangsmåte

I det følgende vil jeg presentere hvordan jeg undersøkte de ulike fremstillingene av fosterbarn som ble snakket frem i NOU 2018:18.

Faircloughs metode står sentralt i dette prosjektet. Når jeg har strukturert analysen har jeg tatt utgangspunkt i hans tredimensjonale modell (Fairclough, 1992, s.73; Fairclough, 2003; Skrede 2017, s. 24; Jørgensen & Phillips, 1999, s. 72). Ifølge Grue (2011b, s.119) tar denne modellen utgangspunkt i at tekster alltid må analyseres med et blikk på hvilke ideologiske aktører som har skrevet teksten, hvilket publikum teksten er ment for og hvilken rolle teksten

spiller, eller kan komme til å spille i samfunnet. Når det her henvises til «samfunnet» så mener jeg *fosterhjemsomsorgen*. Bratberg (2021, s.41) slår fast at kritisk diskursanalyse først og fremst skal gi innsikt i de forestillingene som ligger til grunn for teksten og som teksten samtidig bidrar til å opprettholde.

4.5.1 Valg av materiale

Jeg begynner denne delen med å forklare hvorfor jeg har valgt NOU 2018:18 - *Trygge rammer for fosterhjem* som datamateriale for studien. Siden forklarer jeg mer inngående om hvordan jeg metodisk har gått frem for å analysere. Min hensikt med analysen har vært å undersøke hvilke diskurser om fosterbarns som snakkes frem i denne NOU-en.

Ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s. 90) må valg av kilder være relevant for den sosiale praksisen som skal undersøkes. NOU 2018:18 - *Trygge rammer for fosterhjem* ble igangsatt av Stortinget med hensikt å få en helhetlig gjennomgang av fosterhjemsomsorgen. Den er i skrivende stund den første og eneste NOU som tar for seg fosterhjemsomsorg spesielt. Den er derfor et viktig styringsdokument for fosterhjemsomsorg i Norge og kan dernest sies å være et relevant dokument for å undersøke den sosiale praksisen. Jørgensen og Phillips (1999, s. 91) hevder at forskeren også må ta hensyn til hvordan og hvorvidt man kan få adgang til de eller det dokumentet man ønsker å analysere. Jeg vurderer at det kunne vært veldig interessant å analysere journalnotat eller lignende som fagfolk skriver for å dokumentere og vurdere fosterbarns behov, utvikling og omsorgsbetingelser. Det kunne ha gitt noen viktige indikasjoner om hvilke diskurser om fosterbarn og fosterbarns behov fagfolk trekker på. Jeg innså likevel at det ville bli utfordrende og tidkrevende å få tilgang til slike dokument. Særlig innenfor rammen av en masterstudie. NOU-er ligger åpent tilgjengelig og var derfor et enkelt valg. En slik NOU vil også være tettpakket med ideologi og er et dokument som vurderes å være preget av diskurser, men som også er diskursskapende.

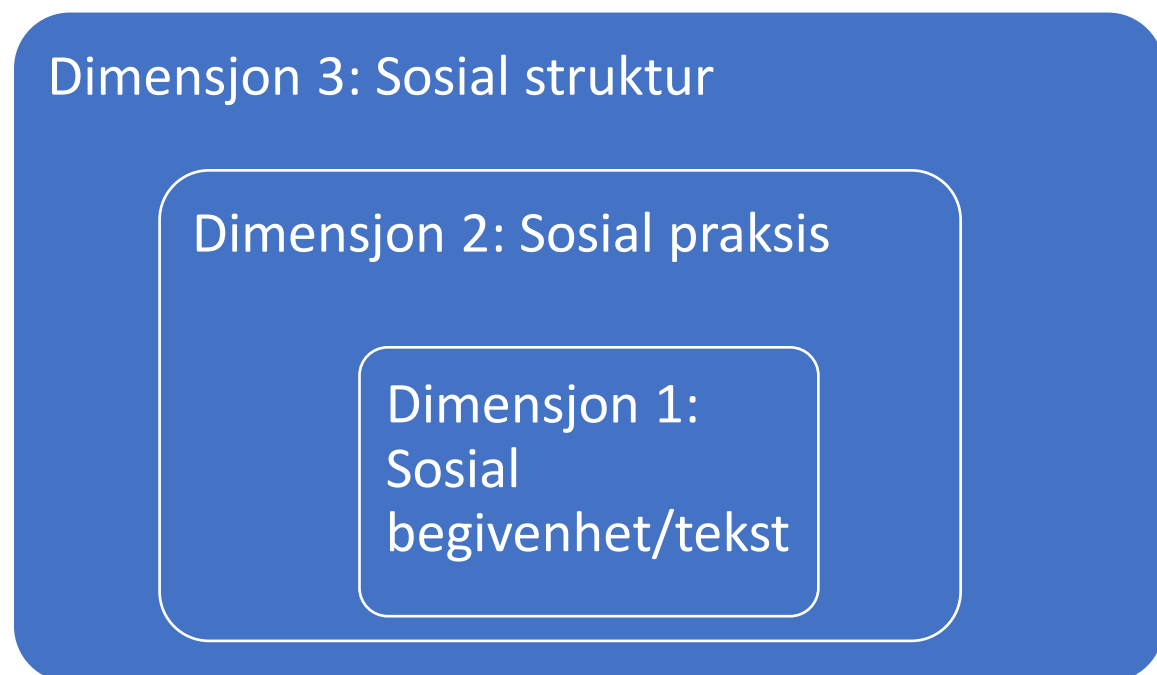
Grue (2011b, s. 120) skriver at nøkkelttekster er tekster som blir lest av mange og kan få konsekvenser for hvordan andre tekster skrives. På bakgrunn av dette kan NOU 2018:18 regnes som en nøkkelt tekst for fosterhjemsomsorgen. Videre skriver Grue (2011b, s. 121) om konstituerende tekster – tekster som beskriver samfunnets offisielle og normative posisjon på et gitt området. Også dette synes å være beskrivende for NOU 2018:18. Konstituerende

tekster vil ha konsekvenser for mennesker, derfor egner konstituerende tekster seg svært godt for kritisk diskursanalyse.

4.5.2 Faircloughs tredimensjonale modell

For å kunne undersøke hvilke diskurser om fosterbarn som snakkes frem i den faglige debatten i NOU 2018:18, har jeg lent meg mot Faircloughs tredimensjonale modell. I litteraturen (Skrede, 2017, s. 33) henvises det til henholdsvis ny og gammel modell. Ifølge Skrede (2017, s.33) så favner den nye modellen i større grad samfunnsforskning og demper ned fokuset på det lingvistiske. Den nye modellen er dermed mer passende for denne studien og for meg som fagperson, da jeg snarere er sosialarbeider enn språkviter. Likevel har det vært nødvendig å sette seg inn i den gamle versjonen også, rett og slett for å forstå helheten. Men, også fordi det ifølge Skrede (2017) egentlig ikke er så store forskjeller mellom modellene. Fairclough (2015, s. 129) skriver at modellen hans ikke er hellig og at den skal brukes som en guide, snarere enn en oppskrift. Jeg vil derfor si at jeg har latt med å inspirere av modellen og stor grad lent meg på den. I det følgende vil jeg forklare de tre dimensjonene i modellen og hvordan jeg har benyttet meg av modellen for å strukturere og gjennomføre analysen min.

Under vises til en grafisk modell av Fairclough tredimensjonale modell:

Norsk barnevern og fosterhjemssorgen representerer den brede sosiale praksisen og utgjør derfor dimensjon 3. Dette danner en ramme for diskursanalysen av den konkrete teksten, (dimensjon 1) nemlig NOU 2018:18 - *Trygge rammer for fosterhjem*. Enda mer spesifikt dreier det seg om å undersøke *diskurser om fosterbarn* jamfør problemstillingen. Ifølge Fairclough (2003, s. 129) står det helt sentralt i kritisk diskursanalyse å kartlegge forbindelsene mellom språkbruken og den sosiale strukturen (dimensjon 3).

I det følgende vil jeg kort forklare hver enkelt dimensjon.

4.5.2.1 Dimensjon 1: sosial begivenhet/tekst

NOU 2018:18 vil som andre tekster konstruere bestemte versjoner av virkeligheten, sosiale identiteter og sosiale relasjoner. På dette nivået i undersøkes språket i seg selv (Jørgensen & Phillips, 1999). Ifølge Grue (2011b, s.121) vil det her være naturlig å se på begrepsbruk, for å senere kunne vurdere konsekvenser. For eksempel så vil det være en viss forskjell på å bruke begrepet atferdsvansker og begrepet smerteutrykk. I begrepsbruk vil det også finnes tilganger til ideologi.

Når forskeren skal analysere selve teksten så skal det kartlegges hvordan diskursene iverksettes tekstuell. Analytiske redskaper kan være å se på metaforer, ordvalg og grammatikk. Forskeren tar i bruk disse redskapene for å innblikk i hvilke måter teksten tar for seg begivenheter og sosiale relasjoner og dermed hvordan bestemte versjoner av virkeligheten blir konstruert (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 95).

Et grammatisk element som jeg for eksempel ser på, er modalitet. Dette handler om at modalitet sier noe om subjektiv holdning til påstandsinholdet (Svennevig & Henriksen, 2022). Analyse av modalitet fokuserer på tekstforfatterens grad av tilslutning til en setning (Jørgensen & Phillips, 1999, s.96). For eksempel vil en setning som sier: «fosterbarn har behov for spesielt sensitive voksne» og setningen «fosterbarn *kan* ha behov for spesielt sensitive voksne» vil være to forskjellige måter å utrykke seg om fosterbarns behov. Førstnevnte setning presenterer enn sannhet om fosterbarns behov, mens den andre setningen uttrykker mindre grad av sikkerhet. På en slik måte vil modaliteter ha betydning for hvilke diskurser som konstrueres.

Bratberg (2021, s.65) påpeker at det ikke er den mest vesentlige oppgaven å analysere retoriske virkemidler i teksten. Viktigst er det å se på hvordan diskursene er satt sammen og hvordan styrkeforholdet mellom de ulike diskursene ser ut.

Første del av analysen tok for seg selve teksten og her var det relevant å se på hvordan diskursene iverksettes tekstuel (Jørgensen & Phillips, 1999). Jeg fokuserte derfor tekstens ulike fremstillinger av fosterbarn. Jeg lente meg i stor grad på et makroperspektiv på teksten. Det vil si at jeg i mindre grad analyserte teksten på setningsnivå. Først leste jeg igjennom hele teksten og brukte aktivt markør-penn for å markere sekvenser jeg vurderte som viktige opp mot problemstillingen. Jeg tok også notater underveis i lesingen. Jeg noterte ned tanker jeg fikk når jeg leste. Disse tankene kunne relatere seg til både analyseprosess og diskusjonstemaer til senere.

Ved gjennomlesning og arbeidet med NOU 2018:18 Trygge rammer for fosterhjem, dukket det opp flere representasjoner av fosterbarn. *Fosterbarn* som begrep fremstod derfor som en egen diskursorden.

4.5.2.1.1 Diskursorden: fosterbarn

Det skal sies at ordet *fosterbarn* ikke er gjennomgående brukt i teksten. Teksten reflekterer over språkbruk og forklarer at det ikke er ønskelig med ord som oppleves stigmatiserende eller «utrygge» for barn (NOU 2018:18, s. 28). Teksten unngår derfor å bruke ordet fosterbarn og tar heller i bruk «barn i fosterhjem». Det henvises til boken *Barnas Barnevern*. Denne boken ble utgitt i 2018 og skrevet av syv barnevernsledere og syv såkalte proffer. Proffer i denne sammenheng er ungdom tilknyttet den ideelle stiftelsen Forandringsfabrikken. Dette gir etter min vurdering legitimitet til det å bruke andre ord istedenfor fosterbarn. Dette kan sees på som et forsøk på å gjøre noen forandringer i diskursen. «Barn i fosterhjem» kan gi oss inntrykket av at det er hjemmet det er noe spesielt ved, ikke barnet. Mens ordet «fosterbarn» snarere gir barnet en merkelapp. Bruken av førstnevnte ord/begrep er helt eksplisitt i teksten. Det som etter min mening er mer implisitt i teksten er de ulike representasjonene av nettopp barn i fosterhjem.

Det er gjentakende at det skrives (foster)barnet og fosterfamilien. Jeg gjorde et søk i dokumentet på «barnet» og sorterte ut alle steder det stod «barnet og fosterfamilien». Jeg talte

ikke med innholdsoversikten og referansene. Faktisk så ble dette gjentatt 57 ganger. Dette kan sende ut et signal om at barnet i seg selv anses som en egen størrelse. Noen steder stod det «barnet i fosterfamilien» eller «barnet og *resten av* fosterfamilien». De to sistnevnte beskrivelsene er etter min mening mer inkluderende og gir et inntrykk av barnets tilhørighet til familien. Disse måtene å presentere barnet på var ikke like fremtreden. Jeg valgte derfor å kalle den overordene diskursorden for «fosterbarn» og ikke for eksempel «fosterfamilie». Dette er nok ikke et eksempel der teksten bevisst velger å sette et skille tegn mellom barn og fosterfamilie. Det er mer et eksempel på at når en tekst analyseres, som er noe mer enn bare å lese og forstå, så legges det merke til slike språkvalg og dette kan trekkes frem. Kanskje hadde inntrykket av teksten vært annerledes dersom teksten hadde valgt et mer inkluderende språk.

Ifølge Jørgensen og Phillips (1999) så kan det oppstå en diskursiv konflikt mellom ulike diskurser innenfor samme diskursorden. Dette er fordi det er ulike diskurser som forsøker å etablere seg i samme område. I diskursordenen jeg har kalt for *fosterbarn* var det fire ulike diskurser som gjorde seg spesielt fremtreden: (1) Diskursen om barnet som sårbart, (2) diskursen om barnet som familiemedlem, (3) diskursen om barnet som arbeidsoppgave og (4) diskursen om barnet som rettighetsinnehaver.

I funndelen skal jeg forklare på hvilken måte akkurat disse fire diskursene er fremtreden i NOU 2018:18 og forsøke å si noe om diskursordenen er reproduserende eller om den fungerer utfordrende på den sosiale praksisen.

4.5.2.2 Dimensjon 2: sosial praksis

I dimensjon 2 kan forskeren også identifisere interdiskursivitet og intertekstualitet. Interdiskursivitet handler for Fairclough om hvordan ulike diskurser samspiller med hverandre (Veum, 2018, s. 83). Intertekstualitet handler om hvilke andre tekster som kommer frem i den aktuelle teksten (Jørgensen og Phillips, 1999; Grue, 2011b; Fairclough, 2003). Ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s. 84) vil konkret språkbruk alltid gjenspeile tidligere diskursive struktureringer, man begynner på et vis aldri helt forfra. En tekst vil alltid inneholde allerede etablerte betydninger som forfatterne trekker videre på. Intertekstualitet blir derfor viktig, hvilke elementer og diskurser fra andre tekster finnes i den aktuelle teksten?

Det er nettopp her en potensiell forandring ligger. En sammenføring av tidligere diskurser kan forandre språkbruken og dermed diskursen. Diskurser kan også reproduseres fremfor å forandres.

I denne delen av analysen fokuserte jeg derfor på hvilke andre tekster NOU 2018:18 var særlig i dialog med og hvordan de identifiserte diskursene samspilte med hverandre. Jeg jobbet parallelt med både dimensjon 1 og 2. Gjennomlesningen og notatene beskrevet over var dermed også en del av arbeidsprosessen med dimensjon 2.

4.5.2.3 Dimensjon 3: sosial struktur

Her skal de to innerste boksene i Faircloughs tredimensjonale modell plasseres i forhold til den ytterste. For det første skal relasjonene mellom sosial praksis (dimensjon 2) og den diskursordenen denne praksisen inngår i avdekkes. Altså relasjonen mellom dimensjon 2: sosial praksis og dimensjon 3: sosial struktur. Hvilke diskurser finnes i den sosiale strukturen og hvordan er disse distribuert og regulert? For det andre skal forskeren forsøke å kartlegge de delvis ikke-diskursive sosiale og kulturelle strukturer som skaper rammen for sosial struktur (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 98).

I en kritisk diskursanalyse ala Fairclough er det behov for å trekke inn teoretiske perspektiver. Dette handler om at det er sosial praksis som medierer forholdet mellom sosiale begivenheter, i denne sammenhengen er det selve NOU-en som tekst, og sosial struktur. Vi trenger et teoretisk perspektiv for å forstå de sosiale strukturene. Hvilke teoretiske perspektiver som er relevante avhenger av tema (Skrede, 2017, s. 66-67). Temaet i denne sammenheng er barn i fosterhjem og fosterhjemsomsorg. Teoretiske perspektiv på familiesystemteori, tilknytningsteori og traumebevisst omsorg er derfor relevant. Ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s. 98) vil det være i denne dimensjonen at analysen nærmer seg en slags konklusjon. Det er nemlig her man kan stille seg spørsmål om forandring og ideologiske konsekvenser.

Dimensjon 3 i analysemodellen vil derfor gjøre seg gjeldene i oppgavens drøftingsdel (del 6). Jeg benytter meg oppgavens teoridel, kontekstedel og tidligere forskning for å belyse diskursene som ble identifisert i analysen.

4.6 Mulige svakheter ved studien

Jørgensen og Phillips (1999, s. 31) påpeker at det kan være utfordrende å undersøke diskurser man selv er tett på og har en mening om. Jeg jobber selv i barneverntjenesten, som fosterhjemsveileder. Jeg var derfor være observant på dette og forsøkte etter beste evne å sette en parentes rundt meg selv og egen viten. Utfordringen min i det å arbeide med diskurser jeg selv er tett på ligger i det å faktisk se utsagnene som *diskurser*. Betydningssystemer som er sosial konstruerte og ikke selvfølgeligheter som jeg selv kjenner til. Dette var utfordrende. Ved første gjennomlesning av NOU 2018:18 la jeg fort merke til at jeg vurderte at «alt» fremstod fornuftig. Det var med første øyekast vanskelig å gjøre en kritisk vurdering av teksten. Teksten fremstod som «virkeligheten» og ikke diskurser. Jeg forstår dette som et godt eksempel på at det er utfordrerne å jobbe med diskurser man er tett på. Det kan også tenkes at jeg har gjort vurderinger av teoretiske rammeverk på bakgrunn av diskurser jeg selv er en del av.

Når det gjelder prosjektets validitet, etterprøvnbarhet, så er det viktig å merke seg at datamaterialet som analyseres med diskursanalytiske tilnærminger i seg selv er sosialt konstituert. Det kan ikke sammenlignes med for eksempel data hentet fra naturvitenskapelige fag (Hitching & Veum, 2011, s. 19). Samtidig ligger NOU 2018:18 åpent tilgjengelig for andre som ønsker å lese den eller gå metodisk til verks for å analysere dokumentet. Den samme åpenheten hadde for eksempel ikke kunne vist seg hvis jeg hadde gjort kvalitative intervjuer eller om jeg hadde analysert taushetsbelagte journaldokumenter.

Som nevnt tidligere i metodedelen, så er kritisk diskursanalyse en subjektiv øvelse (Skrede, 2017, s. 83). Mangel på objektivitet kan lede tanken dithen at dette er en trussel mot prosjektets reliabilitet. Til det svarer Fairclough (2003, s. 14) at det ikke finnes noe slikt som en uttømmende tekstanalyse. En analyse av en tekst kan aldri si oss alt om den konkrete teksten. Det betyr ikke at den analysen som gjøres ikke er ekte og kan ha betydning. Videre hevder Fairclough (2003, s.14) at det er alltid ulike motiver som ligger bak det man undersøker analytisk. I det ligger det at man alltid kunne stilt andre spørsmål, eller sett teksten fra andre vinklinger. I mitt prosjekt er jeg tydelig på at jeg ser etter ulike presentasjoner av fosterbarn og jeg trekker frem disse representasjonene som diskurser. Dette er ikke en uttømmende sannhet, jeg antar at det kan finnes flere diskurser og representasjoner enn det jeg

har vist til. Jeg vil likevel hevde at andre eventuelle diskurser i teksten ikke gjør mine funn til mindre sanne.

Hitching og Veum (2011, s.19) minner oss på at all kvalitativ forskning generelt vil være mindre stringent og gjennomiktig enn kvantitativ forskning. Det blir naturlig å spørre om hvor gyldige og etterprøvbare resultatene etter en kritisk diskursanalyse egentlig er.

Svennevig (2001) argumenterer for at kunnskapen vi sitter igjen med etter en diskursanalyse ikke nødvendigvis skal sees på som sikker kunnskap i positivistisk forstand, men snarere betraktes som en noen kvalifiserte antakelser og hypoteser om det som er undersøkt. Så når jeg har sett på diskurser om fosterbarns behov i NOU 2018:18 så bringer jeg kanskje ikke ny kunnskap til bordet, men forhåpentligvis leverer jeg et perspektiv som kan gi grobunn for nye refleksjoner rundt fosterbarns status. For at mine antakelse og hypoteser skal kunne sies å være *kvalifiserte* har jeg derfor gjort et forsøk på å forklare hvordan jeg har gått frem og hvordan jeg har tenkt.

5. Funn

I denne delen presenterer jeg studiens funn som ble identifisert ved hjelp av Faircloughs tredimensjonale analysemodell. I tråd med Faircloughs tredimensjonale modell (Skrede, 2017; Grue, 2011b; Fairclough, 2003; Fairclough, 1992; Bratberg, 2021) fokuseres det først på tekstens ulike fremstillinger av fosterbarn. Dette ble mitt hovedanliggende i analysen, noe de fire funnene også gjenspeiler: (1) diskursen om barnet som sårbart (2) diskursen om barnet som familiemedlem, (3) diskursen om barnet som arbeidsoppgave og (4) diskursen om barnet som rettighetsinnehaver. Jeg viser så eksempler på interdiskursivitet og intertekstualitet identifisert i teksten. Siste del av den tredimensjonale modellen utgjør diskusjonsdelen og presenteres derfor i del 6.

Første del av analysen tok for seg selve teksten. Her var det relevant å undersøke hvordan diskursene iverksettes tekstuel (Jørgensen & Phillips, 1999). Jeg fokuserte derfor på tekstens ulike fremstillinger av fosterbarn. Jeg lener meg i stor grad mot et makroperspektiv på teksten. Det vil si at jeg har hatt et helhetsperspektiv på teksten, og i liten grad gjort analyse på ord og setningsnivå. Jeg behandler også teksten som en egen størrelse. Med det mener jeg at teksten i seg selv er et fenomen. Dette har jeg gjort for å understreke at det er selve teksten som er analysert. Jeg ordlegger meg derfor i retning av at det er teksten som tar aktive valg.

I det følgende vil jeg presentere de fire ulike diskursene jeg har identifisert som funn.

5.1 Diskursen om barnet som sårbart

Barn i fosterhjem presenteres gjennomgående som sårbare i NOU 2018:18. Dette viser seg når teksten peker på ulike problematiske sider ved barnas oppvekst, bakgrunn, relasjoner og psykisk helse. Dette kan etter min mening sees i sammenheng med en psykologisk diskurs og behovet for traumebevisst omsorg. I det følgende skal jeg vise hvordan denne diskursen er fremtreden i teksten.

Teksten slår fast at innenfor ordinære fosterhjem er det et bredt spekter av barn. Spekteret strekker seg fra barn som først og fremst trenger et trygt hjem til barn med omfattende hjelpebehov (NOU 2018:18, s. 9). Barn som bor i fosterhjem, har ofte hatt en omsorgssituasjon som gjør at de har behov for hjelp og tilrettelegging på ulike områder.

Teksten trekker frem at mange barn i fosterhjem har hatt en vanskelig start på livet og derfor kan ha omfattende og sammensatte hjelpebehov (NOU 2018:18, s.12, s. 63). Det å flytte i fosterhjem beskrives som en prosess som kan være vanskelig for barnet. Det fremheves at det kan være utfordrende med nye rutiner, med ny kultur og det å bli kjent med nye mennesker. For noen barn innebærer det å flytte i fosterhjem tap av kontroll. For eksempel har mange barn som må flytte i fosterhjem måtte ta seg av yngre søsken eller hatt ansvar for matlaging. Krav og forventinger i fosterfamilien kan være annerledes enn det de hadde i foreldrehjemmet. Dette kan oppleves vanskelig for noen av barna (NOU 2018:18, s. 53). I disse beskrivelsene av barn i fosterhjem synes det å tegne seg frem et sårbart barn. Det er barn som har behov for ekstra sensitive voksne som kan gi dem omsorg og veiledning. I disse beskrivelsene gis det også uttrykk for at barn som bor i fosterhjem har noen potensielt negative erfaringer som andre barn ikke har. Vi kan derfor anta dette er barn i behov for ekstra omsorg.

Videre tar teksten for seg at barn i fosterhjem kommer fra marginaliserte hjem. Det er høy andel av enslige forsørgere, forsørgere med lavt utdanningsnivå og svak tilknytning til arbeidslivet. Foreldre til barn i fosterhjem kan også ha ulike typer problemer knyttet til psykisk helse og rusbruk. Det kan også være voldsproblematikk. Foreldrene har ikke nødvendigvis utsatt barna sine for vold eller overgrep, men foreldrenes situasjon gjør at de heller ikke klarer å beskytte barna sine (NOU 2018:18, s. 53). Selv om teksten med dette beskriver barnas foreldre, er det etter min mening tydelig at det på den måten beskrives sårbare barn. Implisitt i dette ligger det er visshet om at det å ha foreldre med ulike former for problematikk innebærer en viss sårbarhet for barnet. Barn i fosterhjem beskrives også eksplisitt som sårbare når det handler om at de har hatt omsorgspersoner som ikke har beskyttet dem. Her ligger det gjerne til grunn en antakelse om at alle barn i seg selv er sårbare og trenger beskyttelse. Dette ligger implisitt i teksten da den ikke redegjør for sitt syn på barn generelt.

Teksten trekker også frem at mange fosterbarn på sett og vis er selvstendige fordi de har måtte ta ansvar og klare seg selv fra tidlig alder (NOU 2018:18, s. 53). Dette er likevel et pek på fosterbarns sårbarhet fremfor robusthet fordi teksten poengterer at dette ikke bare fører til selvstendighet, men også kan føre til traumer, utrygghet og forsinket utvikling (NOU 2018:18, s. 53). Mange fosterbarn har opplevd omsorgssvikt og barn reagerer ulikt på ulike former for omsorgssvikt. Teksten viser også til at barn som har opplevd omsorgssvikt, ofte har vært

utsatt for mer en type omsorgssvikt (NOU 2018:18, s. 53). Jeg antar at dette for eksempel kan handle om barn som er utsatt for både for overgrep og neglisjering. Alternativt kan det handle om mangel på trygge voksne hvis de skulle oppleve noe som er belastende. Det å ha foreldre som ikke er påkoblet eller til stede synes å handle om en helt annen sårbarhet enn det det vil være for et trygt barn med tilgang på trygge voksenpersoner å oppleve et tilfeldig overgrep. Teksten fremhever også en fellesnevner for barn som er utsatt for omsorgssvikt: «Det er vanskelig å stole på voksne» (NOU 2018:18, s. 104). Det å ikke stole på voksne er etter min mening en svært betydelig faktor når det kommer til sårbarhet. Barn er avhengig av voksne og det er voksne som skal sørge for trygghet. Det å gå igjennom barndommen eller iallfall store deler av barndommen med en generell mistro til at voksne kan hjelpe deg er utvilsomt et tegn på sårbarhet.

Noe annet som etter min mening også i stor grad understreker barn i fosterhjem som sårbare er når teksten viser til at det vanskelige barna har opplevd hjemme kan gjøre det krevende å følge opp skolearbeid. Skole er en fellesarena i samfunnet. Barn som faller utenfor er ikke bare sårbare som barn, men jeg vil med rimelighet også anslå at mange av dem vil være sårbare som voksen også. Teksten viser nemlig til at barn med tiltak fra barnevernet har dårlige skoleprestasjoner sammenlignet med generell barnebefolkning (NOU 2018:18, s. 53). Her er det ikke eksplisitt barn i fosterhjem som omtales, men siden fosterhjem er et tiltak fra barneverntjenesten vil dette også gjelde barn i fosterhjem. Det å presentere svakt i skoleprestasjoner har et klart element av sårbarhet i seg og understreker derfor diskursen om det sårbare barnet. Implisitt i dette snakkes det frem barn med behov for oppfølging og eller tilrettelegging på skolen utover det øvrig elevmasse har behov for.

Helsemessige forhold hos barn i fosterhjem blir også omtalt av teksten og dette bidrar til å forsterke diskursen om det sårbare barnet. Det vises til både norsk og internasjonal forskning når teksten hevder at barn i barnevernet har større risiko for både somatisk og psykisk sykdom sammenlignet med barn som ikke har tiltak i barnevernet. Det påpekes at omsorgssvikt kan ha direkte og indirekte effekt på helse. Direkte fordi det kan føre til traume og indirekte fordi omsorgssvikt kan handle om foreldrenes manglende evne til å følge opp barns mindre alvorlige sykdom eller plager som på sikt forblir ubehandlet og kan gi dårlig helse (NOU 2018:18, s. 54).

Det å bli utsatt for vold og overgrep blir av teksten definert som traumatiske opplevelser (NOU 2018:18, s. 54). Å være utsatt for et eller flere traumer er belastende og vil utvilsomt kunne knyttes til en beskrivelse av et sårbart barn. Videre vises det til at eksponering for vold og overgrep kan gi alvorlige psykiske helseutfordringer. Over halvparten av barn i fosterhjem har rapportert om erfaringer med vold og overgrep. En norsk studie slår fast at mange barn i fosterhjem sliter på flere områder i livet samtidig og mange får diagnosen ADHD, emosjonelle lidelser eller atferdsforstyrrelser. Nesten en tredjedel har en kombinasjon av minst to av disse diagnosene (NOU 2018:18, s. 54). Vanskene som følger med disse tilstandene, må kunne tilskrives diskursen om det sårbare barnet. Det kan etter min mening også argumenteres for at det ikke bare er de medfølgende vanskene som bidrar til sårbarhet, men også diagnosene i seg selv. En slik type merkelapp vil kunne gjøre barnet sårbart i møte med både andre mennesker og viktige samfunnsinstitusjoner som skole og helsevesen. Denne sårbarheten kan vedvare gjennom oppvekst og inn i voksenlivet. Igjen gjør diskursen om det sårbare barnet seg tilkjenne.

Implisitt i teksten slås det også fast at det å ha barnevernserfaring eller bo i fosterhjem gjør barnet sårbart i seg selv. Det stadfestes nemlig at barn med barnevernserfaring har en vanskelig livssituasjon sammenlignet med sine jevnaldrende. Teksten velger å fremheve følgende utfordringer i fosterhjemsomsorgen: Tilgang på fosterhjem tilpasset alle målgrupper, samarbeid og medvirkning, stabilitet og samsvar mellom ressursbruk og barnas behov (NOU 2018:18, s. 55). Etter min vurdering bidrar utgreiingen av disse utfordringene i stor grad til en beskrivelse av barnet som sårbart. For det første beskrives barnet som sårbart implisitt i det at det slås fast at det er behov for ulike fosterhjem tilpasset ulike målgrupper. Jeg antar at målgrupper ikke bare refererer til aldersgrupper, men også ulike behov hos barna. Det kan altså ikke opereres med «one size fits all» når det kommer til fosterhjem. Dette mener jeg understreker at barn i fosterhjem og barn som har behov for fosterhjem er sårbare, om enn i ulik grad. Et annet poeng som synes å markere sårbarheten hos barn i fosterhjem er utfordringene som teksten trekker frem. En kan for eksempel spørre seg selv om barnet hadde vært mindre sårbart dersom barnet hadde fått bo med sine foreldre. At slike utfordringer gjør barnet sårbart er svært alvorlig fordi det etter min mening har et potensial til å rokke ved hele fosterhjemsordningen. Hvis det ikke er tilgang på egnede fosterhjem, hvis oppfølgingen ikke er tilpasset godt nok, hvis samarbeidet er dårlig og ressursbruken ikke samsvarer med barnets behov – har fosterhjem i det hele tatt noe hensikt? På sett og vis kan en si at dette gjør

fosterhjemsomsorgen sårbart. Og hvis fosterhjemsomsorgen er sårbar, så er barna som fosterhjemsomsorgen skal ramme inn også sårbare.

Diskursen om det sårbare barnet gjør seg også gjeldene når teksten beskriver juridiske rammer rundt barn i fosterhjem. Teksten legger til grunn at til tross for lovbestemt rett til medvirkning så er det godt dokumentert at barns rett til medvirkning ikke blir godt nok ivaretatt. Teksten viser til barnevoldsutvalget som påpeker at god omsorg, trygghet og tilhørighet i fosterhjemmet forutsetter at barnet blir hørt om egen livssituasjon. Teksten påpeker videre at det kan være utfordrende for barn i fosterhjem å snakke med fosterfamilien sin om for eksempel savn etter sin opprinnelige familie. Teksten gir anbefaling på at det bør legges til rette for at barn i fosterhjem får en reell mulighet til å snakke om hvordan barnet har det. (NOU 2018:18, s. 56). Her beskrives barnet som et individ som ikke nødvendigvis får oppfylt sine lovmessige rettigheter. Min vurdering er at et barn plassert i fosterhjem strengt tatt er prisgitt fosterforeldrene og profesjonelle aktører rundt. Hvis barnet ikke opplever en trygg livssituasjon i fosterhjemmet og heller ikke kan si det til noen er dette utvilsomt med på å gjøre barnet sårbart.

Oppsummert så blir barn i fosterhjem fremstilt som sårbare barn i NOU 2018:18. Funnene har vist at det snakkes frem sårbarheter knyttet til psykisk og fysiske helse. Det snakkes frem en sårbarhet knyttet opp mot de institusjonelle rammene som i utgangspunktet skal beskytte barnet. Barn i fosterhjem omtales som barn med betydelige livsbelastninger og traumeerfaringer. Det snakkes også frem svake skoleresultater sammenlignet med øvrig elevmasse. Jeg mener det gir mening å snakke om diskursen «det sårbare barnet»

5.2 Diskursen om barnet som familiemedlem

I innledningen til tekstens sammendrag kommer det helt eksplisitt frem at familieforståelsen bør legges til grunn i fosterhjemsomsorgen:

Utvalget legger i sine vurderinger til grunn at barnet skal møtes med forståelse, trygghet og kjærlighet, slik det fremgår av barnevernlovens formålsparagraf.

Rammebetingelsene til fosterfamilier skal bidra til at formålet nås. Etter utvalgets syn peker dette klart i retning av at rammebetingelsene bør støtte opp under en forståelse

av fosterfamilien som nettopp en familie, der barnet inngår som familiemedlem.
(NOU 2018:18, s. 9)

Implisitt i dette tekstutdraget ligger det at barn i fosterhjem har noen behov som best blir møtt innenfor en familieramme. Teksten skisserer derfor opp rammebetingelser som skal gjenspeile dette. Teksten forutsetter at en familie er noe som gir barn og unge gode og trygge rammer. Fosterhjem som ordning skal svare på behovet alle barn har om en familie (NOU 2018:18, s. 60).

Om oppfølging av barn i fosterhjem blir det stadfestet i teksten: «Oppfølgingen skal tilrettelegges slik at barnet sikres en posisjon i familien» (NOU 2018:18, s. 9). Også her er teksten tydelig og gir etter min mening ikke rom for skjønn. Det står at barnet *skal* sikres en posisjon som familiemedlem. Det blir derfor helt uakseptabelt at barn ikke gis en posisjon som familiemedlem. Det kan antas at et fosterbarn vil innta en eller annen posisjon i familien uavhengig av hvordan barnet behandles. Teksten gir ikke leseren en beskrivelse av hva som vil være en akseptabel posisjon. Men, i lys av flere funn i familiediskursen vurderer jeg at barnet skal sikres en posisjon som er likestilt med andre familiemedlemmer. For å sikres en likestilt posisjon som familiemedlem bør det tilrettelegges for tilknytning mellom fosterforeldre og barnet. Frikjøp et er tiltak som ofte er brukt (NOU 2018:18, s. 10) og som på mange måter kan tilskrives diskursen om barnet som arbeidsoppgave. Men teksten trekker også frem at barneverntjenesten ofte benytter frikjøp det første året for å legge til rette for god tilknytning mellom foreldre og barn. Teksten foreslår også at frikjøp ved innflytting bør være rettighetsfestet (NOU 2018:18, s. 125). Dermed blir ikke frikjøp helt ulik foreldrepermisjonen foreldre får ved fødsel. Denne siden av frikjøp kan derfor understøtte diskursen om barnet som familiemedlem.

Det vektlegges at oppfølgingen av barn i fosterhjem skal være differensiert og tilpasset hvert enkelt barn og familie. En god kommunikasjon mellom fosterforeldre og barnevernstjeneste trekkes frem som en forutsetning for at barnet skal tilpasse seg på en god måte (NOU 2018:18, s. 10). Et relevant sitat fra teksten er: «Det krever også at den kunnskapen som fosterforeldre, som er tettest på barnet, opparbeider seg etterhvert som tiden går (...)» (NOU 2018:18, s. 10). Med dette sitatet synes teksten å anerkjenne at fosterforeldre er de som er tettest på barnet og at innehar kunnskap om barnet. Dette inngår etter min tolkning i diskursen om barnet som familiemedlem fordi fosterforeldre blir likestilt med foreldre som kjenner barnet sitt best. En anerkjennelse av fosterforeldrenes kunnskap om barnet vil også

anerkjenne dem som «foreldre» og dermed vil også barnet kunne anerkjennes som et familiemedlem.

Jeg velger å trekke frem et par direkte sitat fra teksten: «Fosterhjemsordningen som omsorgstiltak bygger på en grunnleggende erfaring om familien som oppvekstarena for barn». (NOU 2018:18, s. 12; s. 60) og «Behovet for omsorg, trygghet og tilhørighet er grunnleggende for mennesker. Familie er en viktig arena for å dekke dette behovet» (NOU 2018:18, s. 60). Slik jeg vurderer det så henviser teksten helt eksplisitt til familien som er viktig institusjon i samfunnet, en oppvekstarena. En oppvekstarena er etter min forståelse en arena der barn får erfaring og lærdom.

Teksten viser til et sitat fra Meld. St. 24 (2015-2016) og legger klart til grunn at det å vokse opp i en familie vil være det foretrukne alternativet for alle barn: «(...). At familien er den beste rammen rundt barns oppvekst er generasjoners erfaringer, uavhengig av verdier, kultur og religion» (NOU 2018:18, s. 60). Det handler også om at teksten vektlegger det faktum at fosterhjemsordningen faktisk er *bygget* på ideen om en familie. Mer implisitt i teksten legges det til grunn at familien som oppvekstarena for barn er noe utelukkende positivt. Teksten diskuterer riktignok fosterfamiliens ulike roller og nedbygging av institusjoner til fordel for en familieramme rundt barnet (NOU 2018:18, s. 12, s. 49 – 50; s. 60 – 67), men det settes ikke spørsmålstegn ved familiens status som oppvekstarena eller familiens status som en institusjon som dekker menneskelige behov. Jeg mener at dette handler om at familien som institusjon har høy status i vårt samfunn. Det ville gjerne fremstått som rart å skulle sette spørsmålstegn om familien som oppvekstarena skulle være noe annet enn positivt. Det skal ikke jeg gjøre heller, men jeg skal påpeke at dette er et godt eksempel på at en diskurs fremstår som en sannhet. Det kan være akkurat dette Hitching og Veum (2011, s. 12) mener når de skriver at diskursanalyse dreier seg om å undersøke menneskeskapte tekster og studere hvordan disse er sosialt konstituert gjennom praksiser og konvensjoner som er etablert i en slik grad at det vil oppfattes naturlig. Det oppfattes naturlig at familien som oppvekstarena representerer noe positivt for barn og unge.

Jeg vil trekke frem enda et sitat som omhandler det jeg har vist til over: «Et mål i fosterhjemsomsorgen er derfor å skape en ordening som er mest mulig lik andre familier, slik at barnet opplever å være del av en familie» (NOU 2018:18, s. 61). Her fremhever teksten at det er viktig at barnet opplever seg som en del av en familie. Og at en fosterfamilie skal være «mest mulig» lik andre familier. Familieperspektivet er fortsatt intakt, men her er tekstens

uttrykk mer forsiktig. Det å være «mest mulig lik» er ikke det samme som å være lik. Det gir et inntrykk av at fosterfamilie er noe annet. I den anledning vil jeg også bemerke en av overskriftene i teksten «Fosterfamilien – en vanlig familie – og litt mer» (NOU 2018:18, s. 61). Med dette synes teksten å fremheve at fosterfamilien anses som «noe mer», og ikke noe «annet». Det å være «noe mer» kan forstås som positivt ladet.

Relasjon, trygghet og tilhørighet er tre begreper som i teksten presenteres som viktig i forhold til det å være et familiemedlem. Som det står skrevet: «(...) for å få til dette er en god relasjon mellom barnet og fosterfamilien viktig. Trygghet og tilhørighet er også viktig for å gi barnet mulighet til å utvikle sin egen identitet og sosiale relasjoner» (NOU 2018:18, s. 61). Teksten trekker på Gundersens (2018) familieforståelse. «(...)Familien bør først og fremst forstås som en relasjon med en bestemt følelsesmessig kvalitet og nærhet». (NOU 2018:18, s. 61). Men Gundersen (2018, s. 21) hevder også at offentlig omsorg aldri fullt ut vil erstatte *familien*. Etter min vurdering vil fosterfamilien i sin nåværende form vært et eksempel på offentlig omsorg.

Et annet interessant sitat jeg vil trekke frem er følgende: «Kjennetegn ved familien er at foreldre opplever ubetinget og spontan kjærlighet fra barn, og både barn og foreldre opplever hverandre som uerstattelige» (NOU 2018:18, s. 61). Jeg tolker dette som teksten fremstilling av det ideelle familieperspektivet. Litt senere i avsnittet står det nemlig: «Gundersen mener at fosterhjemmet kan utvikle seg til en familie» (NOU 2018:18, s. 61). Slik jeg tolker det skisseres det altså et slags ideal som mulig er oppnåelig for fosterfamilien. Et annet sitat lyder slik: «Barns interesser blir best ivaretatt om den som har autoritet over dem også har sterk følelsesmessig tilknytning til barnet» (NOU 2018:18, s. 61). Dette er et tydelig signal om viktigheten av å tilpasse rammevilkårene slik at det dannes familierelasjoner. Jeg vil mene at et slikt utsagn i noen grad er følelsesmessig ladet. Ordet «autoritet» uten følelsesmessig trygghet vil etter min mening kunne vekke noen negative assosiasjoner hos fagfolk som er tett på diskursordenen vi her snakker om; nemlig fosterbarn. Å sikre barnet en posisjon som familiemedlem kan bli ganske så viktig for en fagperson som ser for seg en autoritær fosterforelder uten en følelsesmessig tilknytning til barnet. Det understrekes i teksten at det å danne familierelasjon ikke står i motsetning til barnets relasjon til sin opprinnelsesfamilie.

Teksten peker på samfunnsutvikling og trekker frem at synet på familien er bredt i dagens samfunn. At vi lever i et samfunn med mange slags familiekonstellasjoner. Det påpekes at dette kan komme fosterbarn til gode fordi også en fosterfamilie blir sett på som en familie

(NOU 2018:18, s. 62). Det er altså av betydning hvordan samfunnet utenfra anerkjenner fosterfamilien som en familie. Samtidig er det av betydning hvordan samfunnet utvikler seg og dermed påvirker fosterhjemsomsorgen. Dette er tegn på interdiskursivitet, der teksten spiller på diskursen om familiens plass i dagens samfunn.

Teksten fremholder at familierelasjon innebærer en langsiktig relasjon. Opphold i fosterhjem kan være både langvarig og kortvarig, men i utgangspunkt er de alltid midlertidige. Teksten påpeker at selv ved kortvarige opphold skal det tilstrebes en familierelasjon. Usikkerheten som midlertidigheten skaper må imidlertid både barn og voksne «leve med» (NOU 2018:18, s.12; s. 62). Barnet som familiemedlem blir likevel understreket som viktig uavhengig av varigheten på fosterhjemsoppholdet. At barnet må leve med usikkerhet om hvor barnet skal bo er et eksempel på at teksten er kontekstavhengig. For eksempel, hadde vi ikke snakket om fosterhjemsomsorg så hadde vi ikke godtatt at barn skal måtte leve med usikkerhet om hvor de skal bo.

Et rendyrket familieperspektiv vil kunne gi legitimitet for å gi sterkere rettigheter til fosterforeldre når det gjelder ulike avgjørelser som må tas på vegne av barnet eller i spørsmål om samvær og tilbakeføring. Sterkere rettigheter til fosterforeldre gir dårligere rettigheter til biologiske foreldre, eller de «opprinnelige foreldrene» som de i teksten blir benevnt som. Teksten løfter også frem at det å innrette fosterhjemsomsorgen tett opp til et familieideal også kan bety at terskelen for å sette inn tiltak eller kontroll som kan virke forstyrrende på familielivet vil ligge høyt (NOU 2018:18, s. 65).

I et familieperspektiv vil den økonomiske støtten til fosterforeldre være den samme som alle foreldre får. Teksten hevder at fosterforeldre likevel kan ha rett til økonomiske ytelser og annen støtte utover det andre foreldre får i kraft av at de har omsorg for barn som krever mer ressurser (NOU 2018:18, s. 65). Jeg tolker teksten dithen at det her sammenlignes barn i fosterhjem, med ekstra omsorgsbehov, med barn med funksjonsnedsettelse. Dette kommer ikke eksplisitt frem i teksten. Et spørsmål som ikke stilles i teksten blir da: er traumatiske eller vanskelige livserfaringer hos barn sidestilt med å ha en sykdom eller en funksjonsnedsettelse?

Teksten har viet et helt kapittel til å drøfte trygd, pensjon og skatt hos fosterforeldre (NOU 2018:18, s. 131). Også her vurderer jeg at teksten bekrefter barnet som familiemedlem. Selv om drøftingen i stor grad dreier seg om ytelser til fosterforeldrene, så er likevel hovedbudskapet i kapittelet at fosterforeldre bør få økonomiske ytelser, ikke lønn. Teksten gir

anbefalinger om at stønadene bør være skattefrie og ikke innebære at fosterforeldre får avkortede trygderettigheter (NOU 2018:18, s. 148). Dette forstår jeg som at teksten forsøker å sidestille fosterforeldrerollen med en ordinær foreldrerolle. På den måten blir det klarere at fosterbarnet er et familiemedlem. Teksten trekker også frem at det kan være utfordrende å utvikle en familierelasjon:

Utvikling av en familierelasjon i fosterhjemmet er ikke en selvfølge, verken for barnet eller for resten av familien. Mange forhold kan påvirke muligheten for å bygge trygge relasjoner i et fosterhjem. Barnets og fosterfamiliens ressurser, situasjon, behov og interesser vil spille en rolle for samspillet. Barnets forhistorie og foreldrenes situasjon kan også ha stor betydning for at fosterfamilien skal utvikle tilhørighet og en god og trygg relasjon (NOU 2018:18, s. 61).

I sitatet fordeler teksten «skylden» mellom de ulike aktørene innenfor barnets familiesystem(er). Denne «skylden» rettes også mot eventuelle rammevilkår som barnevernssystemet tilbyr. Avlastningsordning er for eksempel noe som i den anledning taler imot familieperspektivet (NOU 2018:18, s. 64).

Sitatet jeg har valgt ut under anerkjenner først fosterfamilien som er familie, og med det så anerkjennes også barnet som et familiemedlem. I dette sitatet sees likevel et skille ved at arbeidsdimensjonen ved det å være fosterhjem implisitt blir presentert side om side med det å være en familie på linje med andre familier.

Fosterfamilien er, slik utvalget ser det, først og fremst en familie som andre familier. Likevel må vi anerkjenne at en fosterfamilie skiller seg fra andre familier på særegne måter. En fremtidig fosterhjemsomsorg og de rammebetingelsene fosterhjemmene tilbys, må ta høyde for denne viktige oppgavens mangfoldige karakter. (NOU 2018:18, s. 13)

5.3 Diskursen om barnet som arbeidsoppgave

Å skriftlig uttrykke at et fosterbarn er en arbeidsoppgave er etisk betenkelig. Jeg velger likevel å gjøre det. Fosterbarnet blir nemlig beskrevet som er arbeidsoppgave i NOU 2018:18, uten at dette kommer like eksplisitt frem som her i mine funn. Dette er et eksempel på at måten teksten er skrevet på tildekker budskapet. Grue (2011b, s.121) viser til at ting som blir

sagt på en måte, også kan sies på en annen måte. Budskapet kan derfor tildekkes på en slik måte at mottakerne skal kunne lese teksten uten å egentlig oppdage at barnet beskrives som en arbeidsoppgave. Teksten tar heller sikte på å beskrive fosterhjemmet som «oppdragstaker». På den måten blir fosterhjemmet løftet frem som noen som utfører et oppdrag, et stykke arbeid. Det blir ikke skrevet eksplisitt at barnet er oppdraget, men jeg vurderer at teksten implisitt sier dette.

Teksten erkjenner langt på vei fosterbarnet som en arbeidsoppgave når det drøftes «rammebetingelser i et arbeidsperspektiv» (NOU 2018:18, s. 65). På den ene siden er fosterforelderen en omsorgsperson, på den andre siden en oppdragstaker. Sitatet under illustrerer dette:

Fosterforeldre forventes å gi omsorg og kjærighet, støtte og veiledning. De skal vise interesse, skape gode og trygge rammer og gi oppdragelse slik at barn kan utvikle seg. Oppgaven omfatter også mye praktisk arbeid, slik som å passe og stelle barna, lage mat, vaske klær, hjelpe med lekser og følge til og fra barnehage, skole og fritidsaktiviteter. Disse oppgavene må utføres overfor egne barn og barn som bor i fosterhjem. Når det utføres overfor egne barn, er det en del av det å være foreldre. Den daglige omsorgen for barn i fosterhjem utføres imidlertid på oppdrag fra noen andre (...). (NOU 2018:18, s. 62)

Sitatet viser at fosterforeldrerollen blir sett på som noe annet enn foreldrerollen. Jeg vurderer derfor at også fosterbarnet kan bli sett på som noe annet enn andre barn. Jeg vil hevde at dette handler om at foreldre ovenfor sine barn er omsorgsorienterte. Fosterforeldre kan hevdes å være målorienterte. De er målorienterte fordi de utfører et oppdrag på vegne av noen andre enn seg selv. Som diskursen om det sårbare barnet belyser, så har barn i fosterhjem ofte et omsorgs- og oppfølgingsbehov som skiller seg fra normalpopulasjonen (NOU 2018:18, s. 63). Dette påvirker og gir derfor styrke til diskursen om barnet som arbeidsoppgave. At fosterforeldrenes krav til rammebetingelser, barneverntjenestens muligheter og hensynet til barnets behov ikke alltid er sammenfallende (NOU 2018:18, s. 23) er også noe som til en viss grad løfter frem barnet som en arbeidsoppgave og ikke først og fremst et barn.

Diskursen om barnet som arbeidsoppgave støttes også oppunder av at teksten beskriver at fosterforeldrerollen kan gli over i en behandlerrolle. Med det står barnet i fare for å bli

sykeliggjort og klientifisert. Teksten beskriver dette som «i verste fall» (NOU 2018:18, s. 64). Selv om teksten åpenbart skriver om dette som noe som kan skje i ytterste konsekvens, så har det likevel vært viktig nok å nevne. På den ene siden vil jeg påstå at dersom fosterforeldrerollen glir over i en behandlerrolle så står barnet i fare for mangelfull behandling. Med det mener jeg at fosterforeldre ikke kan sidestilles med behandlingsapparatet når det kommer til kunnskap og ressurser til å gjennomføre behandling for psykisk helse. På den andre siden kan teksten tolkes dithen at det å bo i en familie er behandling i klinisk forstand. Begge disse elementene støtter etter min mening oppunder arbeidsdiskursen. Dette handler om at det å være *behandler*, uavhengig av ramme, ikke er noe som i utgangspunktet faller inn under en foreldrerolle.

Det er et helt kapittel viet til de økonomiske rammebetingelsene til ordinære fosterhjem, noe som etter min mening også sier noe om at barnet blir sett på som en arbeidsoppgave og dermed virker styrkende på diskursen om barnet som en arbeidsoppgave. Teksten benytter begrepet *samfunnsoppdrag* om fosterhjemmets oppgave. I retur for utført samfunnsoppdrag mottar de fleste fosterhjem arbeidsgodtgjøring og utgiftsdekning. Frikjøp fra annet arbeid er beskrevet som et mye brukt tiltak (NOU 2018:18, s. 116). Tekster legger også frem at barneverntjenestene bruker mye ressurser på å forhandle arbeidsgodtgjøring og frikjøp. Selv om varigheten på frikjøp på forhånd er definert opplever barneverntjenestene at det er spesielt vanskelig å redusere eller avslutte frikjøp (NOU 2018:18, s. 121). Jeg vurderer at dette også gir næring til diskursen om barnet som arbeidsoppgave.

Teksten viser til at mandatet for teksten forstås dithen at teksten skal kunne foreslå noen rammebetingelser som vil kunne bidra til at flere familier påtar seg oppdrag som fosterhjem. Det skilles så mellom økonomiske rammebetingelser og faglige rammebetingelser. Økonomiske rammebetingelse peker på frikjøp, utgiftsdekning og godtgjøring. Faglige rammebetingelser peker på tilrettelegging, veiledning og opplæring (NOU 2018:18, s. 25). Jeg antar at både faglige og økonomiske rammebetingelser kan motivere familier til å ta på seg fosterhjemsoppdrag. Selv om ikke begrepet «lønn» blir brukt, så vil jeg likevel hevde at det ligger en arbeidsdiskurs i dette. En jobb vil i de fleste tilfeller inneholde både økonomiske og faglige rammebetingelser. Veiledning og opplæring er eksempel på begreper som vi kan finne i utlysningstekster til jobbannonser.

Det blir i teksten løftet frem et mulig behov for en forsikringsordning. Denne ordningen skal fungere som et alternativ til yrkesskadetrygd. Teksten sier helt eksplisitt at utvalget ikke ønsker å sidestille (foster)hjemmet med en arbeidsplass og det vil heller ikke være rimelig å stille sikkerhetskrav til hjemmet etter arbeidsmiljøloven (NOU 2018:18, s. 146). Så på ene siden så støtter ikke teksten her oppunder diskursen om barnet som en arbeidsoppgave, men jeg vurderer likevel at det det er viktig å vise til at forsikringsordning er nevnt. Det er ikke en forsikring det ville være rimelig å foreslå for ordinære familier. Dette vil derfor gi støtte til arbeidsdiskursen. Videre vil jeg påstå at det også her er snakk om en tildekking av språket. Teksten forsøker å si at det å være fosterhjem ikke sidestilles med en arbeidsoppgave, samtidig som teksten bringer inn et element som i stor grad kan anses som noe som hører arbeidslivet til.

5.4 Diskursen om barnet som rettighetsinnehaver

Når teksten drøfter juridiske rammer for fosterhjemsoppdraget henvises det til et spekter av lover rundt barnet: Barnevernloven, Grunnloven, Forvaltningsloven, FNs barnekonvensjon og andre menneskerettigheter som for eksempel rettighetene til urbefolkninger, nasjonale minoriteter og andre etniske, religiøse og språklige minoriteter (NOU 2018:18). Alt dette er lover som påvirker barnet som rettighetsinnehaver. For eksempel så viser teksten eksplisitt her hvordan ulike lovbestemmelser kan henge sammen:

Barnets rett til samvær fremgår av barneloven § 4-19. Samværsretten har nær sammenheng med barnets rett til respekt for familielivet, forankret både i Grunnloven §§ 102 og 104, barnekonvensjonen artiklene 7, 8, 9 og 16 og EMK artikkel 8. (NOU 2018:18, s. 35)

Teksten slår fast at *barnets beste* er et grunnleggende vurderingstema for alt arbeid i barnevernet. Prinsippet om barnets beste har innflytelse på både lovgivningsprosesser som tar for seg barn som gruppe og for enkeltavgjørelser hvor et konkret barns interesser skal vurderes. Barnets rett til medvirkning og barnets rett til å bli hørt blir trukket frem som særs viktig for å sikre at barnets beste faktisk blir et grunnleggende hensyn (NOU 2018:18, s. 32). Teksten trekker frem en endring i barnevernloven gjeldene fra 1.juli 2018: Etter Barnevernloven § 1-5 har barn lovfestet rett til tiltak etter barnevernloven når vilkårene for

tiltaket er oppfylt. Det trekkes frem at denne endringen skulle gi et tydelig signal om at barnet er hovedpersonen i en barnevernssak. Endringen hadde også et potensial til at barnevernet i større grad assosieres med barnets rettigheter fremfor barneverntjenestens plikter (NOU 2018:18, s. 33). At teksten påpeker slike poeng støtter oppunder diskursen om barnet som rettighetsinnehaver.

Medvirkning er tema som gjør seg gjeldene i teksten. For eksempel: «Barns kunnskaper og erfaringer får i økende grad betydning for fagutvikling og tilnærming. Ikke minst har barnevernsproffene i Forandringsfabrikken og Landsforeningen for barnevernsbarn (Lfb) bidratt i denne utviklingen» (NOU 2018:18, s. 49). Her trekker teksten frem at barns kunnskap er verdifull og hvilken betydning den har fått. Dette legitimeres sterkt ved å vise til de to organisasjonene for barn som har erfaring med barnevern. Jeg mener at barnet trekkes frem som en klar rettighetsinnehaver når medvirkning beskrives og at teksten derfor skriver seg inn i diskursen om barnet som rettighetsinnehaver. Teksten slår fast at barns rett til medvirkning står sentralt i barnevernet og har betydning for opphold i fosterhjemmet. Barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Det understrektes at barnets rett til medvirkning ikke skal tolkes som at barnet selv skal bestemme (NOU 2018:18, s. 33). Teksten trekker frem at valg av fosterhjem er en avgjørelse barn skal være med å medvirke i (NOU 2018:18, s. 34). Teksten henviser til barnekonvensjonen når teksten hevder at barnets rett til å bli hørt og si sin mening er svært viktig i alle faser av en barnevernssak. Det skrives også om retten til familieliv og teksten vedgår at et tvangsvedtak etter barnevernsloven vil være et inngrep i familielivet. Likevel slår teksten fast at slike tiltak kan være forholdsmessige og nødvendige ut fra omstendighetene i hver enkelt sak (NOU 2018:18, s. 31). I dette mener jeg at barnet trekkes frem som en klar rettighetsinnehaver.

Barn som bor i fosterhjem, har krav på samvær med sine foreldre. Foreldrene har på sin side også krav til å ha samvær med barnet. Teksten trekker frem at foreldres rett til samvær kan innebære at det fastsettes samvær som ikke kommer barnet til gode, men samværet skal heller ikke vurderes som skadelig eller uheldig for barnet. Foreldrenes rettigheter blir skrevet om med henblikk på at foreldrene har menneskerettslig beskyttelse for retten til familieliv. I likhet med barnet har også foreldrene rett til å medvirke til valg av fosterhjem. Barnas foreldre har også rett til oppfølging fra barneverntjenesten etter omsorgsovertakelse (NOU 2018:18, s. 36-37). Fosterforeldre har ikke partsrettigheter etter barnevernsloven, men de har plikter (NOU 2018:18, s. 42). Dermed løfter teksten også frem andre rettighetsinnehavere enn barnet selv.

Jeg vurderer at det er viktig å merke seg at barnet ikke er den eneste rettighetsinnehaveren i fosterhjemsomsorgen. Det er mange hensyn å ta og dette er med på å komplisere feltet. Teksten beskriver at gjennom et fosterhjemsopphold så skal barneverntjenesten kontinuerlig vurdere at barnet får nødvendig omsorg og at fosterhjemstiltaket fungerer etter sitt formål. Så lenge barnet bor i fosterhjemmet skal barneverntjenesten yte nødvendig råd og veiledning. Barneverntjenesten skal besøke barnet og fosterhjemmet så ofte som nødvendig, minimum fire ganger årlig. Dette kan reduseres til to ganger årlig dersom barnet har bodd i fosterhjemmet i minst to år og barneverntjenesten vurderer forholdene i fosterhjemmet som gode. Det samme gjelder tilsynsordningen. Barn i fosterhjem skal også ha tilsyn minimum fire ganger årlig, eller to hvis vilkårene er oppfylt. Tilsynet er ment som en kontroll med at barnet får forsvarlig omsorg i fosterhjemmet (NOU 2018:18, s. 45). Slike beskrivelser viser at barn som bor i fosterhjem er en rettighetsinnehaver og dermed er også diskursen om barnet som rettighetsinnehaver styrket.

Gjennomgående for teksten er at ansvaret for innholdet stiles til lovverket. For eksempel: «Barnevernloven stiller krav til hvordan fosterhjemsoppdraget skal organiseres og gjennomføres» (NOU 2018:18, s. 42), «Barnevernloven § 4-22 stiller krav til hvem som kan være fosterforeldre» (NOU 2018:18, s. 39) og «Etter forvaltningsloven vil barnet alltid være part i forvaltningssaker som gjelder barnet (...)» (NOU 2018:18, s. 34). Det at ansvar i stor grad stiles til lovverket kan være med på å gi legitimitet til det som skrives. Likevel finnes det også eksempler hvor andre aktører i større grad stilles til ansvar, for eksempel: «Barnevernet har også plikt til å samarbeide med barnets foreldre, jf. Barnevernloven § 1-7» (NOU 2018:18, s. 57). Alternativ formulering kunne vært at Barnevernloven skal sikre at barneverntjenesten samarbeider med barnets foreldre. Dette hadde i større grad tilsluttet ansvaret til lovverket.

5.5 Intertekstualitet og interdiskursivitet

Selv om mitt hovedanliggende i analysen har vært å se på de ulike representasjonene av barn i fosterhjem, så vil jeg også si noe om interdiskursivitet og intertekstualitet. Det er fordi graden av intertekstualitet og interdiskursivitet kan være av betydning. Det er indikasjoner på stabilitet dersom forekomsten av intertekstualitet og interdiskursivitet er liten. Dersom forekomsten er høy, tyder dette på et felt i endring (Skrede, 2017, s. 53). Jeg vurderer at

forekomsten av disse er høy og at NOU 2018:18 med det bekrefter at fosterhjemsomsorgen er et felt i endring. I det følgende (5.5.1 og 5.5.2) viser jeg eksempler på dette.

5.5.1 Interdiskursivitet

Tidligere i funndelen har jeg valgt å skille de ulike diskursene om fosterbarn fra hverandre. Jeg erkjenner likevel at de også på mange måter glir inn i hverandre og henger sammen. Dette er et uttrykk for interdiskursivitet i teksten. Som jeg har vist tidligere i kapittelet så gjør flere ulike diskurser om fosterbarn seg gjeldene i teksten. Vi kan derfor slå fast at teksten spiller på ulike diskurser for å skape en helhetlig sammenheng. Disse diskursene er i dialog med hverandre. Barnet som familiemedlem og barnet som arbeidsoppgave er på mange måter motsetningsfylte diskurser, samtidig henger disse tett sammen i et fosterhjemspektiv. I teksten blir det å være fosterhjem omtalt som en oppgave «av mangfoldig karakter» (NOU 2018:18, s. 60). Etter min mening spiller teksten her både på arbeidsdiskursen og familiediskursen. Jeg vurderer at det gir mening å diskutere den ene diskursen opp mot den andre, men det lar seg vanskelig gjøre å konkludere med at den ene er løsningen fremfor den andre. En blanding av diskursene vil være mer realistisk. Styrkeforholdet kan likevel diskuteres. I NOU 2018:18 mener jeg at det er familiediskursen som fremstår som den sterkeste. Men for at fosterfamilien skal få nødvendig støtte fremstår det også viktig å blande inn element fra arbeidsdiskursen. Dette er et tegn på interdiskursivitet.

Det sårbare barnet som diskurs grenser tett inn til både diskursen om barnet som familiemedlem og barnet som arbeidsoppgave. Dette er fordi diskursene på et vis fremstår som en slags løsning på å gjøre det sårbare barnet mer robust. Det å innlemme barnet som et familiemedlem kan veie opp for sårbarheten. Samtidig kan det være krevende å ta vare på et barn med mer eller mindre komplekse vansker og her kommer både økonomiske og faglige rammebetingelser inn i bildet. Dette kan være med på å gjøre barnet til en arbeidsoppgave. Det juridiske diskursen vil kunne virke styrende på de andre diskursene og er en diskurs som ikke kan oversees. Etter min mening består altså NOU 2018:18 - *Trygge ramme for fosterhjem* av en kombinasjon av ulike diskurser. Når teksten fletter sammen disse diskursene gjennom interdiskursivitet så viser teksten at det er komplekse og sammensatte utfordringer knyttet til det å tilby barn som trenger det fosterhjem som skal være trygge, stabile og utviklingsfremmende.

5.5.2 Intertekstualitet

Bratberg (2021, s. 62) skriver at enhver tekst kan sees på som en mosaikk der betydninger fra andre tekster er flettet inn og bearbeidet. Dette kan være både eksplisitt og implisitt. NOU 2018:18 spiller på mange tekster helt eksplisitt. Et eksempel på dette er stortingsmeldingen *Trygghet og omsorg. Fosterhjem til barns beste* (Meld. St. 27 (2015-2016)). I NOU 2018:18 (s. 23) vises det til at alle forslagene fra Meld. St. 27 (2015-2016) ble vedtatt av stortinget og med det ble det besluttet at det skulle gjøres en utredning av fosterhjemsomsorgen.

Stortingsmeldingen er derfor utgangspunktet for NOU 2018:18. Her synliggjøres en klar og eksplisitt sammenkobling mellom to tekster. Selv om sammenkoblingen er eksplisitt så er det likevel et eksempel på intertekstualitet. Teksten har også helt eksplisitte sammenkoblinger til lovtekster og forskrifter. For eksempel: «Retten til språk og kultur uttrykkes også i to forskriftsbestemmelser. For det første omtales hensynet til barnets bakgrunn i medvirkningsforskriften § 3. Videre regulerer også fosterhjemsforeskriften hensynet til barnets bakgrunn» (NOU 2018:18, s. 35). Innenfor kritisk diskursanalyse er det gjerne den implisitte formen for intertekstualitet som er viktigst å merke seg. Implisitte referanser kan være virksomme dersom de appellerer til kollektiv hukommelse hos leseren (Bratberg, 2021, s. 62). Ifølge Bratberg (2021, s. 62) kan det være utfordrende å finne implisitte eksempler på intertekstualitet. Jeg synes det var utfordrerne å finne slike implisitte referanser, men jeg vil trekke frem en som jeg hevder et viktig eksempel på intertekstualitet: begrepet «barnets beste».

Barnets beste som begrep kan i seg selv være gjenstand for en kritisk diskursanalyse. Olsen (2019, s.7) hevder for eksempel at innenfor en barnets-beste-diskurs finnes det en diskursiv kamp mellom det biologiske prinsipp og det utviklingsstøttene tilknytningsprinsippet. Begreper er altså svært kompleks og innholdsrikt. I NOU 2018:18 brukes begrepet gjentatte ganger. For eksempel: «Barnets beste, som er et anerkjent rettsprinsipp både nasjonalt og internasjonalt, er et gjennomgående hensyn i barnevernloven (...)». (NOU 2018:18, s. 30). Her slås det riktignok fast at barnets beste er et anerkjent rettsprinsipp, men det slås ikke fast hva barnets beste egentlig er. Et annet eksempel er dette: «Utvalget er opptatt av at de ressursene barnevernet disponerer, brukes der de trengs mest, og til det beste for barna» (NOU 2018:18, s.59). Heller ikke er her legges det noen tydelige føringer for hva som skal legges til grunn når

«barnets beste» vurderes. Jeg vil hevde at som begrep er «barnets beste» et innarbeidet og vanlig begrep som både fosterhjemsomsorgen og barneverntjenesten i sin helhet bruker i faglig arbeid. Derfor spiller begrepet på denne kollektive hukommelsen som Bratberg (2021, s. 62) skriver om. Skrede (2017, s. 52) hevder at det er primært å gjøre noen vurderinger på hvilke effekt intertekstualitet kan tenkes å ha og hvilke ideologiske interesser de kan sies å representere. I den anledning vil jeg påstå teksten bruker andre tekster for å legitimere budskapet sitt. Lovtekster synes å være spesielt effektivt til det formålet. Dette mener jeg fordi lover er noe man ikke argumenterer mot. Når barnevernloven for eksempel stadfester barns rett til medvirkning så er dette udiskutabelt. Teksten henviser også til en rekke organisasjoner, som for eksempel Fosterhjemsforeningen (NOU 2018:18, s. 109). Teksten trekker også frem at i utarbeidelsen av rapporten så hadde de møter med ulike organisasjoner og relevante fagfolk. Eksempler på dette er organisasjonen Forandringsfabrikken, fagforeningen Fellesorganisasjonen (FO) og kjente forskere innen fagfeltet som for eksempel Vigdis Bunkholdt og Elisabeth Backe-Hansen (NOU 2018:18, s. 27). Etter min mening tilfører dette teksten stor legitimitet.

5.6 Avsluttende tanker om ideologi i teksten

Ideologien i teksten siver ut gjennom diskursene som er identifisert. Både barn som er i behov for fosterhjem og som allerede bor i fosterhjem beskrives i stor grad som sårbare. På den ene siden presenteres dette med et sykeliggjørende språk. For eksempel står det: «Mange barn i fosterhjem har sammensatte behov og trenger tjenester og tiltak fra flere sektorer.» (NOU 2018:18, s. 13). På den andre siden så tydeliggjør teksten at dette er barn som skal ha bistand og at samfunnet har et ansvar overfor disse barna. Her kan vi se konturene av den norske velferdsstaten. Men en kan også diskutere om dette samfunnsansvaret i all for stor grad gis til fosterfamilien. I teksten kommer det flere ganger, og på ulike måter, klart frem at et fosterbarn har best utgangspunkt for utvikling i en familieramme. Fosterfamilien blir et tiltak, en behandling. Fosterfamilien som familie blir beskrevet som «en vanlig familie – og litt mer» (NOU 2018:18, s. 61). Det er altså ikke en familie som alle andre familier. Offentlige myndigheter har mye de skulle sagt inn i en fosterfamilie. Samtidig kan det hevdes at offentlige myndigheter påvirker alle familier i det norske samfunnet. Vi har for eksempel opplæringsplikt, vi har et vaksinasjonsprogram, vi har oppfølging hos tannlege til alle barn. Jeg vil hevde at dette handler om en ideologi med barn i sentrum.

6. Avsluttende drøfting

Problemstillingen for denne masteroppgaven var «Hvilke diskurser om fosterbarn snakkes frem i NOU 2018:18 Trygge rammer for fosterhjem? Ved hjelp av kritisk diskursanalyse og Faircloughs tredimensjonale modell (Fairclough, 1992; Fairclough, 2009) identifiserte jeg og drøftet fire diskurser: (1) Diskursen om barnet som sårbart, (2) Diskursen om barnet som familiemedlem, (3) diskursen om barnet som er arbeidsoppgave og (4) diskursen om barnet som rettighetsinnehaver. Denne avsluttende drøftingsdelen utgjør også tredje og siste del i Faircloughs tredimensjonale modell (Skrede, 2017, s. 30; Grue 2011b, s. 119; Jørgensen & Phillips 1999, s. 98). Den tredje dimensjonen i Faircloughs modell representerer praksisen – altså hvordan diskursene brukes i virkeligheten. Virkeligheten i denne konteksten kan sies å være fosterhjemsomsorgen. Den tredje dimensjonen inkluderer handlingene og aktivitetene som diskursene er en del av og hvordan diskursene påvirker og blir påvirket av virkeligheten rundt dem (Fairclough, 1992). Her skal de to innerste boksene i Faircloughs tredimensjonale modell plasseres i forhold til den ytterste. Det betyr at NOU 2018:18, som har vært undersøkt som både tekst og sosial praksis (dimensjon 1 og 2), nå skal sees i lys av den bredere sosiale praksis, som NOU 2018:18 er en del av. Den bredere sosiale praksis utgjør det Fairclough kaller for sosial struktur (Skrede, 2017, s. 31). Den bredere sosiale praksis har jeg presentert i delen om kontekst og tidligere forskning og i teoridelen. De identifiserte diskursene vil derfor diskuteres opp mot disse to delene. Ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s. 98) er det i denne tredje dimensjonen at selve undersøkelsen nærmer seg en form for konklusjon. Disse spørsmålene gjør seg derfor gjeldene:

- 1) Hva er diskursenes sosiale og ideologiske konsekvenser for barn i fosterhjem?
- 2) Bidrar diskursene til å forsterke noen ulike maktforhold i fosterhjemsomsorgen eller er virkeligheten fremstilt på en slik måte at maktposisjonene blir utfordret?
- 3) Finnes det noen ikke-diskursive sosiale og kulturelle strukturer som skaper rammen for sosial struktur?

6.1 Diskursenes sosiale og ideologiske konsekvenser

Jeg vil i det følgende drøfte noen av de sosiale og ideologiske konsekvenser de fire ulike diskursene kan tenkes å ha for barn i fosterhjem. Hva muliggjør diskursene og hva kan diskursene hindre?

6.1.1 Barnet som sårbart

I metodedelen stadfestet jeg at NOU 2018:18 er en nøkkeltekst. Jeg legger derfor til grunn at den i stor grad er styrende for praksis. Teksten har derfor makt. Makten i teksten viser seg som noe som skaper narrativer om fosterbarn. Som Skrede (2017, s. 28) skriver så refererer ikke kritisk diskursanalyse til makt som noe nødvendigvis negativt. Makt kan også gi positive effekter. For eksempel kan fremstillingen av barn i fosterhjem som sårbare gi noen positive effekter.

Ved å la seg påvirke av diskursen av barnet som sårbart kan dette gi økt oppmerksomhet og støtte til barn i fosterhjem. Dette kan være støtte både fra profesjonelle aktører (barnevern, psykisk helsevern for barn og unge, skole, etc.) og fra fosterforeldrene og andre voksne i nærmiljøet. Tidligere forskning viste at barn i fosterhjem har høy forekomst av psykiske lidelser (Lehman et al., 2013; Lehman & Kayed, 2018; Moussavi et al., 2022) og det ble slått fast at mange barn og unge i fosterhjem hadde erfaring med potensielt traumatiserende hendelser (Lehman et al., 2020). Det blir derfor tydelig at dette er barn som har behov for ekstra støtte og oppmerksomhet. Nilsen et al. (2021) påpeker viktigheten av at beslutningstakere og tjenesteleverandører er klar over både de nåværende og de fremtidige utfordringene og behovene ungdom i fosterhjem har når det kommer til psykisk helse. Et økt fokus på at barn i fosterhjem er sårbare barn kan bidra til dette. Det fremstår derfor viktig at en nøkkeltekst som NOU 2018:18 velger å trekke dette frem.

Det at fagfolk forstår barn i fosterhjem som sårbare kan også bidra til bedre oppfølging. Både tilknytningsteori (Schofield & Beek, 2018; Smith et al., 2019; Powell et al., 2015) og traumebevisst omsorg (Barth, 2008; Nordanger & Braarud, 2017) sier noe om at fysisk trygghet for barn ikke er nok. En fosterhjems plassering krever derfor oppfølging på en slik måte at man sikrer både fysisk og psykisk trygghet, samt positiv utvikling, hos barnet. Videre kan det antas at det kommer barnet til gode at også fosterforeldre har økt innsikt, forståelse og

bevissthet rundt barnas sårbarhet. Dette krever i sin tur god og tett oppfølging fra fagfolk med relevant kompetanse. Tilknytningsteori (Schofield & Beek, 2018; Smith et al., 2019; Powell et al., 2015) og traumebevisst omsorg (Barth, 2008; Johansson, 2017) gjør seg her gjeldene som forståelsesrammer. For eksempel så understreker tilknytningsteorien at utrygge barn kan fremstå som selvstendige (Smith et al., 2019, s. 19). Et utrygt barn bør gjerne heller forstås som sårbar enn selvstendig. Jeg vil hevde at fosterforeldre som har god forståelse for barnets sårbarhet og anerkjenner barnet som sårbart vil gjøre en god innsats for å oppfylle barnets behov. Tekstens makt blir i dette tilfelle potensielt *produktiv*. At makt er noe som i utgangspunkt nettopp er produktiv ble støttet av den franske filosofen Foucault (Flyvbjerg, 1991, s. 109). I sin forskning foreslo Lehman et al. (2013) en mer barneorientert barnevernspolitikk i Norge. Ved å snakke frem barnas behov, i lys av hva de har opplevd og hvor de kommer fra, er etter min vurdering en barneorientert beskrivelse. En NOU vil antagelig også ha påvirkning på politikk.

Kritisk diskursanalyse hovedanliggende er gjerne å peke på negativt utøvd makt (Fairclough, 2015, s. 26). Det er derfor også behørig å stille seg kritisk til diskursen om barnet som sårbart. Hva kan denne diskursen tenkes å begrense? For det første mener jeg at denne diskursen kan bidra til stigmatisering. Riktignok understreker NOU 2018:18 at barn i fosterhjem er ulike og trenger differensiert oppfølging. Likevel blir barn i fosterhjem omtalt som en gruppe. Dette ser vi også i eksisterende forskning (Backe-Hansen et al., 2013). Å bli stigmatisert som sårbar kan innebære at det stilles lite krav og lave forventinger til barnet. Jeg antar at både de profesjonelle aktørene og fosterfamilien kan stigmatisere barnet. Dette kan føre til at barn i fosterhjem i mindre grad blir hørt, fordi de blir forstått som «hjelpeløse». Både fagfolk og fosterforeldre kan gjerne beskytte de i så stor grad at barna ikke lenger er agent i eget liv. Det å beskytte barnet er i utgangspunktet gjort i beste mening, men kan ha negative konsekvenser. Slik barn i fosterhjem blir beskrevet som sårbare i NOU 2018:18 kan også bidra til å sykeliggjøre barna. Det kan bidra til at det skapes stereotypier av barn i fosterhjem. Også kontekstdelen (del 2) i denne oppgaven gjenspeiler dette. Barn som flytter i fosterhjem, er de barna fagfolk tidligere vurderte burde bo på institusjon. Dette innebærer at barna har et større omsorgsbehov enn tidligere (Meld. St.17 (2016-2017)). Jørgensen og Skundberg (2017, s. 403) omtaler barn i fosterhjem som «svært skadde». Priest (2021, s. 51) advarer nettopp mot slike marginaliseringsprosesser i samfunnet. Det kan føre til at hele grupper ikke deltar i samfunnet på lik linje med andre. Dette er problematisk. Dette kan også sees i sammenheng med Lorentzens (2020) kritikk av traumebevisst omsorg: at barnet blir en oppgave som kan

løses. Så på den ene siden kan diskursen om barnet som sårbart bidra til et forbedret fokus og en økt oppmerksomhet mot barna og deres behov. På den andre siden kan denne diskursen bidra til stereotypiske oppfatninger, sykelliggjøring og marginalisering.

6.1.2 Barnet som familiemedlem

Diskursen om barnet som familiemedlem var den diskursen som stod aller sterkest. NOU 2018:18 la tydelig til grunn at barns behov best ble møtt innenfor en familieramme. I utgangspunktet lar det seg vanskelig gjøre å kritisere denne diskursen. For hva hindrer vel egentlig tilhørighet i familien? Det kan nok konkluderes med at det vil være bra for barnet å bli godt integrert i familien. Dette finnes det støtte for både i teorien (Priest, 2021; Schofield & Beek, 2018) og i tidligere forskning (Christiansen et al., 2013). Likevel vil jeg påpeke at denne diskursen kan bidra til at det forventes at barnet skal oppføre seg som et familiemedlem. I dette kan det tenkes at barnet må undertrykke noen følelser knyttet til sin biologiske familie. Som Schofield og Beek (2018, s. 247) understreker så er familiemedlemskap noe som i stor grad blir bekreftet av andre mennesker rundt en selv. Det handler ikke kun om hva en selv føler seg som en del av. Fra forskning vet vi at det både er mulig og viktig å få til at barnet kjenner seg som en del av både fosterfamilien og opprinnelsesfamilien sin (Ellingsen et al., 2011). Familiediskursen kan derfor være et gode i det arbeidet, men den kan etter min mening også være med på å skape vonde følelser hos barnet. Et betydelig fokus på familiediskursen kan også bli negativt for barnet dersom barnet ikke opplever seg som et fullverdig medlem i familien.

Det kan settes spørsmålstegn ved om medlemskap i familien, på lik linje med andre familiemedlemmer, er mulig for fosterbarn? Christiansen et al. (2013) påpeker at barneverntjenestene ikke tilrettelegger godt nok for langsiktig plassering i fosterhjemmet. Dette kan tenkes å henge sammen med barnets mulighet til å bli et familiemedlem på linje med de andre i familien. På en annen side så hevder Priest (2021) at velfungerende familier vil tilpasse seg, mens de som ikke kan tilpasse seg opphører å eksistere. Dette vil jeg hevde kan sies om fosterfamilier også. En fosterfamilie som av ulike grunner ikke kan tilpasse seg vil opphøre å eksistere som fosterfamilie. Jeg vil hevde at mange fosterfamilier er i stand til å danne en familie innenfor de rammene som er der. Jeg har tidligere i oppgaven vist til og argumentert for at hva som egentlig er en «familie» også er diskursivt betinget. Hvilken diskurs om «familie» som trekkes på vil i så tilfelle være dirigerende for om barnet kan bli et

familiemedlem på lik linje med de andre i familien. I den anledning er kritisk realisme (Kjørstad & Solem, 2018) sentralt. Sayer (2018, s. 35) hevder at kritisk realisme insisterer på at virkeligheten ikke må reduseres til det vi vet om den. Kjørstad og Solem (2018, s. 14) viser til at kritisk realisme antar at det finnes en ytre og selvstendig virkelighet. Samtidig er denne virkeligheten sosial, kulturelt og historisk konstruert. Slik jeg forstår dette, så betyr det at kunnskaper vi har om «familier» ikke kun kan reduseres til det vi vet om «familier». Det kan være noe mer enn det vi mennesker vet her og nå. Vår oppfatning av «familie» kan endre seg basert på ny kunnskap, eller nye sosiale og historiske hendelser. Aarseth (2011) understreker at «Familie» i dagens norske samfunn kan sies å være et bredt begrep. Så på ene siden så kan en fosterfamilie anses som en moderne familie, med fullverdige medlemmer. På den andre siden kan det være nødvendig å anerkjenne at det å ha ansvar for andres barn og være en «offentlig familie» er noe som egentlig ligger utenfor det som kan oppfattes som en «familie». Som jeg skrev om i teoridelen, så hevder Johansson (2017, s. 125) at det å være fosterfamilie også kan inneholde en slags behandlingsoppgave ovenfor fosterbarnet.

6.1.3 Barnet som arbeidsoppgave

Diskursen om barnet som arbeidsoppgave var den diskursen jeg vurderte som mest tildekket i teksten. Når budskapet er tildekket i en slik grad kan vi igjen snakke om makt i teksten. Fairclough (2010, s. 27) hevder at makten primært er lokalisert i det implisitte og usagte. Skrede (2017, s. 29) hevder at visse ideologier fremstår som naturlige, som de beste. I sitt beste forsøk vil makten få en ideologi til å fremstå som det eneste alternativet. Diskursen om barnet som arbeidsoppgave fremstår gjerne ikke som det eneste alternativet, men den fremstår etter min mening som uunngåelig. Med det mener jeg at det fremstår som utenkelig å ha en fosterhjemsomsorg uten en slags arbeidsdimensjon. Dette henger naturligvis sammen med de andre diskursene. Jeg har argumentert med at sårbare barn trenger oppfølging og barnet har også rett til oppfølging etter loven. Barnevernloven gir også plikter til fosterforeldre. Det settes dermed noen rammebetingelser rundt et familieliv. Hvilke sosiale konsekvenser kan dette så ha for barnet? Min mening er at dette setter fokus på barnets klientstatus som nettopp fosterbarn. Dette kan i sin tur hindre at barnet blir sett på som først og fremst et barn eller som medlem av et familiesystem. Det kan også her bli, slik Lorentzen (2020) hevdet, at barnet først og fremst blir en oppgave som skal løses.

Samtidig vil et perspektiv på barnet som arbeidsoppgave i større grad rette ansvaret for barnets utvikling og trygghet til det offentlige fremfor til fosterforeldrene. Det er noe som kan anses som riktig, ettersom fosterforeldre faktisk har daglig omsorg på *vegne av* barneverntjenesten og/eller foreldrene. Hvis det sees hen til tidligere forskning og «omsorgsstress» hos fosterforeldre (Bergsund et al., 2020; Lassemo et al., 2022) så vil jeg hevde at det finnes belegg for å si at fosterforeldre trenger både støtte, oppfølging og veiledning for å kunne stå i det å være fosterfamilie. Forskning viser også at fosterforeldre er emosjonelt involvert i fosterbarna (Jacobsen et al., 2018) og at mange fosterbarn anser fosterforeldrene som en nær og god støtte (Paulsen et al., 2020). Dette kan indikere at fosterforeldre får til å tilby barnet en familieramme til tross oss for arbeidsdimensjonen som ligger i oppdraget de tar på seg. Tilknytningsteorien viser oss også hvor betydningsfull omsorgspersonenes mentale tilstand er for barnets trygghet og utvikling (Powell et. al, 2015, s. 37). Det fremstår derfor viktig å gi fosterforeldre støtte og hjelp, selv når dette innebærer en arbeidsdiskurs.

Diskursen om barnet som arbeidsoppgave kan dermed ha som konsekvens at den på den ene siden risikerer å klientifisere barnet. På den andre siden kan det hevdes at det kreves en viss arbeidsdimensjon for å ivareta barnet på en måte som både er trygg og utviklingsfremmende. Siden en arbeidsdimensjon er med på å stille krav til fosterforeldrene som omsorgsutøvere så kan det antas at denne dimensjonen også sikrer en trygghet i at barnet faktisk blir ivaretatt på en god måte.

6.1.4 Barnet som rettighetsinnehaver

Når barnet blir beskrevet som en rettighetsinnehaver så fremstår barnet som et individ med mange rettigheter. Dette kan bidra til at fokuseres på barn i fosterhjem sine rettigheter og behov på en helhetlig og inkluderende måte. Medvirkning som juridisk tema gjorde seg gjeldene i denne diskursen. Som jeg har vist til i kontekstedelen (del 2) er også medvirkning et tema som fosterhjemsomsorgen i stor grad må forholde seg til. Jeg antar at spesielt diskursen om barnet som sårbart i noen grad kan blir stående å stange imot barnet som medvirkende. Det sårbare barnet trenger beskyttelse og blir på et vis sykeliggjort. Dette tenker jeg i noen tilfeller kan true barnets medvirkning. Hvis voksne rundt barnet vurderer barnet i stor grad som sårbart kan barnets meninger tillegges mindre vekt enn det som kreves for at barnet kan sies å være medvirkende. For eksempel: hvis barnevern og fosterforeldre, i et

forsøk på å beskytte barnet, vurderer at barnet ikke skal få informasjon om sine foreldre. På hvilket grunnlag kan barnet da få medvirke til samværsspørsmålet?

At barn i fosterhjem er rettighetsinnehavere innebærer at barneverntjenesten har oppfølgingsplikt. Barn i fosterhjem må derfor forholde seg til mange voksne i løpet av oppveksten i fosterhjemmet. Det kan derfor hevdes at barndommen blir vurdert og evaluert av det offentlige. Dette gjøres naturligvis for å sikre barnet en trygg og god oppvekst i fosterhjem. Likevel kan det med kritisk blikk sees på oppfølgingsplikten og se på mulige negative innvirkninger dette har på barnet. For eksempel så understreket Johansson (2017, s. 125) at noen barn ikke bør gå i terapi, fordi de ikke tåler flere voksne. Likevel blir det forventet at de samme barna skal tåle minst fire oppfølgingsbesøk i året fra barneverntjenesten og minst fire besøk fra tilsynsføreren. At barn i fosterhjem er sterke rettighetsinnehavere er utvilsomt viktig, men noen rettigheter kan ha negative konsekvenser for noen av barna. Det at diskursen om barnet som rettighetsinnehaver er fremtreden i NOU 2018:18 er på den ene siden viktig og positivt fordi det blir understreket at barnets rettigheter er betydningsfulle. Samtidig kan det være krevende å oppfylle barnets rettigheter fordi de noen ganger kommer i konflikt med andre behov hos barnet.

6.2 Maktforhold i fosterhjemsomsorgen – bidrar diskursene til forsterkning eller er virkeligheten fremstilt på en slik måte at maktposisjonene blir utfordret?

Mitt fokus i analysen har vært ulike diskursen om fosterbarn. Det jeg tenker er felles for disse diskursene er at de alle handler om hvordan barnet blir oppfattet og hvordan barnet oppfatter seg selv. Teksten skriver seg inn i en barneorientert ideologi. Barnet blir sett som en viktig agent i eget liv. Barn i fosterhjem skal sees, høres og bli forstått. På det viset kan det sies at «barnet» har en viss makt. Jeg setter barn i hermetegn fordi jeg vil ikke hevde at fosterbarn har makt i den forstand, men at det å være begrepet og objektet «barn» kan ha en viss makt. Det å være barn og barn i fosterhjem ser ut til å være verdifullt. Fosterhjemsutvalget, som står bak NOU 2018:18, har to deltakere med erfaring fra å bo i fosterhjem. Teksten referer også flere ganger til barn og unges stemme. Det sier noe om at deres stemme er viktig og at barn og unge er direkte involvert i å endre praksis. Å aktivt ta i bruk og synliggjøre barns meninger synes jeg er med på å utfordre makt på fosterhjemsfeltet. Samtidig vil jeg hevde at det er

viktig å ta høyde for at denne «makten» barnet får kan ha negative ringvirkninger i form av at for mye ansvar legges på barnet.

Diskursen om barnet som familiemedlem mener jeg anerkjenner fosterforeldre som omsorgsgiver. Dette er viktig for relasjonen mellom barn og voksne. En fosterhjems plassering vil alltid kunne sies å være midlertidig, men en relasjon mellom barn og fosterforeldre kan likevel være langvarig. Familiediskursen er med på å understreke dette.

Alle de fire diskursene, om enn på ulike måter, synes å understreke at det er viktig å gi støtte og veiledning til fosterforeldrene. Ved å styrke fosterforeldrenes omsorgskompetanse kan barnet sikres en tryggere og mer stabil omsorgssituasjon. Sett i lys av både diskursene og tidligere forskning fremstår tilknytningsteori (Powell et al., 2015; Smith et al., 2019) og traumebevisst omsorg (Barth, 2008; Johansson, 2017) som gode forståelsesrammer å bruke i veiledning og oppfølging av fosterforeldre.

6.3 Ikke-diskursive sosiale og kulturelle strukturer

Det lar seg vanskelig gjøre å svare et enkelt ja eller nei på om det finnes ikke-diskursive sosiale og kulturelle strukturer som skaper rammer for fosterhjemsomsorgen. Fairclough mener at innenfor den bredere sosiale praksis så vil det alltid være noen ikke-diskursive strukturer. Fysiske rammer kan være eksempel på dette (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 77). Som beskrevet i kontekstdelen og for øvrig også i NOU 2018:18 så er det omsorgskommunen som har ansvaret for fosterhjems plasseringen. I noen tilfeller kan det da være at ansvarlig barneverntjeneste er fysisk langt borte fra fosterhjemmet. Dette kan tenkes å påvirke rammene for oppfølging, selv om loven skal sikre alle barn i fosterhjem lik oppfølging. På den måten er «virkeligheten» påvirket av en ikke-diskursiv struktur.

Barnevernloven kan også være et eksempel på en ikke-diskursiv struktur. Det kan riktignok argumenteres for at loven består av diskurser. Rettspraksisen likeså – noe som også har vist seg etter at Norge har endre praksis etter flere dommer i EMD (Kvalnes, 2021). Likevel vil jeg hevde at loven legges til grunn og skaper noen rammer for arbeidet barneverntjenesten kan gjøre med fosterbarn og deres familier. Lover kan ikke forandre seg i det skjulte, selv om fagfolks vurderinger og til dels tolkning av lov kan være diskursivt fundert. Det at Barnevernsloven stadfester at alle plasseringer i fosterhjem i utgangspunktet er midlertidige er

et eksempel på dette. Det innebærer at fagfolk regelmessig må vurdere om det er grunnlag for tilbakeføring til foreldre. Akkurat den vurderingen kan være tuftet på diskurser, men loven er ikke nødvendigvis det.

I det overnevnte har jeg pekt på noen forhold ved fosterhjemsomsorgen som kan tolkes som ikke-diskursive. Jeg vurderer likevel at rammene for fosterhjemsomsorg i stor grad er diskursivt funderte. Diskurser vil kunne påvirke hvilket syn vi har på barnet (som denne studien har vist), det vil kunne påvirke hva som bevilges penger til og diskurser vil kunne vise vei for hvilke faglige tilnærminger som fremstår virksomme og relevante. Slik jeg ser det er fosterhjemsomsorgen en diskursivt felt i stadig forandring.

7. Avslutning

I denne studien har jeg undersøkt hvilke diskurser om fosterbarn som preget NOU 2018:18 – *Trygge rammer for fosterhjem*. Ved hjelp av kritisk diskursanalyse identifiserte jeg fire ulike diskurser; (1) barnet som sårbart, (2) barnet som familiemedlem, (3) barnet som arbeidsoppgave og (4) barnet som rettighetsinnehaver. Jeg viste også til eksempler på interdiskursivitet og intertekstualitet i NOU 2018:18. Funnene ble drøftet i lys av tidligere forskning, familiesystemteori, tilknytningsteori og traumebevisst omsorg.

Diskursen om barnet som sårbart ble på den ene siden vurdert som positiv fordi den kan bidra til et forbedret fokus og en økt oppmerksomhet mot barna og deres behov. På den andre siden ble det vurdert at denne diskursen også kan bidra til stereotypiske oppfatninger, sykeliggjøring og marginalisering. Diskursen om barnet som familiemedlem ble vurdert spesielt fremtreden og viktig, men det er nødvendig å anerkjenne at det å ha ansvar for andres barn og være en «offentlig familie» kan være noe annet enn å være en «familie». Diskursen om barnet som arbeidsoppgave ble vurdert til å være den diskursen som var mest tildekket i teksten. På den ene siden hevdet jeg at denne diskursen var med å klientifisere barnet, på en annen side så anerkjenner jeg at denne diskursen er nødvendig for å sikre barnet god og utviklingsfremmende omsorg. Diskursen om barnet som rettighetsinnehaver understrekte på flere måter barnet som hovedperson i en fosterhjems plassering. Samtidig viste jeg til at denne diskursen noen ganger kunne komme i konflikt med barnets psykologiske behov.

Ideologisk sett vurderte jeg at teksten skrev seg inn i en barneorientert ideologi og jeg vurderte at fosterhjemsomsorgen i stor grad er diskursivt fundert. Gjennom drøftingen viste jeg at hvilke diskurser som trekkes på om fosterbarn kan ha stor betydning for hvor hvordan disse barna behandles. Diskurser kan også tenkes å ha påvirkning på hvilke økonomiske bevilgninger som gis eller hvilke faglige tilnærminger fagfeltet benytter seg av. Vi kan også anta det omvendte. At faglige tilnærminger og økonomiske bevilgninger er med å danne diskurser om fosterbarn.

7.1 Implikasjoner for videre forskning

Etter min vurdering så er diskurser uunngåelige. Det vil alltid være ulike diskurser som alle aktører innenfor fosterhjemsfeltet forholder seg til. Det synes derfor viktig å fremholde forskning på diskurser i fosterhjemsfeltet. Det å stille seg kritisk og nysgjerrig til hva som skjer innenfor fosterhjemsfeltet kan være til hjelp når uløselige dilemmaer skal vurderes. Merriam (2009, s. 3-4) skiller mellom grunnleggende forskning og anvendt forskning. Grunnleggende forskning beskrives som den type studier man gjør når man vil vite mer om noe. Innenfor anvendt forskning har man intensjon om å forbedre praksis. Merriam (2009, s. 4) beskriver at forskere som benytter seg av anvendt forskning er typisk ute etter et annet publikum enn det en forskere som driver med grunnleggende forskning er. Dette publikummet kan vise seg som for eksempel beslutningstakere på faglig eller politisk nivå. Jeg vil derfor foreslå at forskning på diskurser i fosterhjemsomsorgen ligger nærmest anvendt forskning. Dette kan være studier som tar sikte på å forbedre praksis gjennom å bidra til refleksjon i arbeid med barn i fosterhjem. Det kan for eksempel gjøres forskning på hvilke diskurser fagfolk trekker på ved å analysere rapporter eller journalnotater. Det kan også gjøres analyser på hva slags diskurser fosterforeldre trekker på eller hvilke diskursive fremstillinger som tegner seg frem i veiledning med fosterforeldre. Det ville også være nyttig og interessant å se på hvordan diskurser om fosterbarn endrer seg over tid. Endrer diskurser seg raskt eller sakte? Henger barnet med når pendelen svinger?

7.2 Avsluttende kommentarer

Fosterhjemsfeltet er stort og komplisert. Det finnes utallige meninger på hvordan utfordringene best kan løses. Feltet er i stadig forandring og preges av stadig nye reformer, utredninger og tilbakemeldinger på svikt og svik ovenfor barn (NOU 2023:7). Dette er krevende for alle aktører på feltet, om enn på forskjellige måter. Vi som er profesjonelle aktører i dette feltet må anerkjenne at vi ikke jobber i en fasisit-bransje. Vi må være åpne for nye perspektiver, samtidig som vi må tar vurderinger ut fra et kunnskapsbasert standpunkt. Det kreves varme hjerter og kloke hoder. Hvordan skal vi få til det?

Litteraturliste

- Ainsworth, M.D.S. (1973). The development of infant-mother attachment. I B. Caldwell & H. Ricciuti (Red.), *Review of child development research* 3 (s.1-94). University of Chicago press.
- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Lawrance Erlbaum Associates Inc.
- Anika, Glorija, Fredrik, Hibaq, Ida, Benjamin, Aleksander, Isaksen, A., Nestvold, B.B, Cappelen, Y.B., Toresen, G. Bergkvam, C.F., Halvorsen, K.D. & Steinrøm, I. (2018). *Barnas barnevern – trygt, nyttig og samarbeidene for barn*. Universitetsforlaget
- Backe-Hansen, E., Havik, T. & Grønningsæter, A. B. (2013). *Fosterhjem for barns behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram*. NOVA.
- Backe-Hansen, E., Kjelsaas, I., Bruvoll, A., Ellingsen, D., Westberg, N.B. & Guldvik, M.K. (2019). *Oppfølging av fosterhjem og fosterbarn* (menon-publikasjon nr.112/2019). Menon Economics
- Barnevernloven (2022). *Lov om barnevern (LOV-2022-06-17-45)*. Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97>
- Barth, H. (2008). The three pillars of trauma-informed care. *Reclaiming children and youth* 17(3) 17-21.
- Bergsund, H. B., Wentzel-Larsen, T. & Jacobsen, H. (2020). Parenting stress in long-term foster carers: A longitudinal study. *Child & Family Social Work*, 25 (1), 53-62
<https://doi.org/10.1111/cfs.12713>
- Bhaskar, R. (2010). Contexts of interdisciplinarity. Interdisciplinarity and climate change. I R. Bhaskar, C. Frank, G.K. Høyer & P. Næss (Red.), *Interdisciplinarity and climate change: Transforming knowledge and practice for our global future*. (s.1-24). Routledge.
- Bhaskar, R. (2012). *From science to emancipation: Alienation and the actuality of enlightenment*. Routledge
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol.2: Separation: Anxiety and anger*. Basic Books
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol.3: Loss: sadness and depression*. Basic Books
- Bowlby, J. (1997). *Attachment and loss: Vol.1: Attachment*. Pimlico
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S. & Smith, L. (2019). *Barn og relasjonsbrudd. Bind 2. Mikroseparasjoner. Tilknytningsbasert forståelse, utredning og behandlingstiltak*. Fagbokforlaget
- Bratberg, Ø. (2021). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. (3. utgave). Cappelen Damm Akademisk

- Brodzinzky, D. (2005). Reconceptualising openness in adoption: implications for theory, research and practice. I D. Brodzinzky & J. Palacios (Red.), *Psychological issues in adoption theory, research and application* (s. 145 – 167). Praeger Publisher.
- Bræin, M. K., Andersen, A. & Simonsen, A. H. (2017). Traumebevissthet i barnevernet. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 45(10), 990-997. https://traumesensitivt.psb.webcore.no/wp-content/uploads/sites/4/2021/06/02122017_traumebevissthet_i_barnverket.pdf
- Braarud, H. (2012). Kunnskap om små barns utvikling med tanke på kompenserende tiltak iverksatt av barnevernet. *Tidsskriftet Norges barnevern* 89(3), 152 -167. <https://doi.org.galanga.hvl.no/10.18261/ISSN1891-1838-2012-03-04>
- Bunkholdt, V. (2022). *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring*. (5.utgave). Gyldendal.
- Christiansen, Ø., Havnen, K. J. S., Havik, T. & Anderssen, N. (2013). Cautious belonging: Relationships in long-term foster-care. *British Journal of Social Work*, 43 (4), 720-738. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr198>
- Cohen, N. J., & Farnia, F. (2011). Children adopted from China: Attachment security two years later. *Children and Youth Services Review*, 33, 2342–2346. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2011.08.006>
- Cresswell, J.W. & Poth, C.N. (2018). *Qualitative inquiry and research design. Choosing among five approaches*. (4.utgave). SAGE.
- Dallos, R. & Vetere, A. (2009). *Systemic therapy and attachment narratives*. Routledge.
- de Flon, H. (2019). Hva er familieterapi? I L. Lorås & O. Ness (Red.). *Håndbok i familieterapi* (s. 15 – 25). Fagbokforlaget.
- Ellingsen, I. T., Shemmings, D. & Størksen, I. (2011). The Concept of 'Family' Among Norwegian Adolescents in Long-Term Foster Care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 28, 301-318. <https://doi.org/10.1007/s10560-011-0234-0>
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. Routledge.
- Fairclough, N. (2009). A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research. I R. Wodak & M. Meyer (Red.), *Methods of critical discourse analysis* (2. utgave, s. 162 – 185) SAGE.
- Fairclough, N. (2010). Language and globalization. I: N. Fairlough (Red.), *Critical discourse analysis The critical study of language* (2. Utgave, s. 454 - 477). Longman.
- Fairclough, N. (2015). *Language and power*. (3.utgave). Routledge.
- Finnvold, J.E., Seland, I., Tveito, S.B., Schøyen, M.A. & Aarset, M.F. (2020). *Familiens betydning. Kunnskapsoversikt om hverdagsliv, omsorg, samlivsbrudd og familiestøttende tiltak*. (NOVA

- Rapport nr. 1/20). Oslo Metropolitan University. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/3919>
- Flyvbjerg, B. (1991). *Rationalitet og magt. Bind 1. Det konkrete vitenskap*. Akademisk Forlag
- Forandringsfabrikken (2021). *Det handler om oss. 100 barn 7 – 18 år om samvær i barnevernet*. Forandringsfabrikkens Kunnskapssenter
- Frederico, M., Jackson, A. & Black, C. (2010). *More than words – the language of relationships: Take two* (Third evaluation report). School of Social Work and Social Policy, La Trobe University
- Goemans, A., Tarren-Sweeney, M., Geel, M.V., & Vedder, P. (2016). Psychosocial screening and monitoring for children in foster care: Psychometric properties of the Brief Assessment Checklist in a Dutch population study. *Clinical Child Psychology And Psychiatry* 23(1) 9 - 24. <https://doi.org/10.1177/1359104517706527>
- Greger, H.K., Myhre, A.K., Lydersen, S. & Jozefiak, T. (2015). Previous maltreatment and present mental health in a high-risk adolescent population. *Childe Abuse & Neglect* 45 122 – 134. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.05.003>
- Grue, J. (2011a). Hva er kritisk diskursanalyse? I T.R Hitching, A.B. Nilsen & A. Veum (Red.), *Diskursanalyse I praksis. Metode og analyse*. (s. 112-116). Cappelen Damm Akademisk.
- Grue, J. (2011b). Maktbegrepet i kritisk diskursanalyse: mellom medisinske og sosiale forståelser av funksjonshemming. I T.R. Hitching, A.B. Nilsen & A. Veum (Red.), *Diskursanalyse I praksis. Metode og analyse* (s. 116 - 136). Cappelen Damm Akademisk.
- Gundersen, E.C. (2018). *What we owe to our children. Relationships and obligations in public care*. [Doktorgradsavhandling, OsloMet – storbyuniversitetet]
- Hart, S. & Schwartz, R. (2009). *Fra interaksjon til relasjon. Tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore og Fonagy*. Gyldendal Akademisk
- Havik, T., Jørgensen, O., Skulstad, J. & Bratlie, L. (2014). Trygg base modellen. Å fremme tilknytning og resiliens hos fosterbarn. Hefte for veiledere. RKBU Vest/Uni Research Helse
- Helgesen, A.B., Standal-Knudsen, T., Larsen, M.H., & Lehmann, S. (2018). Fosterbarns kontakt med psykiske helsetjenester: Hvem får hjelp og hvorfor? *Norges barnevern* 95 (2-3) 144 – 161. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2018-02-03-06>
- Hitching, T.R. & Veum, A. (2011). Introduksjon. I T.R Hitching, A.B. Nilsen & A. Veum (Red.), *Diskursanalyse I praksis. Metode og analyse* (s. 11 - 41). Cappelen Damm Akademisk.
- Huneide, K. (2003). *Barns livsverden. Sosiokulturelle rammer for barns utvikling*. Cappelen Akademisk Forlag

- Jacobsen, H., Ivarsson, T., Wentzel-Larsen, T., Smith, L. & Moe, V. (2014b). Foster parents' state of mind with respect to attachment: concordance with their foster children's attachment patterns at 2 and 3 years of age. *Infant Mental Health Journal*, 35 (4), 297-308.
<https://doi.org/10.1002/imhj.21447>
- Jacobsen, H. (2017). Små barn i fosterhjem – Hvilke viktige utviklingsområder bør vi fokusere på? I H. Sundt (Red.), *Fosterhjemshåndboka* (7. utgave., s. 128 – 146). Kommuneforlaget.
- Jacobsen, H., Brabrand, H., Liland, S. M. M., Wentzel-Larsen, T. & Moe, V. (2018). Foster parents' emotional investment and their young foster children's socio-emotional functioning. *Children and Youth Services Review*, 86, 200-208. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.01.020>
- Jacobsen, H., Ivarsson, T., Wentzel-Larsen, T., Smith, L. & Moe, V. (2014a). Attachment security in young foster children: continuity from 2 to 3 years of age. *Attachment & Human Development*, 16 (1), 42-57. <https://doi.org/10.1080/14616734.2013.850102>
- Johansson, M.J. (2017). Barn utsatt for vold, overgrep og traumer. I H. Sundt (Red.), *Fosterhjemshåndboka* (7. utgave, s. 114 - 128). Kommuneforlaget.
- Jørgensen, M.W. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskildes Universitetsforlag.
- Jørgensen, O. & Skundberg, E. (2016). Veiledning av fosterforeldre. I H. Sundt (Red.), *Fosterhjemshåndboka* (7. utgave, s. 394 – 412). Kommuneforlaget
- Jørgensen, T. & Steinkopf, H. (2017). Traumebevisst omsorg – teori og praksis. *Fosterhjemskontakt* 13(1). 10 – 17
- Kjørstad, M. & Solem, M. (2018). Basic concepts in critical realism. I M. Kjørstad & M. Solem (Red.), *Critical realism for welfare professions* (s. 13 – 23). Routledge.
- Kvalnes, P.A. (2021, 07.desember). *Norge endrer praksis etter barnevernsdommer*. Oslomet.
<https://www.oslomet.no/forskning/forskningsnyheter/praksis-barnevern-dommer>
- Larsen, M., Baste, V., Bjørknes, R., Myrvold, T., & Lehmann, S. (2018). Services according to mental health needs for youth in foster care? –A multi-informant study. *BMC Health Services Research*, 18(1), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s12913-018-3365-6>
- Lassemo, E., Anthun, K.S., Nair, R.D., Sand, K., Ådnanes, M. (2022): *Når barnevernet overtar omsorgen – en forenklet kunnskapsoppsummering*. (rapportnummer 2022: 01044). SINTEF Digital, avdeling Helse

- Lehmann, S. & Kayed, N.S. (2018). Children placed in alternate care in Norway: A review of mental health needs and current measures to meet them. *International journal of social welfare* 2018:72, 364 – 37. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12323>
- Lehmann, S., Breivik, K., Monette, S., & Minnis, H. (2020). Potentially traumatic events in foster youth, and association with DSM-5 trauma-and stressor related symptoms. *Child abuse & neglect*, 101 (104374) <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104374>
- Lehmann, S., Havik, O. E., Havik, T., & Heiervang, E. R. (2013). Mental disorders in foster children: a study of prevalence, comorbidity and risk factors. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 7 (39), 1-12. <https://doi.org/10.1186/1753-2000-7-39>
- Lorentzen, P. (2020). Traumebevisst omsorg – ett skritt frem og to til siden. *Tidsskriftet Norges Barnevern* 97(2) 146 – 161. <https://doi-org.galanga.hvl.no/10.18261/ISSN.1891-1838-2020-02-06>
- Lorentzen, P. (2021). *Hjernen og barnevernet. En kritisk drøfting*. Universitetsforlaget
- Lukes, S. (2005). *Power: a radical view*. Palgrave Macmillan
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. Universitetsforlaget
- Meld. St.17 (2016-2017). *Trygghet og omsorg. Fosterhjem til barns beste*. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-17-20152016/id2478130/>
- Meld. St.24 (2015-2016). *Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter*. Barne- og likestillingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-24-20152016/id2483146/>
- Merriam, S.B. (2009). *Qualitative research. A guide to design an implementation*. Jossey-Bass
- Moussavi, Y., Wergeland, G. J., Boe, T., Haugland, B. S. M., Larsen, M. & Lehmann, S. 2022. Internalizing Symptoms Among Youth in Foster Care: Prevalence and Associations with Exposure to Maltreatment. *Child Psychiatry & Human Development*, 53, 375-388. <https://doi.org/10.1007/s10578-020-01118-x>
- Nilsen, S. A., Askeland, K. G., Loro, D. P. J., Iversen, A. C., Havnen, K. J. S., Bøe, T. & Heradstveit, O. (2021). Mental health, adverse life events and health service use among Norwegian youth in the child welfare system: Results from a population-based study. *Child and Family Social Work*, 26 (4), 601-616. <https://doi.org/10.1111/cfs.12842>
- Nordanger, D.Ø. & Braarud, H.C. (2017). *Utviklingstraumer. Regulering som nøkkelpbegrep i en ny traumepsykologi*. Fagbokforlaget

- Norsk Fosterhjemsforening (2022). *Erfaringene fra fosterhjemmene viser vei fra antagelser til kunnskap! Fosterhjemsundersøkelsen 2022 og ung i fosterhjem 2022 – en brukerundersøkelse fra Norsk fosterhjemsforening med svar fra over 1300 fosterhjem*. Norsk fosterhjemsforening
- NOU 2012:5 (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- NOU 2018:18 (2018). *Trygge rammer for fosterhjem*. Barne- og likestillingsdepartementet
- NOU 2023:7 (2023). *Trygg barndom, sikker fremtid. Gjennomgang av rettsikkerheten for barn og foreldre i barnevernet*. Barne- og familiedepartementet
- Nygaard, E., Slinning, K., Moe, V. & Walkhovd, K. B. (2017). Cognitive function of youths born to mothers with opioid and poly-substance abuse problems during pregnancy. *Child Neuropsychology*, 23(2), 159-187. <https://doi.org/10.1080/09297049.2015.1092509>
- Olsen, L.L. (2019). *Barnets beste: Et komplekst og vagt begrep. En kritisk diskursanalyse av prinsippet om barnets beste i NOU 2012:5 og NOU 2016:16*. [Masteroppgave]. VID vitenskapelig høgskole
- Paulsen, V., Wendelborg, C., Riise, A., Berg, B., Tøssebro, J. & Caspersen, J. (2020). Ettervern – en god overgang til voksenlivet? Helhetlig oppfølging av ungdom med barnevernerfaring. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Ponciano, L. (2010). Attachment in foster care: The role of maternal sensitivity, adoption, and foster mother experience. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 27(1), 97–114. <https://doi.org/10.1007/s10560-010-0192-y>
- Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., Marvin, B. (2015). *Trygghetssirkelen – en tilknytningsbasert intervensjon*. Gyldendal Akademisk
- Priest, J.B. (2021). *The science of family systems theory*. Routledge
- Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold*. (2.utgave). Fagbokforlaget
- Sandven, H.K., Lunde-Hanssen, C., Andresen, C.V. & Skauen, I. (2020). Barn i fosterhjem og psykisk helse – behov, utfordringer og løsninger. *Fosterhjemskontakt* 20(1).
- Sarfi, M., Eikemo, M., Welle-Strand, G. K., Muller, A. E. & Lehmann, S. 2022. Mental health and use of health care services in opioid-exposed school-aged children compared to foster children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 31 (3), 495-509. <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01728-3>
- Sayer, A. (2018). Normativity in the social sciences and professions. I M. Kjørstad & M. Solem (Red.), *Critical realism for welfare professions* (s. 23 - 38). Routledge.

- Schofield, G. & Beek, M. (2018). *Attachment handbook for foster care and adoption*. CoramBAAF Adoption and Fostering Academy
- Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Cappelen Damm akademisk
- Smith, L., Brandtzæg, I. & Torsteinson, S. (2019). *Barn og relasjonsbrudd. Bind 1. Makroseparasjoner. Tilknytningsbasert forståelse, utredning og behandlingstiltak*. Fagbokforlaget
- Smith, S.M. & Landor, A.M. (2018). Toward a better understanding of African American families: development of the sociocultural family stress model. *Journal of family theory & review*, 10 (2), 434 – 450. <https://doi.org/10.1111/jftr.12260>
- Smyke, A. T., Zeanah, C. H., Fox, N. A., Nelson, C. A., & Guthrie, D. (2010). Placement in foster care enhances quality of attachment among young institutionalized children. *Child Development*, 81(1), 212–223. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01390.x>
- Stovall-McClough, K., & Dozier, M. (2004). Forming attachments in foster care: Infant attachment behaviors during the first 2 months of placement. *Development and Psychopathology*, 16(2), 253–271. <https://doi.org/10.1017/S0954579404044505>
- Sundt, H. (2017). Hva styrer fosterhjemmsorgen? I H. Sundt (Red.), *Fosterhjemshåndboka*. (7. utgave., s. 48 – 65). Kommuneforlaget.
- Svennevig, J. (2001). Abduction as a methodological approach to the study of spoken interaction. *Norskraft: tidsskrift for nordisk språk og litteratur* (103) s.1 – 22.
- Svennevig, J. & Henriksen, A.H. (2022, 26.januar). Modalitet. Store norske leksikon. <https://snl.no/modalitet>
- Thornquist, E. (2018). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori*. Fagbokforlaget.
- Tilden, T., Solem, M., Thuen, F., Lorås, L., Stokkebekk, J., og Whittaker, K. (2022). Å ta empirien på alvor v.2.0. *Fokus på familien* 50 (4), 315 – 333, <https://doi.org/10.18261/fokus.50.4.5>
- Ulvik, O.S. (2009). Kunnskap for et seinmoderne barnevern. *Tidsskriftet Norges Barnevern* 86 (1), 18 – 27, <https://doi-org.galanga.hvl.no/10.18261/ISSN1891-1838-2009-01-03>
- Veum, A. (2018). Kva er diakron diskursanalyse?. I T.R. Hitching, A.B. Nilsen & A. Veum (Red.), *Diskursanalyse I praksis. Metode og analyse* (s. 81 - 88). Cappelen Damm Akademisk.
- Øfsti, A.K.S. (2010). *Parterapi. Kjærlighet, intimitet, og samliv i en brytningstid*. Universitetsforlaget.
- Aarseth, H. (2010). *Moderne familieliv. Den likestilte familiens motivasjonsformer*. Cappelen Damm Akademisk

